

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**TÜRKİYE’DE ÜNİVERSİTELERİN BÖLGESEL VE YEREL GELİŞMEYE
ETKİLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Veysi ALTINTAŞ

Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı

Bölge Planlama Programı

HAZİRAN 2015

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**TÜRKİYE’DE ÜNİVERSİTELERİN BÖLGESEL VE YEREL GELİŞMEYE
ETKİLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Veysi ALTINTAŞ
(502121008)**

Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı

Bölge Planlama Programı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Tüzin BAYCAN

HAZİRAN 2015

İTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü'nün 502121008 numaralı Yüksek Lisans Öğrencisi **Veysi ALTINTAŞ**, ilgili yönetmeliklerin belirlediği gerekli tüm şartları yerine getirdikten sonra hazırladığı “**TÜRKİYE’DE ÜNİVERSİTELERİN BÖLGESEL VE YEREL GELİŞMEYE ETKİLERİ**” başlıklı tezini aşağıda imzaları olan jüri önünde başarı ile sunmuştur.

Tez Danışmanı : **Prof. Dr. Tüzin BAYCAN**
İstanbul Teknik Üniversitesi

Jüri Üyeleri : **Doç. Dr. Reyhan GENLİ YİĞİTER**
İstanbul Teknik Üniversitesi

Prof. Dr. Yiğit EVREN
Yıldız Teknik Üniversitesi

Teslim Tarihi : **04 Mayıs 2015**
Savunma Tarihi : **24 Haziran 2015**

J'bo Welat,

ÖNSÖZ

Bu çalışmamda konu seçiminden içeriğinin geliştirilmesine kadar bütün süreçlerinde tecrübelerinden faydalandığım ve bana çok şey kattığına inandığım tez danışmanım Prof. Dr. Tüzin BAYCAN'a; tez yazımı boyunca beni yalnız bırakmayan ablam Avdet ALTINTAŞ ve kardeşim Hanifi ALTINTAŞ'a; teknik konularda yardımda bulunan Sefer DAYAN ve Burak BELLİ'ye; yüksek bir dayanışma ile desteklerini esirgemeyen başta Belgin GÜMRÜ olmak üzere Ceyda SUNGUR'a, Aysun AKGÜN'e, Merve YILMAZ'a, N.Gökhan KARABULUT'a en içten dileklerimle teşekkür ederim.

Mayıs 2015

Veysi Altıntaş
(Araştırma Görevlisi)

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ.....	vii
İÇİNDEKİLER	ix
KISALTMALAR	xi
ÇİZELGE LİSTESİ.....	xiii
ŞEKİL LİSTESİ.....	xv
ÖZET.....	xvii
SUMMARY	xix
1. GİRİŞ	1
1.1 Çalışmanın Konusu ve Önemi.....	3
1.2 Çalışmanın Kapsamı	4
1.3 Çalışmanın Hipotezi	4
1.4 Çalışmanın Araçları, Yöntem, ve Tekniği	4
2. ÜNİVERSİTELERİN BÖLGESEL VE YEREL GELİŞMEYE ETKİLERİ ..	5
2.1 Üniversitenin Gelişim Süreci	5
2.2 Üniversitenin Klasik Ekonomik Etkileri	9
2.3 Üniversitenin Genel Ekonomik Etkileri	11
2.4 Üniversitenin Ekonomik ve Bilgi Etkileri.....	14
3. TÜRKİYE’DE ÜNİVERSİTELERİN BULUNDUĞU KENTE VE	
BÖLGEYE ETKİLERİ	21
3.1 Türkiye’de Üniversitenin Gelişimi.....	21
3.2 Türkiye’de Üniversite Kurulum Gerekçeleri	23
3.3 Türkiye’de Üniversitelerin Gelişim Dönemleri	27
3.1.1.1 1923-1960 dönemi	29
3.1.1.2 1960-1992 dönemi	32
3.1.1.3 1992-2006 dönemi	36
3.1.1.4 2006 ve sonrası dönem.....	39
3.2 Türkiye’de Üniversitenin Bölgesel/Yerel Gelişmeye Etkisi	45
4. TÜRKİYE’DE ÜNİVERSİTELERİN BÖLGESEL VE YEREL GELİŞİM	
ÜZERİNDEKİ ETKİLERİNİN ANALİZİ.....	55
4.1 Metodoloji	55
4.2 Üniversitenin Kent Geneline Etkileri	61
4.2.1 Kentin ekonomik hayata etkileri	61
4.2.2 Fiziksel altyapı üzerine etkileri	64
4.2.3 Kültürel ve sosyal çevre üzerine etkiler	70
4.2.4 Demografi üzerine etkiler	74
4.3 Üniversitenin Harcama Üzerinden Kent Ekonomisine ve İstihdama Etkisi	81
4.3.1 Toplam doğrudan ekonomik etki	88
4.3.2 Toplam dolaylı ekonomik etki	91
4.3.3 Tahmin edilen toplam ekonomik etki	91
4.3.4 Toplam istihdam etkisi.....	91
5. DEĞERLENDİRME	97

KAYNAKLAR.....	101
ÖZGEÇMİŞ.....	109

KISALTMALAR

TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
SGK	: Sosyal Güvenlik Kurumu
YÖK	: Yüksek Öğretim Kurumu
BYKP	: Beş Yıllık Kalkınma Planı

ÇİZELGE LİSTESİ

Sayfa

Çizelge 2.1: Bir üniversitenin bölgesel etkilerinin sınıflandırılması ve örnekleri ...	13
Çizelge 2.2: Üniversite ekonomik etkilerinin sınıflandırılması ve örnekleri	16
Çizelge 2.3: Üniversitenin ekonomik etkilerinin sınıflandırılması	17
Çizelge 2.4: Amerika’da üniversite etkisi üzerine yapılmış bazı çalışmalar.....	17
Çizelge 3.1: Sargın, Arap Kavili ve Toprak’a göre üniversite kurulum dönemleri.	28
Çizelge 3.2: Türkiye’de üniversitenin kente etkisi ile ilgili yapılmış çalışmalar.	51
Çizelge 4.1: Üniversiteler, kuruldukları şehirler ve kuruluş yılları.	57
Çizelge 4.2: Ryan Kısa Yol Modeli’nin basit formülü.	58
Çizelge 4.3: Aylık ortalama öğrenci harcamaları.	60
Çizelge 4.4: Yıllara göre işyeri sayısı.....	62
Çizelge 4.5: Yıllara göre ikamet amaçlı yapılan konut sayısı.	66
Çizelge 4.6: Yıllara göre kentlerin kentleşme oranları.	69
Çizelge 4.7: Yıllara göre tiyatro ve sinema seyirci sayısı.	72
Çizelge 4.8: Öğrencilerin toplam nüfus içindeki oranı.	75
Çizelge 4.9: İllerin yıllara göre nüfus sayıları.	78
Çizelge 4.10: Yıllara göre kentlerin net göç hızı.....	80
Çizelge 4.11: 2013 yılı üniversite harcamaları ve personel sayıları.....	83
Çizelge 4.12: Yıllara göre 41 ilin öğrenci sayıları.....	85
Çizelge 4.13: Üniversitelerin doğrudan ve toplam ekonomik katkıları.....	89
Çizelge 4.14: Toplam doğrudan, dolaylı ekonomik etki ve istihdam etkisi	92

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa

Şekil 3.1: 1. Dönem kurulan üniversitelerin illere göre dağılımı.	31
Şekil 3.2: 1. Dönem yıllara göre kurulan üniversiteler ve sayıları.	32
Şekil 3.3: 1960-1992 yılları arasında kurulan üniversitelerin bulunduğu iller.	34
Şekil 3.4: 2. Dönem yıllara göre kurulan üniversiteler ve sayıları.	35
Şekil 3.5: 3. Dönem kurulan üniversitelerin illere göre dağılımı.	37
Şekil 3.6: 3. Dönem kurulan üniversitelerin yıllara göre sayıları.	38
Şekil 3.7: 4. Dönem yıllara göre kurulan üniversite sayıları.	39
Şekil 3.8: 4. Dönem kurulan üniversitelerin illere göre dağılımı.	42
Şekil 3.9: Yıllara göre kurulan üniversiteler.	43
Şekil 3.10: 1923 -2014 yılları arası kurulan üniversitelerin illere göre dağılımı.	44
Şekil 4.1: Toplam tahmin edilen ekonomik etkinin illere göre etkisi.	94
Şekil 4.2: Tahmin edilen istihdamın illere göre etkisi.	95

TÜRKİYEDE ÜNİVERSİTELERİN BÖLGESEL VE YEREL GELİŞMEYE ETKİLERİ

ÖZET

Günümüzde üniversiteler eğitim ve araştırma fonksiyonlarının dışında sosyal ve ekonomik kalkınmanın en önemli aracı olarak kabul edilmektedirler. Üniversiteler bulundukları kentlerde/bölgelerde sosyal, ekonomik ve fiziksel çevre açısından canlanma sağlayarak gelişmenin itici gücü haline gelmektedirler. Özellikle üniversitelerin kuruldukları kentlerde üniversite ve öğrenci harcamalarından kaynaklı yerel piyasada büyük bir talep ve buna bağlı olarak bir arz süreci yaşanmaktadır.

Üniversitelerin kuruldukları kentlerde yerel ekonomik hayatına canlılık getirmesi, kültür sanat aktivitelerini artırması, fiziksel çevrenin gelişmesi yönünde baskı oluşturması ve demografiyi olumlu yönde etkilemesi gibi sonuçlar üniversitelere biçilen misyonun dönüşmesine neden olmuştur. Türkiye’de de 1960’lardan günümüze kadar eğitimin ülke geneline dengeli dağıtılması, üniversitenin bölgesel kalkınmada ve bölgelerarası gelişmişlik düzeyini azaltmada bir araç olarak kullanılması politikaları hâkim olmuştur. Bu amaç doğrultusunda Türkiye 1992 yılından başlayarak hızlı bir üniversiteleşme süreci içine girmiştir. 1923 yılından 1992 yılına kadar sadece 29 üniversite varken, özellikle 2002 yılında her ile bir üniversite politikası ile üniversite sayısı doruk noktasına çıkmıştır. 2006 yılına kadarki 83 yıllık zamanda Türkiye’de sadece 77 üniversite varken, 2006 yılından 2014 yılına kadarki 8 yıllık zaman içerisinde üniversite sayısı %132 artarak 179’a ulaşmıştır. Böylece 2002 yılında 58. Hükümetin programına giren “her ile bir üniversite” politikası ile 2008 yılı sonunda üniversitesi olmayan il kalmamıştır. 2008 yılı itibariyle daha önce hiç üniversite kurulmamış 41 kente ilk defa üniversite kurulmuştur.

Bu çalışma kapsamında, 2006-2008 yılları arasında ilk defa üniversite kurulan 41 kentteki 41 devlet üniversitesinin bulundukları kentlere sosyal/kültürel, ekonomik, demografik ve fiziksel çevre açısından etkileri analiz edilmektedir. Literatürde üniversitelerin kuruldukları yerlerde konut, işyeri, sosyal/kültürel aktiviteler, nüfus, istihdam, göç ve kentleşme hızı üzerinde pozitif etkiler yarattığı belirtilmektedir. Bu çalışmada, üniversitelerin bulundukları kentlere etkileri iki yoldan incelenmektedir:

1. Üniversite kentte kurulduktan sonra meydana gelen ekonomik, sosyal/kültürel, demografik ve fiziksel değişimler, konut sayısı, işyeri sayısı, kültür/sanat aktivitelerinin sayısı, kentleşme hızı, nüfus artışı ve göç ile ilgili değişimler TÜİK ve SGK göstergeleri üzerinden 2005-2013 yılları arasındaki 9 yıllık dönem üzerinden analiz edilmektedir.
2. Üniversitelerin ve öğrencilerin toplam harcamalarının kentlere doğrudan, dolaylı ve istihdam etkileri, üniversitelerin 2013 yılı faaliyet raporlarından faydalanılarak, Ryan Kısa Yol Yöntemi ile hesaplanmaktadır.

Çalışmanın sonuçları, üniversitenin varlığına bağlı olarak kentte meydana gelen sosyo-ekonomik canlanmanın kent sistemini tamamen etkilediğini ortaya

koymaktadır. 2005 yılında 41 ilde toplam işyeri sayısı 107.283 iken 2013 yılında %172 artarak toplam 185.583'e ulaşmıştır. Özellikle küçük ve gelişmişlik düzeyi düşük olan illerde işyeri artış oranı ortalama %190'ı geçmektedir. Üniversitenin kurulmasından 2-3 sene sonra konut üretiminde yüksek artışlar gerçekleşmektedir. 2006-2008 yıllarından 2 sene sonra ikamet amaçlı konut üretimi 41 ilde ortalama %268'lik bir artış meydana getirmektedir. 2005 yılında 41 ilde toplam konut üretim sayısı 13.773 iken, 2010 yılında yaklaşık %200 artarak 27.357'ye ulaşmaktadır. Özellikle küçük kentlerde bu etki daha güçlü bir şekilde görülmektedir. Üniversitenin kentte yarattığı dinamizmden kaynaklı olarak kentleşme hızı üzerinde de olumlu bir etki yaratmaktadır. 41 kentte 2007 yılından 2013 yılına yaklaşık 7 yıllık süre içerisinde ortalama %6,22'lik bir artış gerçekleşmektedir. Öğrenci sayısı her sene %100'den fazla artarak kent nüfusu içinde önemli bir oran oluşturmaktadır. 2006 yılında 41 ilde toplam öğrenci sayısı 166.266 iken 2013 yılında ortalama %270 artarak 449.497 öğrenciye ulaşmıştır. Yıllara göre en büyük artış oranı küçük kentlerde meydana gelmektedir.

Üniversitenin ve öğrencilerin sosyal, ekonomik ve fiziksel katkılarına bağlı olarak kentte istihdam ve ekonomik koşullarda iyileştirmeler sağlaması göç hızını pozitif yönde etkilemektedir. 2008 yılında 41 ilin net göç hızı binde -4,47 iken 2013 yılında binde 44 artarak ortalama binde -0,20 olarak gerçekleşmiştir. Özellikle küçük ve az gelişmiş illerde daha yüksek artışlar tespit edilmiştir. Dışarıya göç veren doğu ve güneydoğu illerinin göç değerlerinde negatiften pozitif yöne doğru bir eğilim gerçekleşmektedir. 2007 yılından 2013 yılına doğru nüfusda düzenli bir artış gözükmemekte ve 41 ilde toplamda ortalama %4,54'lük bir nüfus artışı gerçekleşmektedir. Üniversitenin kurulmasıyla beraber kültür-sanat aktivitelerinde de bir artış olduğu tespit edilmiştir. 2005 yılında 41 ilde toplamda tiyatro ve sinema izleyici sayısı 1.460.716 iken 2013 yılında %178 artarak 2.607.945 kişiye ulaşmıştır.

41 üniversitenin 2013 yılı için hesaplanan toplam doğrudan ekonomik etkisi 6.431.610.753 TL olarak gerçekleşmiştir. Üniversitenin toplam öğrenci sayısı arttıkça doğrudan ekonomik etkisi de artmaktadır. Toplam dolaylı ekonomik etki ile toplam doğrudan ekonomik etki ilişkilidir. Dolayısıyla toplam doğrudan ekonomik etki arttıkça dolaylı ekonomik etki de artmaktadır. 2013 yılı için 41 ilin toplam dolaylı ekonomik etkisi 176.869.295 TL ve tahmin edilen toplam ekonomik etki ise 6.608.480.049 TL olarak hesaplanmıştır. 2013 yılında 41 üniversite toplamda 89.222 istihdam yaratmıştır. Çalışmanın sonuçları yeni kurulan üniversitelerin kuruldukları kentleri hızla dönüştürdüklerini çarpıcı bir şekilde ortaya koymaktadır.

THE IMPACT OF UNIVERSITIES ON REGIONAL AND LOCAL DEVELOPMENT IN TURKEY

SUMMARY

Universities are accepted as the most significant instruments for social and economic development in addition to their function as educational and research institutions. Higher educational institutions gained increasing importance as they rejuvenate the social, economic and physical environments in the cities/regions they are located. In cities where new universities are established, the expenditures of these institutions and the students lead to significant increase in the demand in the local market, and thus, leading to increased supply. Due to the fact that universities stimulate urban economy, boost cultural activities, lead to improvements in the physical environment and bring favorable influences on demographics, the mission assigned to these institutions has also evolved. With the increased influence of universities on regional development, the approach to higher educational institutions has changed radically. It is now widely acknowledged that universities are not only educational institutions but they also function as the primary drive for regional development.

In Turkey, the motivations behind the establishment of new universities have changed for various purposes since the foundation of the republic in 1923. Between 1923-1960, universities were acknowledged as means to extend the national consciousness and national culture over the entire country, and Turkey was considered in three cultural regions (western, central and eastern). During this period, at least one higher educational institution was established in each of these three cultural regions. Between 1960-1992, however, the endeavor for regional development became influential in the decisions made as to where new universities would be established. From 1960 onwards, the criteria on where and for which purposes universities would be established was specified in the Five-Year Development Plans. Accordingly, it was suggested that new universities should be established in provinces that are identified as centers of development and attraction. In this period, higher educational institutions were attributed with the mission to drive regional development and to reduce regional disparities.

Although some of the universities which were decided to be established could not be realized, in total 22 universities were established based on the decisions set forth in the Five-Year Development Plans. During the period between 1992-2006, owing to the further involvement of the government, the decision to establish universities in more developed provinces and regional centers, which was based on the Five-Year Development Plans, was fulfilled. For this purpose, from 1992 onwards, new higher educational institutions were established at an unprecedented rate. During this period, a total of 48 new universities were established, whereas only 29 universities were established between 1923-1992. The concept of 'foundation universities' also emerged during this period. The period after 2006 is when the number of newly-established universities skyrocketed. As a consequence of the policy to establish 'one university in each province' which was adopted in the programme of the 58th

government in 2002, every province in Turkey enjoyed the foundation of a university. It is also remarkable that all of the private higher educational institutions were established during this period. Over the 83 years until 2006, there were only 77 universities in Turkey. However, during the 8 years between 2006-2014, the number of universities increased by 132% and reached up to 179. These figures demonstrate the remarkable increase in the number of universities in recent years. In addition, the higher educational institutions established after 2006 are located in small- and medium-sized cities in contrary to those established in the early years of the republic which are located in central provinces.

Various researches showed increasing interest not only in the increasing number of universities but also on the positive impact of universities on the economic, social and physical growth of the cities they are located. The first studies on the local or regional impacts of universities emerged in the 1960s. While these studies primarily addressed the impact by focusing only on expenditures, recent researches primarily concentrate on the knowledge aspect. In Turkey, studies on this topic emerged in 1999, and the number of studies grew significantly. The majority of the research carried out in Turkey concentrates on a single university and addresses the expenditures of the university and its students. However, universities also lead to remarkable economic, social, cultural and physical changes in the provinces they are in. Therefore, it may be misleading to only address the expenditures. Such an approach may also make it more difficult to comprehensively measure the multi-dimensional impacts of universities and provide lacking information. This thesis study addresses the impacts of universities on the provinces with a comprehensive approach.

The economic and socio-cultural influences of universities on the regions they are located can be listed as follows: economic consequences, consequences related to the physical infrastructure, social and cultural consequences, and demographic consequences.

This thesis study provides an analysis of the 41 new public universities, which were established in small- or medium-sized cities between 2006-2008, on the socio-cultural\ economic\ demographic and physical environments. The studies available in the literature claim that universities make positive impacts on housing, business, social/cultural activities, population, employment, migration and urbanization rate. In addition, a wider perspective was adopted in the assessment of the impacts of universities, and other criteria as well as the amount of expenditure were taken into account.

Within the scope of this thesis, the public universities established after 2006 were included in the sample. However, some of the public universities established after 2006 were intentionally excluded. The primary concern in doing so was to evaluate cities which did not already accommodate a university. Therefore, Erzurum Technical university in Erzurum (2010), Mevlana University in Konya (2008), Medeniyet University and Turkish-German University in İstanbul (2010), Bursa Technical University in Burs (2010), Abdullah Gül University in Kayseri (2010), Social Sciences University (2013) and Yıldırım Beyazıt University (2010) in Ankara, İzmir Katip Çelebi University in İzmir (2010), and Adana Science and Technology University in Adana (2011) were excluded from the sample. These provinces already host at least one university which was established before 2006; therefore, including them in the analyses would not provide an accurate outcome.

For the purposes of this research, data obtained from the Turkish Statistical Institute and the Social Security Institution was used and the impacts of the new universities on the physical structure, economic life of the city, social/cultural activities and demographic structure were analyzed comparatively. Therefore, the impacts of new universities were assessed based on parameters such as the changes in the housing market, number of new businesses, rate of population growth, population, change in the number of cinema/theatre spectators, rate of urbanization and the ratio of student population to total population.

Ryan Short Cut Method was utilized to analyze the impacts of universities on the urban economy and employment. In summary, the impacts that universities make in the city they are located was analyzed based on two aspects:

The contributions of the university to the physical structure, the urban economy, social/cultural activities and demographic structure were comparatively analyzed beginning from the year in which the universities in the sample were established. Within this context, various parameters (such as changes in the housing market, number of new businesses, rate of population growth, population, change in the amount of cinema/theatre spectators, rate of urbanization and the ratio of student population to total population) were considered for analysis.

The direct and indirect economic impact and change in employment figures were calculated for 2013 in the 41 cities in the sample by using the Ryan Short Cut Method. The average figures in Turkey were taken into account as the income and employment coefficient in the formula.

According to the research results, urban system is totally affected by the socio-economic changes depending on university presence. While the total number of workplaces was 107.283 in 41 cities, it increased 172% in 2013 and reached 185.583. Especially in small and less developed cities average business increment rate passes 190%. Housing production dramatically increased particularly in 2-3 years after university establishment. The average housing production increased 268% in 41 cities in 2 years after 2006-2008 period. The total number of housing production in 41 cities was 13.773 in 2005 and it increased 200% in 2010, reached 27.357. Those impacts are more powerfull especially in small cities. Universities have positive impact on urbanisation with their dynamic effect on cities. From 2007 to 2013, in 7 years, urbanisation has increased 6,22% on average in 41 cities. The number of students increases 100% each year and has an important ratio in city population. The total student number in 41 cities was 166.266 in 2006, while it reached 449.497 in 2013 with 270% increase on average. The largest increase rate exists in small cities.

Cities are positively affected in terms of employment and economic conditions by the social, economic and physical contributions of university and students to the city. Those economic improvements affected the migration rate positively. The net migration rate in 41 cities was -4,47 per thousand however, it was -0,20 per thousand in 2013 with 95% increase. For the small and less developed cities greater increase can be observed. There is a tendency from negative to positive values for the emigrated eastern and south-eastern cities' migration rate. Constant increase in population can be observed from 2007 to 2013 city populations. The total population increase in 41 cities is 4,54% from 2007 to 2013. Moreover, with the establishment of universities an increase in cultural activities is determined. While the total number of cinema and theatre audience in 41 cities was 1.460.716 in 2005, it icreased 178% and reaced 2.607.945 in 2013.

The total direct economic impact of 41 universities was 6.431.610.753 TL in 2013. When the student population of the universities increases their direct impact to cities' economies also increases. The total indirect effect is related to the total direct effect. Therefore, when total direct economic impact increases, the total indirect economic impact also increases. The total indirect economic impact of universities in 41 cities was 176.869.295 TL in 2013. The total economic impact in 41 cities was estimated as 6.608.480.049 TL for 2013. Those 41 universities generated 89.222 employment in total in 2013.

1. GİRİŞ

Dünyada üniversitenin ortaya çıkmasından bu yana çeşitli amaçlar için kullanılmıştır. Üniversitenin temel görevleri araştırma ve eğitim olarak tanımlansa da günümüzde bu tanımın çok dışında kullanılmaktadır. Özellikle teknolojinin gelişmesi, küreselleşme ve bilgi ekonomisinin stratejik bir sektör haline gelmesi gibi etkenler üniversitelerin önemini artırmaktadır. Avrupa ve Amerika'da bilginin ticarileştirmesini sağlamak üzere üniversiteler için üçüncü bir rol tanımlama yoluna gitmişlerdir. Buna göre bilgiyi ekonomik bir faydaya dönüştürmek üzere üniversiteler bilgi ekonomisinin merkezine konmaktadır. Üniversitelerin bu kadar önemli hale gelmesi 1960'lardan itibaren Amerika'da araştırma konusu olmuştur. İlk yapılan çalışmalar üniversitenin kurulduğu bölgede yaptığı harcamalar üzerinden kente ekonomik ve istihdam etkisi hesaplanmaktadır. Ancak Silikon Vadisi ve Route 128 gibi deneyimlerden sonra üniversitenin harcama etkisinden bilgi etkisi üzerine yapılan çalışmalara doğru bir geçiş gerçekleştirmiştir. Dolayısıyla Avrupa ve Amerika'da yapılan son çalışmalar bilgi etkileri üzerine yoğunlaşmaktadır. Bu kapsamda üniversite tabanlı firma, lisans, patent ve sanayi ile işbirliği sayıları gibi göstergeler üzerinden ölçümler yapılmaktadır. Türkiye henüz bu standardın dışında olsa da 2001 yılında teknoloji geliştirme bölgeleri için kanun çıkararak üniversitenin bilgi üretmesi ve fikri mülkiyet yolunda önemli bir adım atmıştır. Ancak Türkiye'de 2014 yılı itibariyle var olan 179 üniversitenin kapasitesi bu kalitenin çok dışındadır. Türkiye'de üniversiteden beklentiler çok daha farklıdır.

Türkiye'de üniversiteler özellikle 1960 yılından bu yana bölgesel kalkınma, bölgeler arası eşitsizliği giderme ve eğitim hizmetini yerele dağıtma gibi amaçlar için bir araç olarak kullanılmaya başlanmıştır. Cumhuriyet'ten sonra tamamen millî bilinci ülke geneline yaygınlaştırmak üzere kurulan üniversiteler 1960'lardan itibaren bu yaklaşımdan vazgeçilmiştir. Özellikle 1960'lardan itibaren eğitim hizmetlerini yaygınlaştırmak, bölgesel gelişmeyi sağlamak ve geri kalmış bölgeleri kalkındırmak üzere üniversitelere özel bir rol verilmektedir. Bu amaç doğrultusunda 1970 ve 1992 yıllarında üniversite sayısında hızlı artışlar gerçekleşmiştir. Bu dönemlerde

üniversiteye temel yaklaşım geniş bir alana hizmet etmek üzere bölgesel merkezlere kurmak olmuştur. Bu amaç doğrultusunda Türkiye 1992 yılından başlayarak hızlı bir üniversiteleşme süreci içine girmiştir. 1923 yılından 1992 yılına kadarki yaklaşık 70 yıllık sürede sadece 29 üniversite kurulmuşken 1992 yılından 2006 yılına kadar ki zaman içinde 48 üniversite daha kurulmuştur. 2006 ve sonrası dönemde üniversite kurulumunda patlama yaşandığı dönemdir. 2002 yılında 58. Hükümetin programına giren her ile bir üniversite politikası ile üniversitesi kurulmayan tek il kalmamıştır. 2006 yılına kadarki 83 yıllık zamanda Türkiye’de sadece 77 üniversite varken 2006 yılından 2014 yılına kadarki 8 yıllık zaman içerisinde üniversite sayısı %132 artarak 179’a ulaşmıştır. Bu sayılar, son yıllarda üniversiteleşme hızının ne kadar yüksek olduğunu ortaya koymak bakımından önemlidir. Yeni süreçte kurulan üniversiteler Cumhuriyet’in ilk yıllarındaki gibi merkez kentlerde değil, küçük ve orta büyüklükteki kentlere kurulmuştur.

81 ilde en az bir üniversite kurulması daha önce hiç üniversite kurulmamış kentlerde sosyal ve ekonomik açıdan bir canlanma meydana getirmektedir. Üniversitelerin bu kadar yaygınlaşması ve bulunduğu kentte ekonomik, sosyal ve fiziksel büyüme üzerinde pozitif etkiler yaratması araştırmacıların dikkatini çekmiştir. Türkiye’de bu konuda ilk çalışmalar ağırlıklı olarak 1999 yılında başlamış ve 2010 yılından sonra yapılan çalışmalarda bir artış gerçekleşmiştir. Dünyada bu konuda yapılan çalışmalar genellikle Ekonomik Temel Modelleri, Keynezyen Çarpanı ve Input-Output Modeli gibi ekonometrik yöntemler kullanırken Türkiye’de yapılan çalışmaların büyük çoğunluğu bu yöntemlerden her hangi biri kullanılmamıştır. Türkiye’de yapılan çalışmaların büyük çoğunluğu daha çok tek üniversite üzerinden, üniversitenin ve öğrencilerin harcamaları üzerine yoğunlaşmaktadır. Ancak üniversitenin harcama etkisi yanında bulunduğu kentte ekonomik, sosyal, kültürel ve fiziksel altyapıda da büyük değişimler yaratmaktadır. Dolayısıyla üniversitenin sadece harcama etkisi üzerinden değerlendirmek eksik bilgi verecektir. Sadece harcama etkisinin esas alınması üniversitelerin geniş boyutlu olan diğer katkılarının ölçülmesini zorlaştırmakta; bu da bazen yanlış sonuçlar doğurmaktadır. Bu çalışmada 2006-2008 yılları arasında daha önce hiç üniversite kurulmamış küçük ve orta büyüklükteki 41 il ve 41 üniversite incelenecektir. 2006–2014 yılları arasında kurulan 102 üniversitenin 41 tanesi daha önce hiç üniversite kurulmamış 41 kente kurulmuştur. Dolayısıyla bu çalışmada daha önce hiç üniversite kurulmamış 41 kent ve bu kentlerde bulunan 41

üniversite çalışılacaktır. Üniversitenin bu kentlere etkileri ekonomik, sosyal ve kültürel, fiziksel altyapı ve demografik beklentiler açısından karşılaştırmalı olarak değerlendirilecektir.

Bu çalışma kapsamında aşağıdaki sorulara cevap verilecektir. Araştırma soruları;

1. 41 üniversitenin bulundukları kentlere toplam ekonomik etkileri ne kadardır?
2. 41 üniversitenin kentlerine toplam doğrudan ekonomik etkisi ne kadardır?
3. 41 üniversitenin kentlerine toplamda istihdam etkisi ne kadardır?
4. Üniversitenin kurulduğu kentlerde yeni işyerlerinin açılmasında etkileri olmuş mudur?
5. Üniversitenin kurulduğu kentlerde yeni konutların yapılmasında etkileri var mı?
6. Üniversitenin bulunduğu kentlerde kültür-sanat faaliyetleri üzerinde etkisi var mıdır?
7. Üniversitenin göç, nüfus ve kentleşme hızı üzerinde etkisi var mıdır?

1.1 Çalışmanın Konusu ve Önemi

Üniversiteler bölgesel ve yerel kalkınmanın en önemli araçlarından biridir. Üniversiteler kuruldukları kentlere ekonomik, sosyal, kültürel ve fiziksel altyapı bakımından etkilemektedirler. Yükseköğretim kurumlarının sosyal ve ekonomik kalkınmada bu kadar önemli hale gelmesi son 10 yıl içinde artan şekilde bir çalışma konusu olmuştur. Türkiye’de bu konuda yapılmış araştırmalar genellikle tek üniversite üzerinden ve çoğunluğu sadece öğrenci-üniversite harcamaları üzerinden anket yöntemi kullanılarak yapılmış çalışmalardır. Dolayısıyla üniversitenin kente etkisini kısıtlı tutmuşlardır. Bu çalışmanın farkı ise üniversiteden kaynaklı etkileri iki yoldan incelemektir. İlk olarak 41 il düzeyinde üniversite kurulduktan ve kurulmadan önceki farkı değerlendirmek üzere üniversite etkileri 2005-2013 yılları arasındaki mevcut durum üzerinden ekonomik, sosyal, kültürel, fiziksel altyapı ve demografik beklentiler açısından karşılaştırmalı olarak incelenecektir. İkinci olarak üniversite ve öğrenci harcamalarından kaynaklı harcamaların 41 kente toplam ekonomik ve istihdam etkisi Ryan Kısa Yol Yöntemi kullanılarak hesaplanacaktır. Dolayısıyla çalışma kapsamını dar tutmaktadırlar.

1.2 Çalışmanın Kapsamı

Bu çalışma kapsamında 2006-2008 yılları arasında daha önce hiç üniversite kurulmamış ve ilk defa üniversite kurulan küçük ve orta büyüklükteki 41 il incelenecektir. Üniversite kurulduktan ve kurulmadan önceki farkı değerlendirmek üzere üniversite etkileri ekonomik, sosyal, kültürel, fiziksel altyapı ve demografik beklentiler açısından karşılaştırmalı olarak incelenecektir. Üniversite ve öğrenci harcamalarının kente toplam ekonomik ve istihdam etkisi Ryan Kısa Yol yöntemi kullanılarak 2013 yılı için analiz edilecektir.

1.3 Çalışmanın Hipotezi

Üniversite kuruldukları yerlerde kentin sosyal, ekonomik, demografik ve fiziksel yapısında değişimler yaratmaktadır. Üniversitenin kurulmasıyla beraber ekonomik hayat canlanmakta, yeni işyerleri açılmakta, ikamet amaçlı konut sayısında bir artış gerçekleşmekte, kültür sanat aktivitelerinde bir artış oluşmakta, kentleşme hızı ve nüfus artmaktadır. Ayrıca üniversitenin açılmasıyla beraber kent dışından gelen öğrencilerin ve üniversitenin harcamalarına bağlı olarak kent ekonomisine ve istihdama büyük katkılar sağlanmaktadır.

1.4 Çalışmanın Araçları, Yöntemi, ve Tekniği

Çalışma kapsamında kentin sosyal, ekonomik, fiziksel ve demografik etkilerini analiz etmek üzere TUIK, YÖK, SGK ve 41 üniversitenin 2013 yılı faaliyet raporları kullanılmıştır. Üniversite kurulmadan önce ve kurulduktan sonraki durumu göstermek üzere 2005-2013 yılları arasındaki veriler kullanılmıştır. Üniversitenin ve öğrencilerin harcama etkilerinin kent ekonomisine ve istihdama etkisini hesaplamak üzere Ryan Kısa Yol yöntemi kullanılmıştır. Bunun için üniversitelerin 2013 yılı faaliyet raporlarından faydalanılmıştır. Çalışma kapsamında 41 üniversite araştırıldığı için Ryan Kısa Yol yöntemi formülünde yer alan çarpan katsayıları için Türkiye ortalaması alınmıştır. Ayrıca bir öğrencinin ortalama aylık harcamasını belirlemek üzere Türkiye’de yapılmış 20 çalışma derlenerek ve eski yıllardaki harcama rakamları TUIK-TUFE ile 2013 yılının para değerine dönüştürülerek 2013 yılına para değerine karşılığı bulunup ortalaması alınmıştır.

2. ÜNİVERSİTELERİN BÖLGESEL VE YEREL GELİŞMEYE ETKİLERİ

Üniversitenin temel görevleri olarak eğitim ve öğretim fonksiyonlarını yerine getirmek üzere tanımlanmışsa da günümüzde birçok farklı amaç için de kullanılabilir. Günümüzde artık eğitim, öğretim ve araştırma görevlerinin ötesinde sosyal, ekonomik ve kültürel kalkınmanın en önemli aracı olarak kabul edilmektedir. Üniversitenin ilk ortaya çıktığı zamandan günümüze değişik amaçlar doğrultusunda kullanılmıştır.

2.1 Üniversitenin Gelişim Süreci

Üniversite tarihsel olarak eğitim hizmetini vermek üzere kurulmuşsa da günümüzde bu fonksiyonun dışında çok daha geniş bir anlam ifade etmektedir. Üniversite artık sadece eğitim ve araştırma görevleri gören kurum konumundan kademeli olarak yerini bölgesel gelişimde önemli bir araç ve bilgi ekonomisinin temel taşı konumuna bırakmaktadır.

Sözlük anlamına göre “üniversite”, bilimsel özerkliğe ve kamu tüzel kişiliğine sahip, yüksek düzeyde eğitim, öğretim, bilimsel araştırma ve yayın yapan fakülte, enstitü, yüksekokul gibi aynı rektörlüğe bağlı birimlerden oluşan öğretim kurumu” olarak tanımlanmıştır (Çağlayandereli ve Güleş, 2013). Üniversite kavramı, 13. ve 14. yüzyıllarda, belli disiplinlerin yüksek düzeyde öğretimi sağlamak üzere bir araya gelmiş hoca ve öğrencilerden oluşan özerk bir cemaati tanımlamak için kullanılmıştır (Dölen, 2009). Üniversitelerin kökeni Mezopotamya’daki Sümer okullarına, Çin’deki Han Hanedan okullarına ya da Antik Yunan’da Platon’un İ.Ö. 387’de bir düşünce okulu olarak kurduğu "Akademeia"ya kadar götürülebilirse de günümüzdeki anlamına yakın “üniversite” isimli eğitim kurumu ilk olarak Orta Çağ’da kurulmuştur (Karataş, 2002: 94). Bu anlamda ilk üniversiteler, katedral okullarından türemiş olan, sırasıyla, Bologna (1088), Paris (1160) ve Oxford (1167) üniversiteleridir. Hristiyanlaşmış, Antikçağ zamanında eğitim veren bu kurumları adlandırmak için “*Universitas*” kavramı kullanılmıştır. *Universitas*, “tüm fakülte ve disiplinlerin bir arada bulunduğu kurum” anlamını taşımaktadır.

İlk üniversitenin kurulduğu 1088 yılından günümüze üniversite kurumu tarihsel olarak kendi içinde bir dönüşüm gerçekleştirmiş ve dönemin koşullarına göre farklı modellerle açıklanmıştır. Dönemlere göre değişen düşünce akımları üniversitenin dönüşümünde etkili olmuştur. Başlangıçta belli bir sınıfa eğitim ve öğretim misyonunu üstlenen üniversiteler, ulus devletlerin kurulmasıyla beraber ulus inşa sürecinde ve milli bilincin oluşturulmasında bir araç ve bilgi ekonomisinin hâkim olduğu 1970’lerden itibaren ise bilginin ürüne dönüştürülmesine kaynak sağlayan bir araç olarak kullanılmıştır.

Üniversite kurumunun 900 yıllık tarihi içindeki gelişimi tarihsel olarak üç farklı üniversite yapısının ortaya çıkışı ve birbirine dönüşümü üzerinde durularak tanımlanmaktadır (Arap Kavili, 2010; Çağlayandereli ve Güleş, 2013). Bu üç aşama:

1-Ortaçağın Kilise Merkezli Üniversitesi,

2-Ulus devletler dünyasının üniversitesi (Humbolt Üniversitesi) ve

3- Bilgi toplumu Üniversitesi (Multiversite, Girişimci Üniversite) biçiminde sınıflandırılmaktadır.

Bunlardan kilise merkezli üniversite, 12-15. yüzyıllarda öğrenci ya da öğretmen loncaları olarak biçimlenen kurumlar (Tekeli, 2003) olarak tanımlanmaktadır. İlk üniversiteler kilise ortamından doğduğu için Orta Çağ sonlarına kadar kilise kontrolünde kalmıştır. Ancak üniversitenin üzerindeki kilise etkisi 16. yüzyıldan itibaren azalarak yerini devletin etkisine bırakmaya başlamıştır. Üniversite üzerindeki kilisenin etkisinin bitmesiyle beraber eğitim verilen kesim de doğal olarak farklılaşmaktadır. Hazırlanan programlar ruhban sınıfını eğitmekten çok, kamu yöneticilerini yetiştirmeye yönelik olarak düzenlenmeye başlamıştır (Gürüz vd., 1994: 57-58). 17. yüzyıla gelindiğinde, üniversite öğrenciliği neredeyse asillerin ve zenginlerin çocuklarına has bir ayrıcalık haline gelmiştir. Üniversitenin toplumun her kesimine açılarak, kişilerin yeteneklerine göre toplumda yükselmelerinin aracı haline gelmesinin felsefi temelleri ise, 19. yüzyıl başlarında atılmıştır (Gürüz, 2001: 77; Arap Kavili, 2010).

19. yüzyılda ulus devletlerin meydana gelmesiyle beraber üniversitenin fonksiyonunda radikal bir değişim gerçekleşmektedir. Bu yıllardan itibaren üniversite, daha çok araştırma yönelimli bir kurum olarak örgütlenmeye başlamıştır. Wilhelm von Humboldt’un Berlin Üniversitesi’nde kurumsallaştırdığı Humboldt

Modeli Araştırma Üniversitesi, araştırma üniversitelerinin ilk örneğidir. Bu anlayışa göre, üniversite hocaları, derslerinde son araştırma sonuçlarını kullanan araştırmacılara dönüşmüştür (Clark, 1995:19).

Humbolt adıyla anılan üniversite sisteminin temel ilkeleri şöyle sıralanmıştır (Sertlek, 1995: 246; Bozkurt vd., 1998: 247; Terzioğlu, 2002: 306):

1- Üniversite, tüm bilim alanlarındaki eğitim-öğretimin, araştırma faaliyetleri ile birlikte ve bir bütünlük içinde yürütüldüğü bir kurumdur.

2- Üniversitenin mesleki ve teknik yüksekokuldan farklı olarak temel işlevi, herhangi bir mesleğe yönelik olmaksızın eğitim-öğretim ve araştırma yapmaktır.

3- Üniversitenin sahibi devlet değil millettir; devletin görevi öğretim üyelerini atamak, maaşlarını ödemek ve çalışmalarını için gerekli özgürlük ortamını oluşturmaktır. Öğretim üyeleri ve öğrenciler dini veya siyasi hiçbir etki altında kalmadan özgürce araştırma ve eğitim yapabilmelidirler. Böylece, bilimsel bilgi üretimini ücretsiz ve evrensel eğitim ilkesini (“Wilhelm von Humboldt”, 2007: 6) merkeze alan modern üniversite, Fransız Devrimi’nin ve Napoleon Savaşlarının etkisiyle Almanya’da doğmuştur.

Üniversite yönetiminin kurumsal bir yapı kazanmasının kökenlerinin Humbolt’un fikirlerine dayandığı ve kurduğu üniversite sisteminde yer alan araştırma ve öğretimin birliği ilkesinin günümüz üniversitesini kalıcı bir şekilde etkilediği belirtilmektedir (Kavili Arap, 2010).

20. yüzyıl üniversite sisteminin kökten değiştiği bir dönem olmuştur. Humbolt üniversite modeli üniversite misyonunu sadece eğitim, öğretim ve araştırma ile kısıtlı tutup eğitim kurumunu üniversite içine hapsedmiştir. İkinci dünya savaşından sonra gelişen toplumsal dinamiklere paralel olarak üniversitenin ekonomik ve sosyal kalkınmada önemli bir role sahip olduğu fikri ön plana çıkmıştır. 20. yüzyılın ilk yarısında Humbolt tipi üniversite sistemi tekrar ele alınarak üniversite anlayışının yeniden biçimlenmesine çalışılmış, ancak İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra Alman üniversiteleri bilim alanındaki öncülüklerini Amerikan üniversitelerine devretmiş; yeni üniversite tipi, klasik fildişi kulelerde yürütülen akademik yaşamın, Humboldt modelinin, Land Grant Üniversitelerinin ve teknik okulların bir sentezi biçiminde tanımlanmıştır (Martin ve Etzkowitz, 2000: 13; Viale ve Etzkowitz, 2005: 19). Bu dönemde üniversite artık bilgiye değil aksiyona dönük hale gelmiştir.

Bundan sonraki süreçte, eğitim ve araştırma misyonlarının yanında, üniversiteye yeni bir misyon (Third Mission) daha yüklenmiştir: Ekonominin desteklenmesi (Etzkowitz ve Leydesdorff, 2000:110). 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren ABD’de yaygınlaşmaya başlayan bu üniversitelerin temel iki özelliğe sahip olduğu belirtilmektedir. Bunlar:

1-Temel bilimsel ve uygulamalı araştırmalar ile “toplum” hizmetlerinin, üniversitenin temel işlevleri arasına girmesi,

2- Mesleki öğretimin önem kazanması ve üniversitenin işlevlerinin yürütülmesi için kamu ve özel kaynaklardan giderek artan miktarlarda harcama yapılmasına başlanması olarak sınıflandırılmaktadır (Gürüz vd., 1994: 64-66).

Girişimci üniversite, beşeri kaynak oluşumu ve araştırma gibi geleneksel akademik işlevlerin yanı sıra, üçüncü işlev olarak, teknoloji transferi, yenilik, ekonomi ve topluma katkıda bulunmayı da üniversitenin görevleri arasında tanımlamaktadır (Martin, Etzkowitz, 2000). Bu üniversite dış dünyanın taleplerine piyasanın isteklerine uyum sağlamak hedefiyle, öğretim, araştırma yapma ve topluma hizmet sunma işlevlerini yüklenen organizasyonlar topluluğu haline gelmiştir. Bu yeni oluşum “multiversite”, bir diğer ifade ile “girişimci üniversite” olarak adlandırılmakta olup, araştırmanın ve eğitimin içeriği değişmiştir. Artık “bilim için bilim” değil, pratik sorunların çözümü için öğretim ve araştırma yapılmaktadır (Tekeli, 2003: 132).

Üniversiteler bölgesel/yerel gelişmede önemli bir motor gücü olarak kabul edilmektedir. Üniversitelerin sadece yükseköğretim veren kurumlar olduğu algısı aşamalı olarak yerini üniversitelerin ekonomik büyüme ve gelişim için önemli bir itici güç olduğu görüşüne bırakmıştır (Huggins ve Cooke, 2006). Üniversiteler bulundukları bölgede kentin ekonomik, sosyal, kültürel, demografik ve fiziksel çevresinde radikal değişimler gerçekleştirmektedirler. Üniversitelerin kuruldukları yerlerde kentin ya da bölgenin sosyal, ekonomik ve kültür yaşamında önemli dönüşümler yaratması araştırmacıların dikkatini çekmiştir. Üniversitenin yerel veya bölgesel etkilerini araştıran ilk çalışmalar Amerika’da başlamıştır. İlk çalışmanın 1940’larda yapıldığı iddia edilse de ilk geniş kapsamlı araştırmaların 1960’larda başladığı yaygın olarak kabul edilmektedir.

2.2 Üniversitenin Klasik Ekonomik Etkileri

Üniversitenin bölgesel/yerel üzerine etki çalışmalarının ilk ne zaman başladığı konusunda farklı görüşler mevcuttur. Tavoletti (2007) üniversitenin yarattığı yerel etki hakkındaki ilk çalışmanın 1940'ların sonunda Tully (1949) tarafından geliştirildiğini fakat yaptığı çalışmanın sadece doğrudan harcama etkisi ile sınırlı olduğunu belirtmektedir. Üniversitenin yerel etkisini ölçen ilk geniş kapsamlı yöntemler 1960'lı yıllarda geliştirilmiştir (Tavoletti, 2007). İlk yapılan çalışmalar üniversitenin bölgesinde yarattığı sosyal, kültürel ve fiziksel çevrenin dönüşümünden ziyade sadece üniversitenin varlığından dolayı oluşan ekonomik etkilere odaklanmaktadır. Bu konuda ilk çalışma 1971 yılında Amerika'da Jaffrey ve Isaacs tarafından yapılmıştır. Jaffrey ve Isaacs'ı bu çalışmayı yapmaya yönlendiren temel motivasyon yükseköğretim kurumlarının sayısında bir patlama yaşanmasının sonucu olarak yeni binaların ve kurum ihtiyacının ortaya çıkmasıdır. Yeni üniversitelerin kurulması o dönem bölgesel ve yerel düzeyde ana politika konularından bir tanesidir. Üniversitelerin kuruldukları yerlerde kentin ekonomik ve sosyal yapısını değiştirmesi karar alıcıların üniversiteyi ülke geneline yaygınlaştırması kararı almasına neden olmuştur. Jaffrey ve Isaacs (1971) üniversitelerin desantralize edilmesinin nedeni eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanması, yerelin kalifiye işgücü talebinin karşılanması ve kamu harcamaları yoluyla yerel ekonomiye katkı sağlanması olarak ifade etmektedirler.

1966 yılında, Amerikan Eğitim Konseyi'nin (Amerikan Council on Education - ACE) bir toplantısında, üniversitenin ya da bir yükseköğretim kurumunun bulunduğu yer üzerindeki geniş kapsamlı ekonomik etkisini çalışmak üzere araştırma girişimlerine başlandı. Bu çalışmayı yapmakla görevlendirilen Caffrey ve Isaacs 1971 yılında üniversitelerle ilgili olarak ekonomik etkilerini değerlendirmek üzere sistematik bir taslak ürettirler. Caffrey ve Isaacs tarafından geliştirilen model literatürde "ACE Modeli" olarak tanımlanmakta ve genel olarak üniversitenin bölgesel gelir ve istihdam üzerinde yarattığı etkiyi değerlendirmek üzere tasarlanmıştır. Üniversitenin ekonomik etkisini tahmin eden bu yöntem neler hesaplanabilir ya da hesaplama dışı bırakılabilir gibi kalitatif konuları içeren lineer nakit akışına dayanır (Caffrey ve Isaacs 1971; Mcdaniel, 2006).

Caffrey ve Isaacs tarafından geliştirilen model 4 kesim tarafından yapılan harcamalar sonucu toplumda oluşan toplam talebin tahminine dayanır (Caffrey ve Isaacs, 1971; Mcdaniel, 2006);

1. Bir şirket olarak üniversite
2. Özel bireyler olarak fakülte personeli
3. Özel bireyler olarak öğrenciler
4. Özel bireyler olarak ziyaretçiler

Son otuz sene boyunca yükseköğretim kurumları üniversitenin ekonomik etkisini tanımlamak için girişimlerde bulununca hemen hemen çoğu Caffrey ve Isaacs'ın ACE modelini kullanmışlardır (Mcdaniel, 2006). Amerika'da üniversitelerin ekonomik etkilerini inceleyen çalışmalar 1970'lerden itibaren başlar. ACE modeli yalnızca 15 yıl içerisinde - 1971 yılından 1986 yılına- Kuzey Amerika'daki üniversitelerin dörtte birinde kullanılmıştır. Özellikle 1990'lara kadar olan metodoloji Amerika Eğitim Konseyi (American Council on Education - ACE) tarafından etkileri değerlendirmek üzere standardize edilmiş bu yöntemi (ACE Model) kullanmıştır (Goldstein, 1989; Felsenstein 1996; Blackwell, Cobb, and Weinberg 2002; Drucker ve Golstein, 2007). Bu çalışmalar yerel düzeyde üniversitenin doğrudan ve dolaylı etkilerini değerlendirmek üzere üniversite harcaması, yatırımlar ve istihdama odaklanmışlardır. Dolayısıyla ACE modelinin yeni türev ve versiyonları oluşturulduğu halde 1970'lerden beri hala çok yoğun olarak kullanılmaktadır (Leslie ve Lewis, 2001; Garrido-Yserte, 2010).

Araştırmacılar bu modelin iki eksiğini ifade etmektedirler. Birincisi bu modelin kısa dönem ekonomik etkiyi tahmin etmekle sınırlı olduğu ve dolayısıyla üniversitenin yerel üzerindeki toplam etkisini belirlemek üzere tasarlanmadığını iddia etmektedirler. İkincisi bu model üniversitenin etkilerini olduğundan daha az göstermektedir. (Mcdaniel, 2006).

ACE modelinin karmaşık matematiksel hesaplara dayandığı ve eksik bilgi verdiğini düşünen Leslie ve Lawis (2001) ACE yönteminin basitleştirilmiş bir halini geliştirdiler. Bu yazarlar üniversitenin ekonomik etkisini temsil etmek üzere sekiz kategori tanımladılar (Garrido-Yserte, 2010):

1. Üniversiteye bağlı olarak yerel işyeri sayısı

2. Üniversitenin varlığından dolayı yaratılan istihdam
3. Üniversitenin faaliyetlerine bağlı olarak üretilmiş dayanıklı malların değeri
4. Üniversitenin faaliyetlerine bağlı olarak arazi değeri
5. Üniversitenin mevduatından dolayı yerel banka kredilerinin artışı
6. Personel gelirinin değeri
7. Yönetim ve vergiler üzerine etkiler
8. Üniversitenin varlığına bağlı olmayan toplam işyeri sayısı

Leslie ve Lawis (2001) çalışmalarında üniversite etkisini daha geniş bir kapsamda ele alıp doğrudan etkilerinin yanı sıra dolaylı etkilerini de ele almışlardır. Üniversitenin bir bölgede kurulmasıyla beraber yarattığı talebin işyeri sayısına, istihdama, vergi ve banka kredilerine nasıl yansıdığını da hesaplamaya dahil etmiştir. Üniversitenin ekonomik etkisini değerlendiren yöntemlerde 1980'lerden itibaren bir çeşitlilik meydana gelmiştir.

2.3 Üniversitenin Genel Ekonomik Etkileri

Yüksek eğitim kurumları bulunduğu bölgede ekonomik ve sosyal gelişim açısından en önemli kurumlardır. Üniversitenin kurulmasıyla beraber endüstri, konut, ticaret ve yapılaşmış çevrede fiziksel bir büyüme gerçekleşir (Huggins ve Cooke, 1997). Fernandes (2010) bu eğitim kurumlarının orada bulunmaması durumunda eğitim, ekonomik, sosyal ve kültürel gelişim fırsatları olamayacağından üniversiteleri bölgesel gelişim mekanizmaları olarak tanımlamaktadır. Üniversiteler artan şekilde bireyler ve girişimler için cazibe merkezleri olarak davranan kentin ya da bölgesel ağın kamu olanaklarının bütüncül bir parçası olarak kabul edilmektedir. Bu ağ kapsamında üniversiteler iş olanaklarının yaratılması; hareketliliğin teşvik edilmesi; yaşam kalitesini etkileyen sosyal ve kültürel etkilere sahip kurumlardır (Huggins ve Cooke, 1997). Ayrıca üniversitenin bölgede kurulmasıyla beraber dışarıdan gelen öğrenciler, üniversite personeli, üniversite harcamaları bölgede arz-talep dengesini pozitif yönde etkilemektedir. Üniversite yerel tedarikçilerden mal ve hizmet talep eder; işçi alma; gelirden artış sağlama; oluşturduğu ek etkinliklerle (Konferans, Kongre vs.) hotel, restoran gibi hizmetlere talep oluşturmaktadır. Ampirik kanıtlar bu anlamda gelir, üretim ve istihdam, hane halkı, firma kurulmasında, bölgesel ve yerel

düzeyde somut pozitif etkilerin oluşturduğunu göstermektedir (Garrido-Yserte, 2010).

Florax (1992) ve Tavoletti (2007) üniversitenin varlığından dolayı meydana gelen etkileri daha geniş bir kapsamda ele almaktadır. Üniversitenin bulunduğu bölgede yarattığı etkilerin ekonomik, sosyal, kültürel, fiziksel gibi yapılarda dönüşümler sağlayarak birbirini geliştiren iç etkiler yarattığını belirtmektedir. Üniversitenin bir bölge ya da yereldeki etkisi birbirinden izole olmayan tam tersine birbirine sıkıca bağlı olan birçok boyuttan oluşur. Florax'a göre (1992) üniversitenin bölgesel sistemi içinde etkilerini görebileceğimiz en az sekiz alt-sistem olduğunu belirtmiştir. Bu yüzden, bir üniversitenin kuruluşu bir ya da daha fazla farklı alt sistem üzerinde canlandırıcı etkiler yaratabilir. Böylece, bu alt-sistemlerin doğrudan ya da dolaylı olarak birçok farklı yoldan birbirleri ile bağlantılı olduğunu görebiliriz. Örneğin, üniversite kültürel alt sistem üzerinde bir etki yaratabilir ve bu etkiye karşılık olarak öğrenci, göç ve ya personel girişindeki bir artışa bağlı olarak demografik yapıyı etkileyebilir. Nüfustaki bu artış iş piyasasını etkileyen yüksek bir tüketim yaratacaktır, buna karşılık olarak bu etkiler demografik alt-sisteminde etkiler yaratacaktır. Ekonomik alt-sistem tarafından doğrudan etkilenen demografik alt-sistem ekonomik ve kültürel alt-sistemi etkileyebilir ve bu süreç tekrardan başlayabilir (Garrido-Yserte, 2010; Tavoletti, 2007).

Garrido-Yserte (2010) yaptığı çalışmada Üniversitenin ekonomik etkilerini üç kategoride incelemiştir: 1) Doğrudan ekonomik etkiler; 2) kesimler arası (üniversite ve yerel halk) ilişkilerin bir sonucu olarak dolaylı ekonomik etkiler; 3) Bölge üzerinde oluşturulan uyarılmış etkiler.

Doğrudan etkiler üniversitenin, personelin ve öğrencilerin yereldeki harcamaları ile ilgilidir.

Dolaylı etkiler gelir ve istihdamın yarattığı çarpan etkisi ile hesaplanır. Örneğin, üniversite topluluğu (üniversite, personel, öğrenci) tarafından yerelde harcanan her bir avro üniversite ile doğrudan bir ilişki içinde olmayan yereldeki firmalar için dolaylı bir faaliyet yaratır.

Uyarılmış Etkiler üniversiteyi ziyaret eden insanlar tarafından yapılan harcamaların finansal kurumlar, gayrimenkul değeri, yeni iş ya da firmalar üzerine etkileri içerir (Garrido-Yserte, 2010).

Florax (1992) bir üniversitenin yerel ve bölgesel etkilerinin birçok alanda gözlemlenebileceğini göstermektedir. Bunun için Florax (1992) yaptığı çalışmada üniversitenin bölgesel etkilerini 8 alt başlıkta ele almaktadır. Florax (1992) ekonomik etkilerin üç farklı perspektiften analiz edilebileceğini belirtir: üniversitenin girdisi olarak; üniversitenin çıktısı olarak; ya da üniversitenin çekici etkileri olarak girdi-çıkıtı etkilerini birleştiren bir model olarak (Garrido-Yserte, 2010). Florax (1992) üniversitenin ekonomik etkilerini yerel harcamalar üzerine etkiler ve bilgi üzerine etkiler şeklinde iki kategoriye ayırmıştır.

Çizelge 2.1 : Bir üniversitenin bölgesel etkilerinin sınıflandırılması ve örnekleri.

Bir üniversitenin bölgesel etkileri	Örnek
Siyaset :	Siyasi yapıdaki değişiklikler, yurttaşların katılımında artış, politik süreçlerin örgütlenmesinde gelişme
Demografi :	Nüfus büyümesi, nüfus yapısı ve hareketlilik üzerine etkiler
Ekonomi :	Bölgesel gelir, sanayi yapısı, iş piyasası, işgücü hareketliliği üzerine etkiler
Altyapı :	Konut, trafik, sağlık hizmetleri, ticaret üzerine etkiler
Kültür :	Kültürel tüketimde büyük talep, kültürel çevre üzerine etkiler
Cazibe :	Bölgenin imajı üzerine etki, bölgesel kimlik
Eğitim:	Eğitime katılım üzerinde etkiler, eğitim kalitesinde değişimler
Sosyal Boyutlar:	Yaşam kalitesi üzerine etkiler, öğrencilerin yarattığı etki, bölgenin imajı ve kimliği üzerine etkiler

Kaynak: Florax 1992; Garrido-Yserte, 2010

1980'lerden itibaren üniversitenin bölgesel "harcama yoluyla etkileri" üniversitenin yerel ve bölgesel düzeyde yarattığı bilginin üretiminin önemine doğru radikal bir değişim geçirmiştir. Bu üretim çıktısı insan sermayesi, araştırma odaklı bilgi ve bilgi odaklı dışsal hizmetler olmak üzere üç gruba ayrılmaktadır. Üniversitenin bölgesel ve yerel düzeyde yarattığı etki türünün harcama etkisinden bilgi üretme odaklı etkiye dönüşümünde Cambridge (Segal Quince ve Ortakları 1984), Silikon Vadisi ve Route 128 (Saxenian 1985) önemli bir rol oynamaktadır (Tavoletti, 2007).

2.4 Üniversitenin Ekonomik ve Bilgi Etkileri

Son otuz yıl yükseköğretim kurumlarının bölgesel ve ulusal düzeyde yarattığı etkileri anlamaya ve modellemeye yönelik araştırma ve politika geliştiren kurumlarda yükselen bir ilgi uyanmaya başlamıştır. Bölgesel ve uluslararası ekonomik şartlarındaki ticaretin küreselleşmesi ve gelişmiş ekonomilerdeki geleneksel imalat üretiminden bilgi yoğunluklu üretime geçiş gibi dramatik değişimler bu ilgiye daha fazla ivme kazandırdı. Amerika ve ekonomik olarak gelişmiş diğer ülkelerde devlet ve bölgesel kalkınma ajansları bölgelerinde var olan bilgi-temelli ekonomiyi güçlendirmek için stratejilerini buna doğru düzenleme başladılar. Bu stratejilerin çoğu öncelikle bilgi üretici olan kamu üniversitelerine odaklandılar (Drucker ve Golstein, 2007). 1980'lerden itibaren teknolojinin gelişmesi ve gelişmiş ülkelerin bilgi ekonomisine ağırlık vermesi bilginin üretildiği yer olan üniversitenin önemini artırmaktadır. Bu kapsamda üniversite etkileri üzerine yapılan çalışmalar daha çok bilgi etkisi ağırlıklı olmaya başlamıştır. Karar verici organlar üniversitenin bilgi temelli altyapısını güçlendirmek için stratejilerini bu yönde geliştirmişlerdir. Teknoloji transfer programları, üniversite-sanayi ortaklıkları ve bilgi temelli yerel sanayilerin yetenek taleplerini karşılamak için eğitim müfredatının buna göre uyarlanması ekonomik kalkınma programlarının örneklerini oluşturur (Drucker ve Golstein, 2007). Bu üniversite aktiviteleri temel araştırma görevini yürüme ve uzmanlıklar için bölgesel odak hizmetleri verme görevleri yanında teknoloji yoğunluklu firmaları çekmek, bölgesel işgücüne modern bilgi yetenekleri sunmak ve hızlı bir şekilde değişen esnek ve belirsiz ekonomik koşullara cevap vermek için bölgesel olanakları yüksek derecede etkilemektedir.

Bilgi bazlı etkilerin gündeme girmesiyle beraber uluslararası literatürde üniversitenin eğitim ve araştırma görevinin yanı sıra üniversitenin bilgiyi ekonomik veriye dönüştürmesini sağlayan mekanizmalar önem kazanmaya başlamaktadır. Avrupa hatta bütün dünyada artık tartışılmakta olan üniversitenin "üçüncü rolü" konusudur. Bu, üniversitenin temel görevleri olan eğitim ve araştırmanın yanı sıra bölgesel ekonomik görevlerini üstlenmeye yönelik bir baskı olarak yorumlanmaktadır (Srinivas ve Viljamaa, 2005). Avrupa ve ABD de son zamanlarda yapılan çalışmalar daha çok üniversitenin üçüncü rolü kapsamında bilgi etkisi üzerinden yarattığı katkıları üniversite kaynaklı firma sayısı, patent ve lisans sayısı, Ar-Ge harcamaları, üniversite-sanayi işbirlikleri ve verimliliği üzerine yoğunlaşmaktadır. Özellikle

Amerika’da Silikon Vadisi ve Route 128 deneyimden sonra üniversitenin etkisi üzerine yapılan çalışmalar daha çok "bilgi etkisi (knowledge impact) üzerine yoğunlaşmaktadır.

Üniversitelerin bölgesel ekonomileri canlandırmaya ve katkılarını anlamaya yönelik oldukça çabalar mevcuttur. Öncelikle ne tip üniversitelerin bölgesel gelişmeye potansiyel olarak daha çok katkıda bulunduğu belirlemeye çalışılmıştır. Modern üniversiteler eğitim ve araştırma görevlerinin yanında lisanslama ve araştırmada özel sektör ile işbirlikleri kurmak gibi geniş bir alanda çalışabilmektedirler. Goldstein, Maier ve Luger (1995) potansiyel olarak ekonomik gelişmeye neden olabilen modern araştırma üniversitelerin 8 farklı fonksiyonunu ya da çıktısını tanımlar (Drucker ve Goldstein, 2007):

1. Bilgi yaratma
2. İnsan sermayesi yaratma
3. Var olan know-how'ın transferi
4. Teknolojik yenilik
5. Sermaye yatırımı
6. Bölgesel liderlik
7. Bilgi altyapısının üretilmesi
8. Bölgesel alan üzerine etki

Üniversitenin harcama ve bilgi-bazlı etkileri arasında bir ikilem mevcuttur. İlki bölgesel gelir ve istihdam üzerine değişimler yaratan üniversite, personel, öğrenci ve ziyaretçi harcamalarından oluşmaktadır. Bilgi-bazlı etkiler ise üniversite tarafından üretilmiş bilgi tarafından uyarılmış üretim faktörlerindeki değişiklikleri ifade eder. Üniversitenin bilgi etkisi ise temel ve uygulamalı araştırma ve bilginin yayılımı arasındaki ilişkileri ifade eder (Florax, 1992). Ekonometrik modelleme yaklaşımları ekonomik etkileri değerlendirmede yarar gösterirken bu modeller bilgi etkisini ölçmede daha az kullanılmaktadır. Örneğin, teknoloji temelli firmaların ne derecede üniversitelere dayandığı konusunda sayısal olarak ölçmede sayısız zorluk bulunmaktadır (Huggins ve Cooke, 1997). Amerika’da genel olarak üniversitenin etkisi geleneksel yaklaşımlardan farklı olarak harcama etkisinden çok bilgi etkisi üzerine yoğunlaşmaya başlamıştır. Bu kapsamda yapılan çalışmalar daha çok

üniversiteden kaynaklı teknoloji transferi miktarı, patent ve lisans sayısı, üniversiteye bağlı olarak kurulan spin-off yada start-up firma sayısı şeklinde değerlendirilmektedir. Sanayi ve üniversite işbirliği de değerlendirme kriterlerinden bir tanesi olmaktadır (Drucker ve Golstein, 2007).

Pallenbarg (2005) ekonomik etkilerin tamamlanmış bir listesini istihdam ve gelir bakımından sınıflandırmıştır (Kotosz, 2010). Üniversitenin harcama etkisi dışında bilgi etkisinin önemi üzerinde durulmuştur.

Çizelge 2.2 : Üniversite ekonomik etkilerinin sınıflandırılması ve örnekleri.

Üniversitenin Ekonomik Etkileri	Örnek
Üniversitedeki istihdam	Üniversitedeki istihdam sayısı
Üniversite geliri	Devlet ödemeleri, ücretler, kitap satışından sağlanan faydalar vs.
Üniversite harcamaları	Üniversitenin mal ve hizmet alımı
Üniversite personelinin geliri ve harcamaları	Ücretler ve maaşlar, sosyal güvenlik harcamaları. İş, kültür ve sanat ve ulaşım harcamaları
İş piyasasına etkileri	Kalifiye işgücü, verimlilik üzerine etki
Yeni işyerlerinin açılması	Üniversite öğrencileri ve çalışanları tarafından bilgi ve teknoloji tabanlı kurulan şirketler
Bilgi pazarlama	Bilginin değişik yollardan satılması: fikirlerden, patetlerden vs.

Kaynak: Pallenbarg, 2005; Garrido-Yserte, 2010

Bilgi etkisinin denkleme girmesiyle beraber yapılan çalışmalar daha çok bu alana kaymaya başlamaktadır. Üniversiteden kaynaklı harcama etkilerinin kısa vadeli etkiler yarattığını, bilgiye dayalı etkilerin uzun vadede bulunduğu bölgeye daha fazla katkıda bulunacağı tartışılmaktadır. Garrido-Yserte (2010) ilk yıllarda harcama etkisinin bilgi etkisinden daha büyük olacağını, ancak zamanla üniversitenin bilgi etkisinin harcama etkisini geçeceğini belirtmektedir. Yine de ampirik kanıtlara dayanarak küçük yerlerde kurulan üniversitelerin harcama etkisinin daha büyük; büyük kentlerde kurulan üniversitelerin bilgi etkisinin daha önemli olduğunu belirtmiştir. Garrido-Yserte (2010) yaptığı çalışmada üniversitenin etkilerini kısa dönem ve uzun dönem olarak iki gruba ayırarak Florax'ın (1992) üniversitenin yerel harcama ve bilgi üzerine yaptığı sınıflandırmayı daha açık hale getirmiştir.

Çizelge 2.3 : Üniversitenin ekonomik etkilerinin sınıflandırılması.

HARCAMA ÜZERİNE ETKİLER	KISA DÖNEM	UZUN DÖNEM	
	Bölgesel GSMH da artış, Maaşlar, İstihdam, Vergiler	Bölgesel GSMH 'da istikrarlı artış, Üretim araçlarına yatırımlar	
BİLGİ ÜZERİNE ETKİLER	İş piyasasında değişimler, İnsan sermayesinin gelişimi	ÖZNEL Dışsallıklar, İşçilerin verimliliği, Yaşam boyu gelir artışı	NESNEL Patentler, AR-GE

Kaynak: Garrido-Yserte, 2010

Yukarıdaki sınıflandırmalardan da görüldüğü gibi üniversitenin bölgesel etkileri ile ilgili çalışmalar harcama etkisinden, sosyal, kültürel ve fiziksel çevre ile ilgili etkilere kaymaya başlamıştır. 1980 yılından sonra yapılan çalışmalar ise daha çok üniversitenin bilgi etkisini ölçen çalışmalara doğru yönelmiştir. Drucker ve Goldstein (2007) çalışmalarında AB ve Amerika'da yapılmış çalışmaların kısa bir özetini derlemişlerdir.

Çizelge 2.4 : Amerika'da üniversite etkisi üzerine yapılmış bazı çalışmalar.

	Yazar Adı	Yöntem	Veri Kaynağı	Temel Bulgular
1	Adams, 2002	Araştırma	Ar-Ge	Üniversiteden kaynaklı Ar-Ge sanayi kaynaklı Ar-Ge'den daha çok lokalize olmuş
2	Beise ve Stahl, 1999	Araştırma	Alman firmaları	İnovasyonlar kamu ve özel araştırmanın ortak alanına bağlı değil
3	Beugelsdijk ve Cornet, 2002	Araştırma	Hollanda firmaları	Üniversiteye yakın olma firmanın yaratıcılık faaliyeti ile ilişkilidir
4	Blackwell, Cobb ve Weinberg 2002	Örnek olay	Xavier Üniversitesi	Etki tahmini öğrenci ve ithalat ikameyi içerir
5	Candell ve Jaffe 1999	Örnek olay	Massachusetts Üni.	Kamu destekli start-up firmaları birbirine yakın yerleşme eğilimdedir
6	Felsenstein 1996	Örnek olay	Northwestern Üni.	Etki değerlendirmesi, katsayı çarpanı
7	Felsenstein 1999	Örnek olay	Ben Gurion Üni.	Öğrenci, fakülte ve personel göçünü içeren etki tahmini
8	Glasson 2003	Örnek olay	Sunderland Üni.	Etki tahmini, çarpan etkisi
9	Goldstein ve Luger 1992	Örnek olay	Kuzey Carolina Üni.	Öğrencilerin göçünü içeren etki tahmini
10	Harris 1997	Örnek	Portsmouth Üni.	Etki tahmini, çarpan etkisi

Çizelge 2.4 (devam): Amerika’da üniversite etkisi üzerine yapılmış bazı çalışmalar.

		olay		
11	Jamison ve Jansen 2000	Anket	AUTM	Bayh-Dole Kanunundan sonra teknoloji transferinde artış
12	Keane ve Allison 1999	Örnek olay	Sunshine Coast Üni.	Kalitatif etki analizi: bilgi üretimi ve bilgi altyapısı etkileri harcama etkilerinden daha ağır basmaktadır
13	Kramer ve diğerleri 1997	Örnek olay	Pennsylvania Üni.	Lisanslama faaliyetin etki tahmini
14	Pressman ve diğerleri 1995	Örnek olay	Massachusetts Üni.	Lisanslama faaliyetin etki tahmini
15	Rogers ve diğerleri 1999	Örnek olay	New Mexico Üni. Araş. Merk.	Teknoloji transferi ölçümleri pozitif olarak multidisipline, fon büyüklüğüne, teknoloji transfer yöntemine bağlıdır
16	Rogers, Yin ve Hoffmann 2000	Anket	AUTM	Teknoloji transferi ölçümleri pozitif olarak fakülte maaşına, teknoloji transfer ofisi kadrosuna, özel bağışlara ve Ar-Ge kaynaklarına bağlıdır
17	Saez, Marco ve Arribas 2002	Anket	İspanyol firmaları	Üniversite-firma ortaklıkları kurmada yakın olma diğer faktörlerden daha az öneme sahiptir
18	Saxenian 1994	Örnek olay	Silikon Vadisi, Route 128 (Boston)	Kurumlar arası bağlantılar ve işbirlikleri bölgesel eşitsizlikleri açıklamaya cevap olabilir
19	Steinacker 2005	Örnek olay	Claremont Graduate Üni.	Yerel etki tahmini
20	Weiler 2000	Örnek olay	Colorado devlet Üni.	Kalitatif etki analizi

Kaynak: Drucker ve Goldstein, 2007

Yukarıdaki örneklerin tamamına yakını input-output analizi ve Keynezyen çarpan modelini kullanmışlardır. Tabloda da görüldüğü gibi ABD ve AB’de yapılan çalışmalar daha çok üniversitenin bilgi etkisi üzerine yoğunlaşmaktadır.

Metodolojiye yönelik yöntemler dört ana grupta toplanabilir:

1. Caffrey ve Isaacs Modeller (Ryan Short-Cut Modeli ACE modelinin bir türevidir),
2. Temel ekonomik modeller,
3. Keynezyen çarpan Modelleri
4. Girdi-Çıktı Modelleri.

Üniversite etkisini tamamen ölçmede bu yöntemlerin yetersiz olduğu düşünülmektedir. Siegfried (2006) genel olarak üniversite ekonomik ve sosyal etkisini ölçen mevcut yöntemlerin tam olarak üniversite etkisini ölçemediğini iddia etmektedir. Üniversite etki çalışmalarının karmaşıklığı ve ikna etmeye yönelik çabası daha fazla ölçme yönteminin oluşmasına neden oldu ve bu da doğrulukları hakkında bir endişenin oluşmasını sağladı. Çoğu çalışma üniversitenin etkisini hükümetin bir dolarlık harcamasına bağlar (Siegfried, 2006). Leslie ve Slaughter (1992) iş hacmini üniversite bütçesine bölerek ekonomik etkileri normalize etmektedirler. Bütçeyi toplam harcama olarak değerlendirmektedirler. 1992 yılından sonra yapılan 32 çalışma incelenmiş ve bulunan etkilerin bütçeye bölünmesi ile değerler 0.87 ve 5.52 arasında değişmekte ve bunun ortalaması 1.22 standart sapma ile 2.50 olarak tespit edilmiştir (Siegfried vd., 2006). Dolayısıyla yapılması gereken üniversite yokken ve üniversite kurulduktan sonra aynı göstergeler üzerinden karşılaştırma yaparak farkın belirlenmesi ve etkinin bunun üzerinden değerlendirilmesidir. Ortak görüş ve standart bölgesel ekonomik analizler doğru yöntem olarak iddia ettikleri üniversitenin kurulmasından itibaren ekonomik göstergelerin aynı göstergeler için karşılaştırılmasıdır (Siegfried vd., 2006).

Üniversitenin bölgesel gelişme üzerine görevleri ve katkılarını firmaların kurulması yoluyla doğrudan katkı, teknoloji transferi, teknik destek ve dolaylı yoldan bölgesel inovasyon kapasitesinin geliştirilmesi şeklinde değerlendirmek eksik olacaktır. Üniversitenin sergilediği rolüne bağlı olarak çok daha fazla sonuçlar yarattığı bir gerçektir. Bölgesel alanda bir “üniversitenin etkisi” kavramı üniversitelerin çevrelerine dağıttığı geniş ve belirgin katkıları kapsar (Luger ve Goldstein, 1997; Drucker ve Golstein, 2007). Eğitimli ve oldukça yaratıcı işleri bölgeye çekerek entelektüel, sosyal, kültürel ya da rekreasyon yapısında dönüşümler oluşturmaktadır. Yükseköğretim kurumlarının etkileri son derece geniştir. Sadece istihdam yaratımı ve ekonomik gibi ölçülebilir konuları kapsamaz, yerel ve bölgesel yaşamın sosyal ve kültürel yönlerini radikal bir değişime uğratmaktadır (Chatterton, 2010). Dolayısıyla sadece harcama ve bilgi etkileri üzerinden sonuçları değerlendirmek sağlıklı bir sonuç vermeyecektir. Harcama etkisi ve bilgi etkisine ek olarak üniversitenin kurulduğu yıldan itibaren varlığına bağlı olarak meydana gelen değişimleri karşılaştırmalı olarak vermek üniversitenin etkileri hakkında daha geniş bilgi verecektir.

Sonuç olarak Avrupa ve ABD de son zamanlarda yapılan çalışmalar daha çok niversitenin üçüncü rolü kapsamında bilgi etkisi üzerine younlaşmaktadı. Bu kapsamda niversite kaynaklı firma sayısı, patent ve lisans sayısı, Ar-Ge harcamaları, niversite-sanayi işbirlikleri ve verimliliği üzerine younlaşmaktadı. Bu alanda ilk alışmalar Avrupa ve Amerika’da 1960’lı yılların başında başlamıştır. Yapılan ilk çalışmalar bugün Türkiye’de yapıldığı gibi daha dar bir kapsamda ğrenci harcamaları, niversite harcamaları ve personel harcamaları üzerine younlaşmaktadı. Özellikle Amerika’da Silikon Vadisi ve Route 128 deneyimden sonra niversitenin etkisi üzerine yapılan çalışmalar daha çok "bilgi etkisi (knowledge impact) zerine younlaşmaktadı. Türkiye’de bünyesinde Teknopark bulunduran niversiteler hariç uygulamalı bilimlere ve teknoloji tabanlı firmaların kuruluşlarına hizmet edebilecek düzeyde olmayan niversiteler olduğu için özellikle niversitenin kentteki varlığından dolayı oluşan kısa dönemli sosyo-ekonomik etkiler araştırma konusu olmaktadır.

3. TÜRKİYE’DE ÜNİVERSİTELERİN BULUNDUĞU KENTE VE BÖLGEYE ETKİLERİ

Türkiye’de Osmanlı dönemi üniversite anlayışı ve yapılanması din-merkezli üniversite modeli anlayışına; cumhuriyet döneminden 2000’li yıllara kadar gelişen üniversite modeli ulus devlet dünyasının üniversite modeli olan milli şuur ve milli kültürü yaymanın bir aracı olarak gören Von Humbolt üniversite modeli; ve 2000’li yıllardan itibaren Avrupa ve ABD’de 1950’lerden itibaren gelişen üniversite sanayi işbirliğine dayalı, bilginin ekonomik bir veriye dönüştürülmesini öngören girişimci üniversite modelleri gelişmişlerdir. 2001 yılından itibaren Türkiye’de de Teknoloji Geliştirme Bölgeleri kanunu çıkarılarak üniversitelerin sanayi ile işbirliğini kolaylaştıran girişimci üniversite modelinin altyapısı hazırlanmıştır.

3.1 Türkiye’de Üniversitenin Gelişimi

Türkiye’de yükseköğretim kurumlarının kurulum süreci batı ülkelerinde ortaya çıkan yükseköğretim sisteminin kurulum sürecinin oldukça gerisinde başlamıştır. Batı’da modern anlamda ilk üniversite 1088 yılında kurulmuş olan Bologna Üniversitesi’dir. Bunu 1160 yılında kurulan Paris Üniversitesi ve 1167 yılında kurulan Oxford Üniversitesi izlemiştir. Osmanlı devletinde ise Batı tarzı yükseköğretim kurumları 19. yüzyılda oluşmaya başlamış ve cumhuriyetin ilan edilmesinden sonra devam etmiştir. 775 yıl sonra batıdaki üniversite tarzı olarak ilk kurum 1863 yılında Osmanlı İmparatorluğunda “Darülfünun” ismiyle kurulmuştur. 1923 yılında modern ve batılılaşmayı esas alan cumhuriyetin kuruluşuyla beraber 1933 yılında darülfünun kapatılarak modern anlamda ilk üniversite olan “İstanbul Üniversitesi” kurulmuştur.

Arap Kavili Türkiye’de üniversiteleşme sürecini Cumhuriyet öncesi ve sonrası olmak üzere iki dönem halinde ele alır. Osmanlı İmparatorluğu’nun üniversitesi olan, 1845 tarihinde ortaya çıkan ve “bilim yurdu” anlamına gelen darülfünun ilk olarak 1863’te açılabilmiştir (Akyüz, 2006). Defalarca açılıp kapanan darülfünun 1923’ten 1932’ye kadar geçen süre içinde de varlığını sürdürmüş, daha sonra Cumhuriyet yönetim ve

ilkelerine ayak uyduramadığı belirtilerek 1933’de kapatılmış ve yerine İstanbul Üniversitesi kurulmuştur (Tanilli, 1991: 379-380; Arap Kavili, 2010).

Osmanlı devleti zamanında üniversite görevi gören kurumların temel amacı bürokrasiye donanımlı personel ve batı ile reformları sağlayacak nitelikli insan kaynağı yetiştirmek olmuştur. Bunu karşılayabilmek için de devlet, öncelikle yükseköğretim kurumlarını kurmaya girişmiştir (Tekeli, 2010:21). Literatürde Osmanlı’da batı tarzı modern üniversitelere örnek teşkil eden örnekler üzerinde farklı kabuller olmakla beraber ilk üniversiteler örneği olarak Mühendishane-i Bahr-ı Hümayun (1774), Mühendishane-i Berri Hümayun (1795) ve Tıphane-i Amire (1827) gösterilmektedir. Ancak bu kurumlarda amaç, öğrencilere bir alanda uzmanlık kazandırmak veya bilimsel araştırma yapmak değildi (Taşer, 2010:18). Osmanlı eğitim kurumlarının temel amacı, yönetici ve ilmiye mensuplarını yetiştirmektir. Dolayısıyla 1863 yılında kurulan “Darülfünun” Osmanlı dönemi için modern anlamda ilk üniversite örneği olarak kabul edilmektedir.

Cumhuriyet döneminde 1933 yılında Darülfünun kapatılarak yerine açılan İstanbul üniversitesi Türkiye’nin ilk üniversitesi olarak kabul edilmektedir. 1933 yılından 1960’lara kadar üniversite kurulumunda bir durgunluk, 1970’li yıllardan itibaren üniversite sayısında kısmi bir artış sağlanıyor. 1992 yılında 21 üniversite kurularak önemli bir dönüm noktasını oluşturuyor. 2000’li yıllardan itibaren hükümetin de programına girerek her ile bir üniversite kurulması politikası hayata geçirilmektedir. Cumhuriyet döneminde belli dönemlerde ani artışlar olmakla beraber cumhuriyetten günümüze üniversitenin bütün ülkeye dengeli dağıtılması ve bölgelerarası eşitsizliği gidermede bir araç olarak da kullanılmıştır. Türkiye’de üniversitelerin zamansal ve mekânsal dağılımları ile ilgili yapılmış farklı sınıflandırmalar vardır. Söz konusu bu dönemler genellikle, 1923-1946 dönemi; 1946-1981 dönemi ve 1981 sonrası dönemi yükseköğretim şeklinde sınıflandırılmıştır (Sargın, 2007:136). Bu yaygın sınıflandırma yerine Sargın (2007), üniversitelerin sayısal olarak kümelendiği dönemleri göz önüne aldığı başka bir yaklaşımla bu süreci analiz etmiştir. Buna göre, 1923-50 dönemi; 1950-80 dönemi; 1980-90 dönemi ve 1990 sonrası dönem olmak üzere beş dönem öne sürmüştür. Diğer yandan, Kavili Arap ise 2007 tarihli doktora tezinde, üniversiteleşme sürecini, kuruluş tarihi ve yasal mevzuata göre dönemlere ayırmıştır. Buna göre, I. Dönem: 1933-1944; II. Dönem: 1946-1959; III. Dönem: 1967- 1971; IV. Dönem: 1973-1978; V. Dönemin Birinci Alt Bölümü: 1982-1987;

V. Dönemin İkinci Alt Bölümü:1992-2006 arası dönemi kapsamaktadır. Dolayısıyla, Türkiye’de üniversitelerin açılma dönemleri, bunlarla ilgili her yasal değişikliğin yapıldığı tarihler başlangıç kabul edilerek sınıflandırılmıştır. (2007:181; Toprak, 2012).

Toprak (2012) ise Cumhuriyetin kuruluşundan itibaren üniversitelerin yer seçimini etkileyen mekânsal planlama politikalara göre Türkiye’de üniversiteleşme sürecinde önemli dönemleri şu şekilde belirlemiştir: Birinci Dönem, 1923-50; İkinci Dönem, 1951-1987; Üçüncü Dönem, 1988-1994; Dördüncü Dönem, 1995-2008 ve Beşinci Dönem, 2009 ve sonrası yılları kapsamaktadır.

Türkiye’de üniversite kurulum gerekçeleri cumhuriyet kurulduğu günden bu yana çeşitli amaçlar doğrultusunda değişmiştir. İlk kurulan üniversiteler milli bilinç ve milli kültürü benimsetmeye yönelik olarak kültür bölgeleri oluşturmaya yönelik iken planlama döneminden itibaren amaç değiştirerek bölgeler arası eşitsizliği gidermek ve geri kalkmış bölgeleri kalkındırmaya yönelik bir araç olarak kullanılmaya çalışılmıştır. Özellikle 92 yılından itibaren üniversite kurulumunda bir hızlanma yaşanıp yeni üniversiteleri ülke geneline dengeli bir şekilde dağıtma fikri ön plana çıkmıştır. 2008 yılından itibaren hem eğitim hizmetini bütün ülke geneline yaygınlaştırmak hem de üniversitenin yarattığı ekonomik faydayı yerele dağıtmak amacıyla Türkiye’de üniversite kurulmamış tek il kalmamıştır. Özellikle 2002 yılında “her ile bir üniversite” politikasıyla Türkiye’de her ile en az bir üniversite kurulmuştur.

3.1.1 Türkiye’de üniversite kurulum gerekçeleri

Türkiye’de üniversite kurulum gerekçeleri cumhuriyet kurulduğu günden bu yana çeşitli amaçlar doğrultusunda dönüşümler geçirmiştir. İlk kurulan üniversiteler milli bilinç ve milli kültürü benimsetmeye yönelik olarak kültür bölgeleri oluşturmaya yönelik iken planlama döneminden itibaren amaç değiştirerek bölgeler arası eşitsizliği gidermek ve geri kalkmış bölgeleri kalkındırmaya yönelik bir araç olarak kullanılmaya çalışılmıştır. Özellikle 1992 yılından itibaren üniversite kurulumunda bir hızlanma yaşanıp yeni üniversiteleri ülke geneline dengeli bir şekilde dağıtma fikri ön plana çıkmıştır. 2008 yılından itibaren hem eğitim hizmetini bütün ülke geneline yaygınlaştırmak hem de üniversitenin yarattığı ekonomik faydayı yerele dağıtmak amacıyla Türkiye’de üniversite kurulmamış tek il kalmamıştır.

Üniversiteye yüklenen bu misyonlara paralel olarak anayasanın 130. maddesi, üniversitelerin devlet tarafından kanunla kurulacağını ve kanunun üniversitelerin ülke sathına dengeli bir biçimde yayılmasını gözeteceğini hükme bağlamaktadır. Bu madde 58. Hükümet'in programında girmiş olan her ile bir üniversite politikasıyla uyum göstermektedir. 2547 sayılı Yükseköğretim Kanununun "Ana İlkeler" başlıklı 5. maddesinde ise "Yükseköğretim kurumlarının geliştirilmesi, veriminin artırılması, genişletilmesi ve bütün yurda yaygınlaştırılması amacına yönelik olarak yenilerinin açılması, öğretim elemanlarının yurt içinde ve dışında yetiştirilmeleri ve görevlendirilmeleri, üretim - insan gücü - eğitim unsurları arasında dengenin sağlanması, yükseköğretime ayrılan kaynakların ve ihtisas gücünün dağılımı, milli eğitim politikası ve kalkınma planları ilke ve hedefleri doğrultusunda ülke, çevre ve uygulama alanı ihtiyaçlarının karşılanması, örgün, yaygın, sürekli ve açık eğitim - öğretimi de kapsayacak şekilde planlanır ve gerçekleştirilir." ifadeleri yer almaktadır. Üniversitelerin ülke sathına dengeli biçimde yayılması hedefi, ülkemizde yükseköğretimde gerçekleştirilen tüm büyüme hamlelerinde uygulanmış bir prensiptir (Altınsoy, 2011). Nitekim 2008 yılı itibariyle üniversitesi olmayan ilin kalmamış olması ve bazı illerde birden fazla üniversitenin bulunması, bu prensibin hayata geçirildiğinin kanıtıdır.

Üniversitelerin Anadolu'nun farklı illerine yayılmasının gerekli olduğu düşüncesi Cumhuriyetin ilk dönemlerinde de ifade edilen bir düşünce ve politika olmuştur.

Yükseköğretim kurumlarının yurt sathına dengeli dağılımı, yerel dinamiklerin harekete geçirilmesi suretiyle bölgesel kalkınmaya katkı sağlama yanında, yükseköğretime erişilebilirliği artırarak yükseköğretimdeki kitleselleşme eğilimine cevap verebilmek açısından önemli bir politika tedbiridir. Bölgeselleşme politikaları çerçevesinde yükseköğretim kurumlarının ülkeye yayılması ve böylece erişimi artırmakla kalmayıp, aynı zamanda erişim eşitliğini sağlamalarını destekleyen güçlü argümanlar bulunmaktadır (Braunerhjelm, 2005). Yerelde açılan kurumlar, bulundukları bölgelerde yaşayan insanlara yeni fırsatlar sunmak ve buralardaki eğitim koşullarını iyileştirmek açısından çok önemli bir fonksiyon üstlenmektedir (Altınsoy, 2011).

Dönemlere göre paradigma değişikliği olsa da 1923'ten günümüze üniversitenin bölgelere dengeli dağılımı her dönem için temel politika olmuştur. Cumhuriyet'in ilk dönemlerinde temel üniversite politikası milli kültür ve milli bilinci yaygınlaştırmak

üzere ülke geneline dengeli dağılımını sağlamak olmuştur. Ancak Cumhuriyet'in kuruluşundan, özellikle de üniversite sayısının çoğalmaya başladığı 1950'li yıllardan bu yana, yeni üniversitelerin kurulmasına ilişkin önemli hedeflerden birisi; ülkedeki bölgesel eşitsizlikleri gidermeye yönelik olarak üniversitelerin yurt sathına eşit yayılmasının sağlanması çabası olmuştur (Arap Kavili, 2010). 1950-60'lı yıllara gelindiğinde, yeni açılan dört üniversite ile Türkiye'de üniversitelerin Anadolu'ya yayılmaya başladığı görülmüştür. Bu anlamda 3 büyük kent dışında ilk defa Trabzon (1955) ve Erzurum'da (1957) üniversite kurularak yükseköğretimi ülke geneline dağıtmanın startı verilmiştir. Özellikle üniversitenin bulunduğu bölgede sosyo-ekonomik gelişimi pozitif yönde etkilemesinden dolayı 2002 yılında her ilde bir üniversite kurma politikası 58. Hükümetin programına girerek üniversitenin bütün ülke geneline yayılması kararı alınmıştır. 58.Hükümetin programında yer alan ve her ilde bir üniversite kurulmasını öngören politikasıyla beraber 2008 yılından itibaren Türkiye'de üniversite kurulmayan il kalmamıştır. Bu politikanın amaçlarından biri de hem her bölgeye eğitimin götürülmesi, hem de ekonomik, sosyal ve kültürel açıdan bölgenin hareketlenmesini sağlayarak bölgelerarası eşitsizlik farkını minimize etmektir. Bu yaklaşımla birlikte üniversitelerin yalnızca yükseköğrenim kurumları olduklarına ilişkin yaygın algı yerini gittikçe ekonomik büyümenin ve kalkınmanın önemli motor gücü olduğu düşüncesine bırakmaya başlamıştır. Üniversitelerin yalnızca kültür üretici bir kurum olmadığı, aynı zamanda bölge için gelir yaratan ve dağıtan bir kurum olduğu sıkça ifade edilmektedir. Üniversitenin bir bölge için endüstriyel ya da altyapısal yatırımlarla eş derecede önemli kalkınma faktörü olduğu kabul edilmektedir (Huggins/Cooke, 1997: 325; Ricci, 1997: 319; Arap Kavili, 2010). Ayrıca, artan biçimde, yerel ekonomiye, istihdam yaratarak ve gelir kazandırarak katkıda bulunan, kentin bütünsel bir parçası, emek piyasasının niteliksel yapısını etkileyen bireyler ve girişimciler için cazibe merkezi işlevi gören, kamusal olanakların bölgesel ağı olarak düşünülmektedir. Bu ağ içinde üniversiteler iş olanağı yaratmayı teşvik etmekte, sosyo-kültürel hareketliliğe ve yaşam kalitesine katkıda bulunmakta ve genç nüfusun bölgeden göçünü önlemeyi amaçlamaktadır (Huggins/Cooke, 1997: 325; Ricci, 1997: 319; Arap Kavili, 2010).

Altınsoy (2011) yeni üniversite kurulmasının arkasındaki esas motivasyonu şunlara bağlamaktadır:

- Yaşadıkları yer dışında başka bir yerde yükseköğrenim görme imkânı olmayan dezavantajlı grupların yükseköğretime erişimi kolaylaşmaktadır,
- Yeni üniversiteler kuruldukları bölgelerdeki kalkınmanın itici gücü olmakta, bölgesel kalkınmayı yönlendirmektedir,
- Üniversitelerin kuruldukları yörede sosyo-ekonomik, kültürel ve entelektüel yapıda olumlu değişiklikler meydana getirmektedir,
- Yeni üniversitelerin açıldıkları bölgede yaşayanların yükseköğrenim hizmeti almak amacıyla katlandıkları ulaşım, yeme-içme, barınma maliyetleri düşmektedir,
- Öğrenci nüfusunun yurdun geneline yayılması nedeniyle büyük şehirlerde aşırı yoğunlaşmanın yarattığı bazı sorunlar bertaraf edilmektedir.

Yukarıda bahsedilen gerekçelere baktığımızda üniversite kurmadaki temel gerekçelerin ekonomide itici güç olması, sosyal ve kültürel hayatı canlandırması, kalkınmanın itici gücü olması ve kuruldukları yerlerde üniversite, üniversite personeli ve üniversite öğrencilerinin harcama etkisi üzerinden piyasada yarattığı talepten dolayı kentte yarattığı dönüşümler gibi sebeplere bağlandığını görebilmekteyiz.

Türkiye’de üniversitenin kurulum gerekçeleri 1923’ten günümüze kendi içinde bir takım dönüşümler geçirmiştir. İlk üniversiteler ulus bilincini yaymak üzere belirlenen üç kültür bölgesine dengeli dağılımı benimsenirken, 1960’lardan itibaren üniversite kurulum gerekçelerinde radikal bir dönüşüm gerçekleşmiştir. Arap Kavili (2010) 1950’li yıllardan itibaren sayıları artırılmaya başlanan devlet üniversitelerinin sayı artışlarına ilişkin dönüm noktalarını 1973-1975 dönemi, 1982, 1992, 2006-2008 dönemi olarak sınıflandırmakta ve üniversite kurulumunu temel olarak ekonomik ve politik nedenler olmak üzere iki gerekçeye dayandırmaktadır. Ekonomik gerekçeyi ekonomik gelişme işlevi ve bölgesel farklılıkları azaltmaya yönelik yaratacağı etkilere bağlamaktadır. Arap Kavili politik gerekçeleri iki kısımda ele almaktadır. İlk olarak üniversitelerin kurulum gerekçesinde ideolojik bir amaç güdüldüğü, dönemin üniversite ile ilgili kanunlarında üniversite görev kısmında hükümet politikalarına yardımcı, milli amaçlar giden araçlar olarak görüldüğünden bahsetmektedir. İkinci olarak özellikle 1990’lardan sonra Türkiye’de üniversitelerin kurulumunda “toplular üretimi” dönemine geçtiği ve politikacıların baskısıyla herkesin memleketine üniversite kurulması için girişimlerde bulunduğu bir dönem olarak bahsetmektedir.

Hemen hemen her parlamenterin memleketine üniversite kurulması için yasa teklifleri verdiği bir dönemdir. Dolayısıyla politik açıdan üniversite kurmanın amacını; siyasal rant sağlamak, mevcut üniversiteleri politik ve ekonomik olarak kontrol etmek, bölge insanı üzerinde siyasi nüfusu güçlendirmek, belli bir ideolojik görüşün egemenliği altında üniversiteler oluşturarak akademik kadrolaşma yoluyla siyasi bütünleşmeyi sağlamak şeklinde sıralamaktadır (Dörtlemez, 1995; Arap, 2010; Doğan, 2013).

Yeni üniversiteler kurulurken geçmişte kurulan üniversitelerin gelişme süreçlerine ve yaşanan sorunlara dikkat edilmeden politik ihtiyaçlar ve tercihlerle biçimlendiğini göstermektedir. Üniversite sadece eğitim, öğretim ve araştırma fonksiyonu yerine getiren kurumlar değildir. Üniversitelerin bölgelerarası eşitsizliği gidermede ve bölgesel kalkınmada önemli bir araç olduğu kabul edilmektedir. Buna göre üniversiteler kurulurken politik gerekçelerin yanında ekonomik gerekçeler de önemli bir sebep oluşturmaktadır. Ayrıca, artan biçimde, yerel ekonomiye, istihdam yaratarak ve gelir kazandırarak katkıda bulunan, kentin bütünsel bir parçası, emek piyasasının niteliksel yapısını etkileyen bireyler ve girişimciler için cazibe merkezi işlevi gören, kamusal olanakların bölgesel ağı olarak düşünülmektedir. Bu ağ içinde üniversiteler iş olanağı yaratmayı teşvik etmekte, sosyo-kültürel hareketliliğe ve yaşam kalitesine katkıda bulunmakta ve genç nüfusun bölgeden göçünü önlemeyi amaçlamaktadır (Huggins/Cooke, 1997: 325; Ricci, 1997: 319; Arap Kavili, 2010). Bütün bu gerekçelere bağlı olarak Türkiye’de 1933 yılında kurulan ilk üniversiteden itibaren üniversitelerin kurulum gerekçeleri belli dönemlerde birbirinden farklılaşmaktadır.

3.1.2 Türkiye’de üniversitelerin gelişim dönemleri

Türkiye’de üniversitelerin zamansal ve mekânsal dağılışı ile ilgili yapılmış farklı sınıflandırmalar vardır. Söz konusu bu dönemler genellikle, 1923-1946 dönemi; 1946-1981 dönemi ve 1981 sonrası dönemi şeklinde sınıflandırılmıştır (Sargın, 2007:136). Bu yaygın sınıflandırma yerine Sargın (2007), üniversitelerin sayısal olarak kümелendiği dönemleri göz önüne aldığı başka bir yaklaşımla bu süreci analiz etmiştir. Buna göre, 1923-50 dönemi; 1950-80 dönemi; 1980-90 dönemi ve 1990 sonrası dönem olmak üzere beş dönem öne sürmüştür. Diğer yandan, Kavili Arap ise 2007 tarihli doktora tezinde, üniversiteleşme sürecini, kuruluş tarihi ve yasal

mevzuata göre dönemlere ayırmıştır. Buna göre, I. Dönem: 1933-1944; II. Dönem: 1946-1959; III. Dönem: 1967- 1971; IV. Dönem: 1973-1978; V. Dönemin Birinci Alt Bölümü: 1982-1987; V. Dönemin İkinci Alt Bölümü:1992-2006 arası dönemi kapsamaktadır. Dolayısıyla, Türkiye’de üniversitelerin açılma dönemleri, bunlarla ilgili her yasal değişikliğin yapıldığı tarihler başlangıç kabul edilerek sınıflandırılmıştır. (2007:181; Toprak, 2012).

Toprak (2012) ise Cumhuriyetin kuruluşundan itibaren üniversitelerin yer seçimini etkileyen mekânsal planlama politikalarına göre Türkiye’de üniversiteleşme sürecinin önemli dönemlerini şu şekilde belirlemiştir: Birinci Dönem, 1923-50; İkinci Dönem, 1951-1987; Üçüncü Dönem, 1988-1994; Dördüncü Dönem, 1995-2008 ve Beşinci Dönem, 2009 ve sonrası yılları kapsamaktadır (Bkz. Tablo 3.1) .

Çizelge 3.1 : Sargın, Arap Kavili ve Toprak’a göre üniversite kurulum dönemleri.

YAZAR	1. DÖNEM	2. DÖNEM	3. DÖNEM	4. DÖNEM	5. DÖNEM
Sargın (2007)	1923 - 1950	1950 - 1980	1980 - 1990	1990 ve Sonrası	
Arap Kavili (2010)	1933 - 1944	1946 - 1959	1967 - 1971	1973 - 1978	1982 - 1987 ve 1982 - 2006
Toprak (2012)	1923 - 1950	1951 - 1987	1988 - 1994	1995 - 2008	2009 ve Sonrası

Türkiye’de üniversite kurulum gerekçeleri cumhuriyet kurulduğu günden bu yana çeşitli amaçlar doğrultusunda kurulmuştur. İlk kurulan üniversiteler milli bilinç ve milli kültürü benimsetmeye yönelik olarak kültür bölgeleri oluşturmaya yönelik iken planlama döneminden itibaren amaç değiştirerek bölgeler arası eşitsizliği gidermek ve geri kalkmış bölgeleri kalkındırmaya yönelik bir araç olarak kullanılmaya çalışılmıştır. Özellikle 1992 yılından itibaren üniversite kurulumunda bir hızlanma yaşanıp yeni üniversiteleri ülke geneline dengeli bir şekilde dağıtma fikri ön plana çıkmıştır. 2008 yılından itibaren hem eğitim hizmetini bütün ülke geneline yaygınlaştırmak hem de üniversitenin yarattığı ekonomik faydayı yerele dağıtmak amacıyla Türkiye’de üniversite kurulmamış tek il kalmamıştır. Özellikle 2006 yılından itibaren teknoloji geliştirme bölgeleri kanununun çıkmasıyla beraber üniversitelerin araştırmalarını ekonomik bir veriye dönüşümünü sağlayacak girişimci üniversite fikri ön plana çıkmıştır. Bu amaç doğrultusunda 2009 yılından sonra kurulan devlet üniversiteleri daha çok üniversite-sanayi işbirliğini sağlamak üzere sanayi altyapısı güçlü olan kentlerde kurulmaya başlanmıştır.

Bu çalışma kapsamında ise kısmen Toprak'ın (2013) çalışmasına benzer olarak Cumhuriyet'in kuruluşundan itibaren üniversiteye bölgesel gelişim ve kalkınmada yıllara göre nasıl roller biçildiği ve bu rollerin dönemlere göre nasıl ayrıştığı şeklinde dönemlere ayrılacaktır. Buna göre cumhuriyetin kurulmasıyla beraber yeni oluşan ulus devletin inşaa sürecinde oluşturulmaya çalışılan kültür bölgeleri ve bu kapsamda üniversiteye verilen milli kültür ve bilinç oluşturma politikasının egemen olduğu dönem” birinci dönem (1933-1960)”, 1960’lardan itibaren planlı dönemle beraber yapılan BYKP’nın gündeme geldiği ve bu planlar dahilinde üniversiteye bölgesel kalkınma ve bölgeler arası eşitsizliği gidermede üniversitenin bölgesel kalkınmada araç olarak kullanılması fikrinin hakim olduğu dönem ikinci dönem (1960-1992); planlı dönem politikalarının hale geçerli olduğu ve planlı dönemle beraber üniversitenin bölgesel gelişimde olumlu etkiler bırakmasıyla birlikte siyasi baskı sonucu her milletvekilinin şehrine üniversite çekmek için oluşturduğu baskı, artan nüfusa bağlı olarak eğitim hizmetinin yerele dağıtılması talebi üniversitenin bütün ülke geneline yayılması fikrinin hakim olduğu dönem üçüncü dönem (1992-2006); 2006 yılında itibaren bölge planlarına, fiziksel ve sosyal altyapıya bakılmaksızın merkezi hükümetin doğrudan müdahil olduğu dönem “2006 ve Sonrası” dönemdir. 2002 yılında 58. Hükümet’in programına giren “Her İle Bir Üniversite” politikasının 2006 yılından itibaren hayata geçirilmesi ile üniversitesi olmayan il kalmamıştır. Bu dönemin bir başka özelliği de 2006 yılından itibaren üniversitenin eğitim ve araştırma gibi rolüne girişimci rolünün de teşvik edildiği bir dönemdir. 2006 yılında Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanunu’nun çıkarılmasıyla beraber üniversitenin ürettiği bilginin ekonomik bir faydaya dönüştürülmesi faaliyetini desteklemek hedeflenmiştir. Özellikle 2009 yılından sonra kurulan devlet üniversiteleri sanayi-üniversite işbirliğini sağlamak üzere kurulmuşlardır. Dolayısıyla hem üniversiteyi bütün Türkiye’ye yaymak, hem eğitim hizmetini yerele kadar götürmek, hem üniversitenin yerel kalkınmada sağladığı sosyo-ekonomik dönüşümü sürdürmek ve girişimci üniversite fikrinin hakim olduğu dönemi dördüncü dönem (2006 ve sonrası dönem) olarak ele alınacaktır.

3.1.1.1 1923-1960 dönemi

Birinci dönemde genel olarak ideolojik perspektifin hakim olduğu bir dönemdir. Bu dönemde üniversiteleri ulus inşasında bir araç olarak kullanma fikri ön plana çıkmaktadır. Çünkü Cumhuriyet’in ilanıyla beraber Türkiye’nin modernleşme

projesinin ve bunun içinde mekân organizasyonunun anlamı, önemli bir nitelik değişimi geçirmiştir. Bir ulus devlet oluşmuştur, bundan sonra bu devleti kuranlarca, bir misyon anlayışı içinde, ulus bilinci yaratılacak ve ulusun inşası gerçekleştirilecektir (Tekeli, 2011:143). Bu anlayışla, ülkenin modernleşmesi, bilimsel ve teknik bilgilere önem veren bir toplumun yaratılması açısından toplumsal insanın bir parçası olan üniversiteler, önemli bir araç olarak görülmüştür. Bu yüzden modernleşme projesi, bölgeler üzerinden yürütölmeye çalışılmış ve bölgeler bazında üniversite kurulması fikri benimsenmiştir. (Toprak, 2012)

Bu amaç doğrultusunda 1923 yılında ulus devletin kurulmasıyla beraber ulus bilincini yerleştirmek ve milli kültürü ülke geneline yaymak üzere kültür bölgeleri (batı, doğu ve merkez) oluşturulmuş ve her kültür bölgesine bir üniversite kurma fikri ortaya çıkmaktadır. Üniversitelerin Anadolu'nun farklı illerine yayılmasının gerekli olduğu düşüncesi Cumhuriyet'in ilk dönemlerinde de ifade edilen bir düşünce ve politika olmuştur. Atatürk 1 Kasım 1937'de TBMM'nin açılışında yaptığı bir konuşmada eğitim konusunda Türkiye'yi “garp”, “merkez” ve “şark” olarak üç kısımda düşündüğünü ve her bir bölgede modern anlamda üniversitelerin kurulması gerektiğini şu ifadelerle belirtmiştir: “Bunun için ülkeyi şimdilik üç kültür bölgesine ayırarak, batı bölgesi için İstanbul Üniversitesi'nde başlanmış olan reform programının daha köklü bir biçimde uygulanmasıyla Cumhuriyet'e gerçekten modern bir üniversite kazandırmak, merkez bölgesi için, Ankara Üniversitesi'ni az zamanda kurmak gerekir. Doğu bölgesi için Van Gölü sahillerinin en güzel yerinde her aşamadaki okulları ve bunlara ek olarak üniversiteyle modern bir kültür şehri yaratmak yolunda şimdiden harekete geçilmelidir” (Tutanak Dergisi'nden aktaran, Kaynar ve Parlak, 2005: 27; Arap Kavili, 2010).

Üniversitelerin Anadolu'nun farklı illerine yayılmasının gerekli olduğu düşüncesi Cumhuriyetin ilk dönemlerinde de ifade edilen bir düşünce ve politika olmuştur (Arap Kavili, 2010). Cumhuriyetin kuruluşundan sonra batılılaşma ve modernleşme hamlesine paralel olarak ilk üniversite Osmanlı zamanında 1863 yılında kurulmuş olan Darülfünun 1933 yılında ismi değiştirilerek İstanbul Üniversitesi olarak kurulmuştur. 1944 yılında yine İstanbul'da İstanbul Teknik Üniversitesi kurulmuştur. Türkiye'nin üçüncü üniversitesi olarak 1946 yılında Ankara Üniversitesi kurulmuştur. Bu dönemin ardından 1955-1957 yılları arasında çok geniş kapsamlı bir eğitim hamlesi yapılarak İstanbul ve Ankara dışındaki şehirlere de üniversiteler

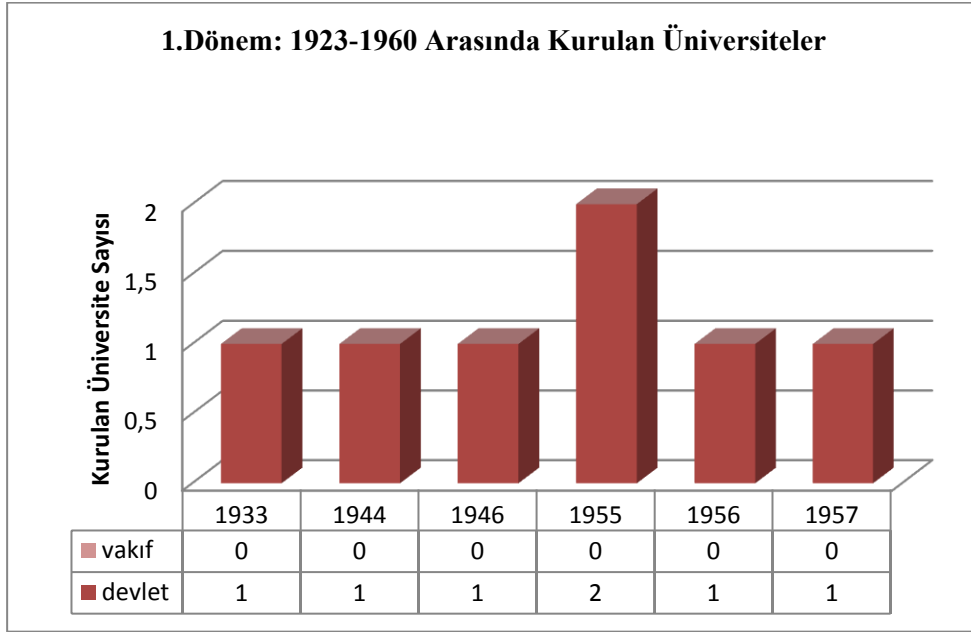
kurulmaya başlanmıştır. Bu dönemde genel olarak kurulan üniversiteler belirlenen üç kültür merkezinin merkez kentlerinde yoğunlaşmıştır. Üniversitelerin üç büyük kent dışında kurulup, yurt düzeyine dengeli yayılması düşüncesi bu dönemde uygulamaya geçirilmiştir.

Şekil 3.1 : 1. Dönem kurulan üniversitelerin illere göre dağılımı.

Bu dönemde Karadeniz Bölgesi'nin önemli merkezi olan Trabzon'da, 1955 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi, aynı yıl Ege Bölgesi'nin önemli merkezi İzmir'de 1955 yılında Ege Üniversitesi kurulmuştur. Bundan iki yıl sonra Doğu Anadolu Bölgesi'nin önemli merkezi Erzurum'da 1957 yılında Atatürk Üniversitesi ve 1959 yılında Ankara'da Orta Doğu Teknik Üniversitesi kurulmuştur. Bu üniversitelerin kurulması aynı zamanda yükseköğretimi İstanbul ve Ankara dışında Anadolu'ya yaymanın da başlangıcını teşkil etmiştir (Gürüz vd. 1994:151; Arap Kavili, 2010). Bölgesel dağılıma baktığımız zaman Marmara Bölgesinde iki, Ege Bölgesinde bir, İç Anadolu Bölgesinde iki, Karadeniz Bölgesinde bir ve Doğu Anadolu Bölgesinde bir üniversite kurulmuştur. Bu dönemde üniversitesi olmayan tek bölgeler Akdeniz Bölgesi ve Güneydoğu Anadolu bölgesi kalmıştır. 1. Dönem üniversiteleri Cumhuriyet'in kuruluşundan sonra benimsenen üç kültür bölgesi olan batı, merkez ve doğuya kurulduğunu ve bu politikanın uygulamaya geçirildiği sonucu çıkarılmaktadır. İlk üniversiteler üç büyük kent olan İstanbul, Ankara ve İzmir'de kurulmuş olsa da daha sonra 1955 yılında Trabzon ve 1957 yılında Erzurum'da üniversite kurularak 3 kültür bölgesine üniversite kurmak hedefi gerçekleştirilmiştir.

Böylece 1923 – 1960 yılları arasında Türkiye’de 7 üniversite kurulmuştur. Şekil 3.2’de 1. Dönem yıllara göre kurulan üniversiteler gösterilmektedir.

Şekil 3.2 : 1. Dönem yıllara göre kurulan üniversiteler ve sayıları.

3.1.1.2 1960-1992 dönemi

Türkiye’de 1960’lı yıllar planlı döneme başlangıç yılı olarak kabul edilmektedir. Özellikle bu yıllarda bölgesel kalkınmayı gerçekleştirme ve bölgeler arası eşitsizliği gidermek üzere Beş Yıllık Kalkınma Planları yapılmıştır. Bu planlarda tespit edilen kalkınma merkezlerinde üniversitelerin kurulması fikri ön plana çıkmıştır. Böylece planlı döneme geçişle birlikte üniversite yapısını güçlendirme, sayılarını artırma, kentsel kalkınmayla eşgüdümlü yürütülmesini sağlama çalışmaları da tartışılmaya başlanmıştır (Arap Kavili, 2010).

Hazırlanan planlara uyulmaksızın üniversite kurulmasının araştırma ve eğitim ihtiyacından çok, sosyo-ekonomik kaygılardan kaynaklandığı görülmektedir. Üniversite, kalkınma problemlerinin çözümünde kullanılacak kamusal bir kaynak olarak düşünülmüş ve ülke sathında dengeli dağılımı amaçlanmıştır. Özellikle bu dönemde dünyadaki gelişmelerle beraber yükselişe geçen kalkınma paradigmaları ve bölgesel eşitsizlikler ile bu eşitsizlikleri giderecek politikaların benimsenmesi belirleyici olmuştur (Toprak, 2012).

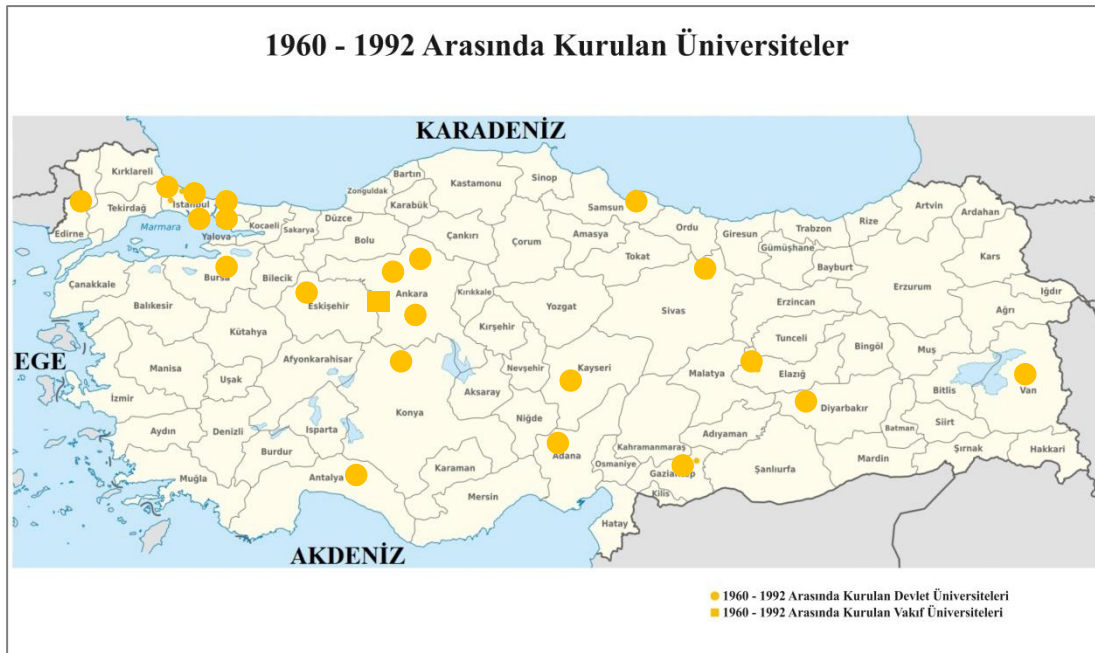
Böylece 1960’lardan itibaren planlı dönemle beraber üniversitelerin gelişme potansiyeli olan ve cazibe merkezi ilan edilen yerlere kurulma fikri ve kararı ortaya

çıkılmaktadır. Üniversiteleri geri kalmış bölgelerde yaşayanların ayağına götürme ve bölgeleri bu yoldan kalkındırma düşüncesi, 1962 yılında yapılan VII. Milli Eğitim Şurası'nda benimsenen bir ilke olmuştur. Şura'da, "DPT ile işbirliği yapılarak bölge plancılığı esaslarına göre başta üniversite olmak üzere, sağlık, sosyal, ekonomik ve kültürel tesis imkânlarıyla, dikkatle seçilecek yerlerde yeni cazibe merkezleri" yaratılması görüşü benimsenmiştir (Berber, 1994: 7; Arap Kavili, 2010). DPT'nin 1968 yılında yapmış olduğu Yüksek Öğretim Araştırma raporunda ise yeni üniversiteler kurulurken uygulanacak yer seçim ölçütleri temel kriterlere bağlanarak üniversiteleri ülke geneline yayma ilkesi benimsenmiştir. Dolayısıyla, ilk detaylı çalışma 1968 yılında hazırlanan İkinci BYKP Programı'nda yer almaktadır. Bu Program'da her yeni üniversite kuruluşunun bağımsız bir proje olarak ele alınması, programlı olarak gerekli koşullar sağlanmadan yeni üniversite kurulmaması plana girmektedir. Bu koşullara ek olarak gündeme gelen bölgesel eşitsizlikler ve bölgesel kalkınma paradigması, üniversitenin kuruluş yeri kararlarını etkilemiş ve üniversiteler bölgesel kalkınma merkezlerinde kurulmaya başlamıştır (Toprak, 2012).

İkinci dönem, Türkiye'nin üniversiteleşme süreci açısından oldukça ilgi çekicidir. Çünkü bu dönemde toplu üniversite kurma faaliyetleri başlamıştır. Bu dönemde Atatürk Üniversitesi'nin açılışından (1957) Hacettepe Üniversitesi'nin açılışına (1967) kadar bir sessizlik dönemi yaşanmıştır. 1969-1992 dönemi arasında 21 üniversite kurulmuştur. Kurulan bu üniversitelerin hemen hemen tümü BYKP'nda yer aldığı şekilde genellikle bölgesel merkez konumunda olan illerde kurulmuştur (Shofer ve Meyer, 2005:899; Toprak, 2012).

1959 yılında açılan Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nden sonra 1967 yılına kadar geçen 12 yıllık süreçte bir durgunluk dönemi geçirilmiştir. 1967 yılında Hacettepe Üniversitesi kurulduktan sonra 1970'lerden itibaren üniversite kuruluşunda bir ivme yaşanmıştır. 1971 yılında İstanbul'da Boğaziçi Üniversitesi kurulmuştur. 1973 yılından 1980 yılına kadar geçen süreçte de Türkiye'de farklı bölgelerde bulunan şehir merkezlerinde yeni üniversiteler açılmaya devam etmiştir. Bu merkezler aynı zamanda içinde bulundukları bölgelerin gelişimine katkı sağlayacak, çevrelerinde bulunan diğer şehirlerin gelişimini etkileyecek merkezler olarak düşünülmüştür (Sargın, 2007). Türkiye'de Üçüncü Beş Yıllık Plan Dönemi (1973-1977) ve Dördüncü Beş Yıllık Plan Dönemi'nin (1978-1982) uygulandığı bu süreçte, bölgeler arası gelişmişlik farkları dikkate alınarak, farklı bölgelerde farklı şehirlere yeni

üniversiteler kurulmuştur. Aradan iki yıl geçtiğinde, bu sefer Güneydoğu Anadolu'nun önemli merkezi Diyarbakır'da Dicle Üniversitesi, Akdeniz Bölgesi'nin önemli merkezi Adana'da Çukurova Üniversitesi ve Eskişehir'de Anadolu Üniversitesi kurulmuştur. 1970'lerle beraber tekrar gündeme gelen üniversite kavramı kendisini kalkınma paradigmasının ortasında bulmuştur. Kalkınma çabalarının başarıya ulaşması, ihtiyaç duyulan nitelikte ve sayıda elemanın belli bir süre içinde eğitilebilmesine ve bu amaçla yeni üniversitelerin açılmasına, yeni bir "eğitim kapasitesi"nin yaratılmasına bağlanmıştır (Reisoğlu, 1968; Toprak, 2010). Şekil 3.3'te 2. Dönem kurulan üniversitelerin kuruldukları şehirler gösterilmektedir.

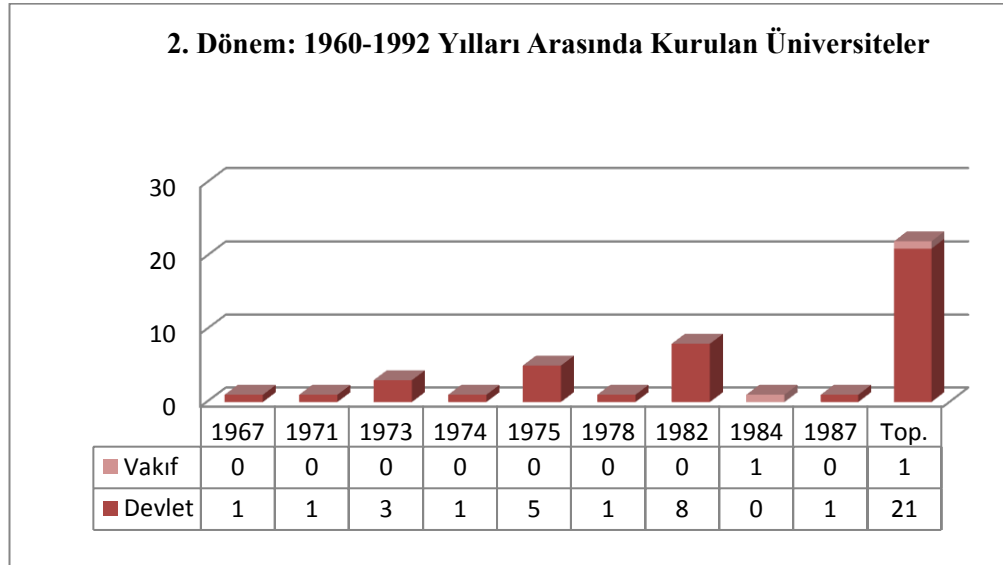
Şekil 3.3 : 1960-1992 yılları arasında kurulan üniversitelerin bulunduğu iller.

Cumhuriyetin kurulduğu dönemden itibaren geçen 50 yıllık süre içinde, yani 1973 yılında, Türkiye’de toplam 12 üniversite kurulmuştur. Bunların üçü İstanbul’da, üçü Ankara’da, biri Trabzon’da, biri Erzurum’da, biri İzmir’de, biri Diyarbakır’da, biri Adana’da ve biri Eskişehir’dedir. İkinci dönemle beraber her coğrafik bölgede en az bir üniversite kurulmuştur.

Ankara ve İstanbul dışında kurulan üniversitelerin, kurulduğu şehirlerin büyük bir kısmı, bölgelerinde bir üst merkez olan ya da bir üst merkez olmaya aday olan şehirlerdir. Bu şehirlerin merkezîyet güçlerinin pekişmesi ve bir bölge şehri olma hüviyetlerinin gelişmesi, bölgenin kaynaklarının akılcı ve verimli bir şekilde değerlendirilmesine katkı sağlanması, aynı zamanda yöre insanların

yükseköğretimden faydalanması bu üniversitelerin belli başlı kuruluş amaçlarıdır (Sargın, 2007). Aynı zamanda yeni üniversitelerin kurulması, yükseköğretimin yurt çapında dengeli dağılımını sağlama amacına yönelik bir çabanın sonucudur. Üniversitelerin çok önemli kamu yatırımları olduğu gerçeğinden hareketle, bu çabanın aynı zamanda yeni kurulan üniversitenin içinde bulunduğu bölgenin sosyo-ekonomik gelişimine katkı yapacağı da hesap edilmiştir. Yani aynı zamanda bölgeler arası dengesizlikleri ortadan kaldırmak ve bir üniversiteye sahip olan bu şehirlerin merkeziyet gücünü arttırmak amacı içine girilmiştir.

1982 yılından itibaren ise üniversite kurulumunda bir sıçrama meydana gelmiştir. 1982 yılında, aynı günde, 6 ayrı şehrimizde 8 üniversite kurulmuştur. Yeni kurulan bu üniversiteler incelendiğinde görülmektedir ki aslında bu üniversiteler daha önce faaliyet gösteren ve farklı oluşumlara sahip akademi, yüksekokul gibi fiiliyatta var olan kurumların bir çatı altında birleştirilmesi olayıdır (Sargın, 2007). Bu nedenle 1981 yılında kurulan üniversitelerin çoğunluğu, alt yapının hazır olduğu büyük şehirlerde kurulmuştur. Ayrıca bu dönemde Türkiye’de 1984 yılında Bilkent Üniversitesi ilk özel üniversite olarak kurulmuştur.

Şekil 3.4 : 2. Dönem yıllara göre kurulan üniversiteler ve sayıları.

Şekil 3.4’te görüldüğü gibi İkinci Dönem toplam 22 üniversite kurulmuştur. İkinci dönemle beraber her bölgeye en az bir üniversite kurulmuştur. İkinci dönemde Marmara Bölgesi’ne 6, İç Anadolu Bölgesine 6, Doğu Anadolu Bölgesi’ne 3, Ege Bölgesi’ne 2, Akdeniz Bölgesi’ne 2, Güneydoğu Anadolu Bölgesi’ne 2 ve Karadeniz Bölgesi’ne 1 üniversite kurulmuştur. Bu dönem kurulan üniversitelerin dağılımına

baktığımızda BYKP ile uyumlu olarak bölgesinde merkez konumunda olan kentlere kurulduğunu görmekteyiz.

Şekil 3.3'te 2. dönemden itibaren üniversitelerin yedi coğrafik bölgeye dengeli bir şekilde dağıldığını ve üniversiteleri ülke geneline dengeli bir şekilde yayma politikasının benimsendiğini görebiliriz. Cumhuriyet'in kurulduğu 1923 yılından 1973 yılına kadar geçen 50 yıllık zaman diliminde 12 üniversite kurulmuştur. İkinci dönem özellikle 1960 yılından itibaren planlı dönem geçişle beraber yükseköğretimin nerelere kurulması gerektiği kriterlere bağlanmıştır. 3. ve 4. BYKP'nın uygulandığı bu dönemde yeni üniversitelerin gelişme potansiyeli yüksek olan cazibe merkezlerinde ya da kendi bölgesinde merkez konumunda olan ve geniş bir alanı etkileyebilecek olan kentlerde kurulması plan kararlarına bağlanmıştır. Bu kararlar doğrultusunda Adana, Eskişehir, Sivas, Bursa, Elazığ, Konya, Malatya, Samsun, Kayseri, Van, Gaziantep ve Edirne gibi bölgesel merkez konumunda olan orta büyüklükteki kentlerde üniversiteler kurulmuştur. Böylece 2. dönemden itibaren üniversitelerin yedi coğrafik bölgeye dengeli bir şekilde dağıldığını görebilmekteyiz (Şekil 3.3). 2. Dönem'de 1982 yılı önemli bir dönüm noktasıdır. Bu dönemde 1982 yılına kadar sadece 19 üniversite varken 1982 yılında 8 üniversite birden kurulmuştur. Bu yaklaşık olarak 1982 yılına kadar kurulmuş olan 19 üniversitenin yarısına denk gelmektedir. Ancak 1982 yılında kurulan üniversitelerin hala özellikle İstanbul gibi büyük kentlere kurulma eğiliminin devam ettiğini görebilmekteyiz. 2. Dönem'de ilk defa özel bir üniversite 1984 yılında Ankara'da kurulmuştur. 2. Dönem'in sonunda (1923-1992) Türkiye'deki üniversite sayısı toplamda 29'a ulaşmıştır.

3.1.1.3 1992-2006 dönemi

1992 yılı Türkiye'nin yükseköğretim tarihinde en önemli dönüm noktalarından biridir. 1992 yılında bir yıl içinde 21 devlet üniversitesi ve 2 yüksek teknoloji enstitüsü kurulmuştur. Bu dönem ayrıca vakıf üniversite kurulumunda da büyük bir artış gerçekleşmiştir. 1996 yılından 2006 yılına kadar geçen sürede açılan 21 üniversitenin tamamı özel üniversitedir. Dolayısıyla üçüncü döneme damgasını vuran esas olay özel üniversite sayısındaki yüksek artıştır. Bu dönem açılan üniversitelerin bir tanesi Mersin'de olmak üzere diğer bütün özel üniversiteler İstanbul, Ankara ve İzmir'de açılmıştır. Ayrıca, bu dönem açılan özel üniversitelerin %80'ine yakını

İstanbul’da kurulmuştur.1993’te Osmangazi ve 1994 Galatasaray Üniversitesi’nin kurulmasıyla 21 vakıf üniversitesi de dahil olmak üzere 2006 yılına kadar toplam üniversite sayısı 77’e çıkmıştır. Devlet üniversitelerinin büyük çoğunluğu, Anadolu’nun batısında, küçük ve orta ölçekli kentlerinde (Toprak, 2012), vakıf üniversitelerinin büyük çoğunluğu ise Türkiye’nin üç büyük kenti olan İstanbul, Ankara ve İzmir’de kurulmuştur.

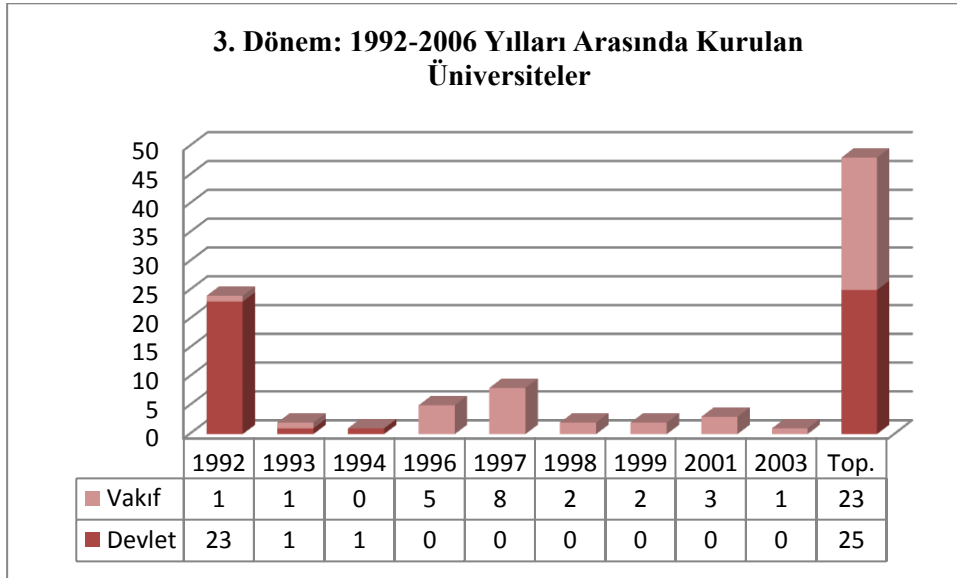
Kurulan bu üniversitelerin bölgesel dağılımına baktığımızda; Marmara Bölgesi’nde 6 üniversite, İç Anadolu Bölgesi’nde 3 üniversite, Karadeniz Bölgesi’nde 2 üniversite, Akdeniz Bölgesi’nde 4 üniversite, Ege Bölgesi’nde 7 üniversite, Doğu Anadolu Bölgesi’nde 1 üniversite ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde 1 üniversitenin bulunduğu görülmektedir. Kurulan bu üniversitelerle birlikte 1992 yılı sonunda Türkiye’de kurulmuş olan üniversite sayısı 53’e yükselmiştir. Şekil 3.5’te 3. Dönem kurulan üniversitelerin illere göre dağılımı gösterilmektedir.

Şekil 3.5 : 3. Dönem kurulan üniversitelerin illere göre dağılımı.

Üniversitenin bölgesel gelişimde pozitif etkiler yaratması siyasetçilerin kendi illerine üniversite kurulması için girişimlerde bulunmasına neden olmaktadır. Türk siyasi hayatında da etkilerde bulunmaya başlayan üniversite, bir kent için en büyük vaat olarak kullanılmaya başlanmıştır. Başbakan Yıldırım Akbulut seçim bölgesi olan Erzincanlılara, Cumhurbaşkanı Turgut Özal, GAP gezisi sırasında Şanlıurfalılara üniversite sözü vermiştir. Bunun yanında Meclis’te yeni üniversitelerle ilgili yasa teklifi görüşmelerinde Genel Kurul’da tartışmalar çıkmış ve bazı milletvekilleri

“Seçim blgeme niversite kurulmazsa istifa ederim” tehdidinde bulunmuştur (9 Temmuz 1995, Milliyet; Toprak, 2012). Özellikle 90 yıllardan itibaren kurtarıcı rolündeki niversite fikri ön plana kmış ve tüm kentler, harcama ekonomisini tetikleyen, kalkınmayı sağlayan üniversiteyi, kentlerinde istemeye başlamışlardır. Bu talebi de siyasal mekanizma vasıtasıyla dile getirmişlerdir. Siyasetçiler ve yerel aktörler (yerel devlet), merkezi hkmetten niversite talebinde bulunmuş ve kurum, seçim meydanlarında da vaatler listesine eklenmiştir (Toprak, 2012). Bu dönem niversitenin bölgesel gelişmede önemli etkiler yaratmasıyla beraber özellikle siyasetin de devreye girmesiyle üniversiteyi tüm ülkeye yayma eğilimi ortaya kmıştır.

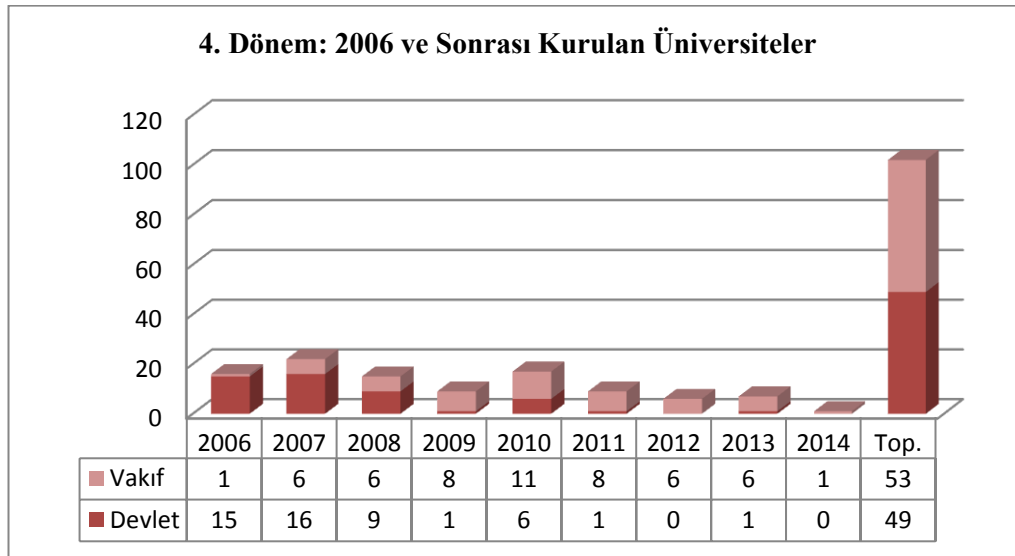

şekil 3.6 : 3. Dönem kurulan üniversitelerin yıllara göre sayıları.

Tablo 3.6’da da grldğu gibi 1992 yılı niversite kurulum sayısı bakımından önemli bir kırılma noktasıdır. 1992 yılına kadar toplamda 29 niversite varken 1992 yılında bir tanesi özel olmak üzere 24 niversite kurulmuştur. Bu yaklaşık olarak %82’lik bir artışa denk gelmektedir. Bu dönem kurulan üniversitelere baktığımız zaman orta büyüklükteki kentlere kurulduğunu görebilmekteyiz (şekil 3.7). Bu dönem de yükseköğretim Türkiye geneline yayılması politikası devam etmektedir. 1996 yılından itibaren vakıf niversitesi sayısında bir artış gerçekleşiyor. 1996 yılına kadar sadece 3 tane vakıf niversitesi varken 1996 yılından 2003 yılına kadar tek bir devlet niversitesi kurulmamışken bu dönemde 21 tane vakıf niversitesi kurulmaktadır. Böylece 3. Dönemde toplamda 48 niversite kurulmuştur.

3.1.1.4 2006 ve sonrası dönem

Ülkemizde son yıllarda üniversite sayısında belirgin artış oldu. 58. Hükümet'in 2002 yılında temel bir politikası olarak oluşturulan "her ile bir üniversite" kapsamında 2008 yılında "üniversitesi olmayan il" kalmamıştır ve 2014 itibarıyla üniversite sayısı 102'si devlet ve 77'si vakıf olmak üzere 179'a çıkmıştır. Bu üniversitelerin 49'u devlet ve 53'ü vakıf üniversitesi olmak üzere dördüncü dönemde toplamda 102 üniversite açılmıştır. 1923'ten 2006'ya kadar geçen sürede 77; 2006'dan 2014'e kadar geçen 8 yılda ise 102 üniversite açılmıştır. 8 yılda açılan üniversite sayısı 83 yılda kurulan üniversite sayısının %132'sine eşittir. Bu sayılar, son yıllarda üniversiteleşme hızının ne kadar yüksek olduğunu ortaya koymak bakımından önemlidir. Yeni süreçte kurulan üniversiteler Cumhuriyetin ilk yıllarındaki gibi merkez kentlerde değil, öncelikle daha önce hiç üniversite kurulmamış kentlere kurulması amaçlanmıştır. Ancak 2009 yılı sonrası kurulan devlet üniversiteleri bilginin ekonomik veriye dönüştürülmesini sağlamak üzere kurulmuşlardır. Bu üniversiteler daha çok neoliberal politikaların bir tezahürü olarak üniversitenin sanayi ile ilişkisi bağlamında kurulmuşlardır (Toprak, 2012).

Şekil 3.7 : Dönem yıllara göre kurulan üniversite sayıları.

1992 yılından sonra 2006 yılı da üniversiteleşme açısından önem taşıyan bir yıl olarak önem kazanmaktadır. 2006'da kurulan 15 üniversite ile toplam devlet üniversitesi sayısı 68'e çıkmıştır. 2006'dan sonra ise süreç hız kazanmış ve toplam vakıf üniversitesi sayısı 77'e çıkmıştır. Nitekim kurulan vakıf üniversitelerinin %80'i İstanbul, Ankara ve İzmir'de kurulmuştur. Bunun yanında son dönemlerde Adana,

Antalya, Bursa, Gaziantep, Kayseri, Konya, kentlerinde de yeni vakıf üniversiteleri açılmıştır. 2007 yılında, Ağrı, Artvin, Bartın, Batman, Bayburt, Bilecik, Bingöl, Bitlis, Çankırı, Gümüşhane, Hakkâri, Iğdır, Karabük, Karaman, Kırklareli, Kilis, Mardin, Muş, Nevşehir, Osmaniye, Siirt ve Sinop kentlerinde yeni üniversiteler açılmıştır. 2007’de kurulan 22 üniversite ile beraber toplam üniversite sayısı, 91’e çıkmıştır. 2008 yılında ise, Ardahan, Şırnak Tunceli ve Yalova’da dört yeni üniversite açılmıştır. Toplam üniversite sayısı, 95’e çıkmıştır.

2010 yılları sonrası kurulan üniversiteler üçüncü üniversite modeli olan “girişimci üniversiteye örnek olarak gösterilmektedir. Özellikle 2001 yılında teknoloji geliştirme bölgeleri kanununun çıkarılmasıyla beraber üniversitelerin bilgiyi ticarileştirerek ekonomik bir veriye dönüştürülmesinin altyapısı hazırlanmıştır. Genellikle bulundukları bölgelerde bir üniversite bünyesinde kurulan teknoloji geliştirme bölgeleri aktörler arasında sinerji yaratıp üniversite-sanayi ilişkilerinin somut işbirliğine dönüşmesine yardımcı olmakta ve akademik bilginin ticarileştirilmesini sağlayarak bölgesel kalkınmaya katkıda bulunmaktadır. Ayrıca yüksek teknoloji kökenli firmaların oluşmasını ve gelişmesini teşvik etmektedir.

2001 yılından itibaren uygulamaya konulan ve sanayicimizi, araştırmacılarımız ve üniversitelerimiz ile buluşturarak teknoloji yoğun üretime yönelik yeni ürün ve üretim yöntemleri geliştirmelerini sağlayacak bu kanun kapsamında Aralık 2011 tarihi itibarıyla 43 adet Teknoloji Geliştirme Bölgesi (Ankara 6 adet, İstanbul 5 adet, Kocaeli 4 adet ve Türkiye’nin diğer illerinde) kurulmuştur (Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı). Toprak’a göre (2012) özellikle 2009 sonrası dönemde kurulan üniversitelerin büyük çoğunluğu bu misyonu yerine getirmek üzere kurulmuştur.

Üniversitenin ürettiği bilginin üçlü aktörler arasında bir işbirliği ile ürüne dönüştürülerek bilgi ekonomisinin büyüyeceği Etkowitz (1996) Triple Helix Modeli ile açıklamaktadır. Bilgi ekonomisinde önemli bir model olan Üçlü Sarmal Modeli’nde (Triple Helix), üniversite, sanayi ve devlet, temel kurumlardır (Leydesdorff ve Etkowitz, 1996). Bu modelde bilgi üretimi, dağıtılması üniversiteye; bilginin ekonomik değer olarak kullanılması ve çıktı üretilmesi sanayiye; düzenleyici önlemlerin alınması, yasalar ve yönetmeliklerin çıkarılması devlete verilmekte ve bu görevler söz konusu üçlü aktörler arasında paylaşılmaktadır. Bu üç aktörün sinerjisi ve işbirliği ile sürdürülebilir bölgesel kalkınmanın sağlanabileceği kabul edilmektedir.

Üçlü organizasyonun çıktısı, bilgi tabanlı sürdürülebilir kalkınmayı gerçekleştirmektir. Ekonomik ve sosyal kalkınma modeli olan Üçlü Sarmal Modeli, kaynak ve olanakları en verimli şekilde kullanabilmek için sanayi-devlet ve üniversitenin işbirliği ile olacağını söylemektedir. Bölgesel rekabet gücünü artırmak ve bölgesel kalkınmayı sağlamak için bölge düzeyinde var olan akademi-sanayi ve devlet işbirliği ile oluşacak hibrit yapılar ekonominin dinamo gücü olacaktır.

Bu anlamda bilgi ekonomisi yönünde hedefler koyan Türkiye de bu yönde hamleler yapmaktadır. Özellikle 2010 yılı sonrası sanayi altyapısının güçlü olduğu kentlerde kurulan üniversiteler bu bakış açısının çıktılarını olarak ele alınabilir. Wiessema'nın (2009) ve "üçüncü kuşak üniversiteler" kavramı kullanılarak tanımlanabilecek bu üniversiteler bilginin kullanımı, değer yaratma, girişimci, küresel ve profesyonel yönetim gibi niteliklerle farklılaşmaktadır (Toprak (2012)). Bu kapsamda son dönemde açılan üniversiteler, daha önceki dönemlerden farklılık göstermektedir. Önceki üniversiteler, ulus inşası, eğitim, araştırma, bölgesel kalkınma ve üniversitenin ekonomik katkısı kaygılarıyla açılmışken, son dönemde açılanlar daha spesifik hedefler gözetilerek kurulmuştur.

2010 yılından sonra kurulan üniversiteler üniversite-sanayi işbirliğini hayata geçirilmek üzere kurulmuşlardır. Üniversite-sanayi işbirliğinin geliştirilmesi için son yıllarda verilen çabaların sonucu olarak görülebilecek olan bu üniversiteler, doğrudan sanayinin ihtiyacı olan bilgiyi üretmek, proje bazlı çalışmalar yapmak, teknik eleman yetiştirmek gibi misyonlar yüklenmiştir (Toprak, 2012).

2006 yılından itibaren 2002 yılında 58. hükümetin programında yer alan "her ile bir üniversite" politikasından sonra daha önce hiç üniversite kurulmamış olan küçük ve orta büyüklükteki 41 şehre üniversite kurulmaya başlanmıştır.

2006 yılında 2008 yılına kadar Türkiye'de 41 kente ilk defa birer üniversite kurulmuştur. Bu dönemde kurulan üniversiteler daha çok küçük ve orta büyüklükteki kentlerde kurulduğu görülmektedir.

Şekil 3.8'de görüldüğü üzere 2006 ve sonrası kurulan üniversitelerin coğrafik dağılımına baktığımızda sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralamasının sonlarında yer alan doğu ve güneydoğu illeri ve İç Anadolu'nun küçük ve orta büyüklükteki kentlerinde yoğunlaştığı görülmektedir.

Şekil 3.8 : 4. Dönem kurulan üniversitelerin illere göre dağılımı.

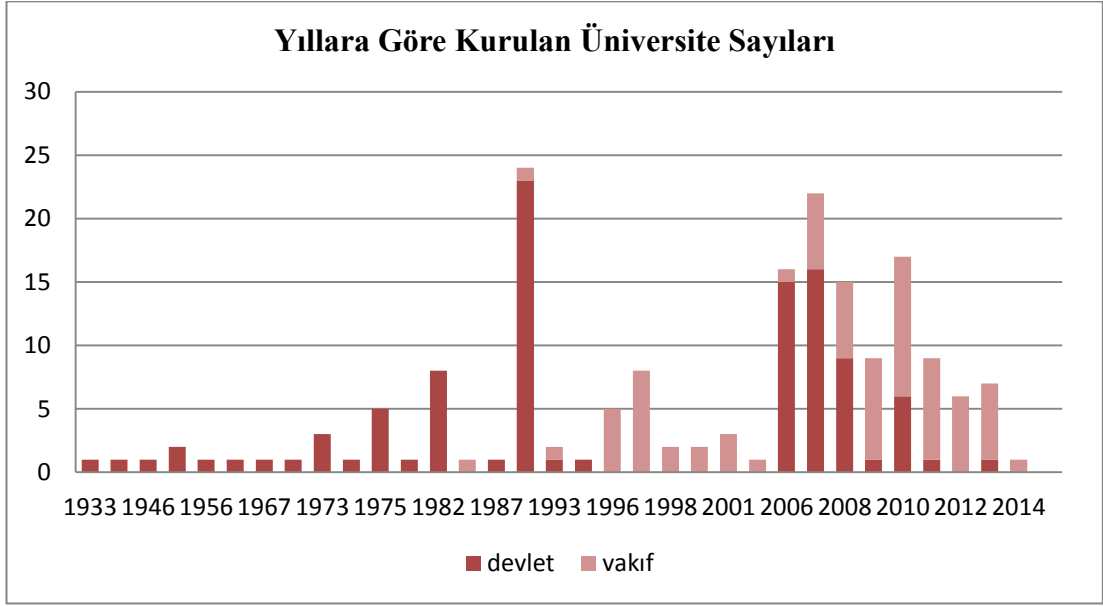
1923 yılından 1992 yılına kadar üniversite sayısında sabit bir artış söz konusu iken 1992 yılında üniversite kurulumunda büyük bir sıçrama meydana gelmektedir. Özellikle BYKP’lerinde belirtilen cazibe merkezlerinin gelişimini desteklemek ve eğitim ihtiyacını gidermek üzere bölgesinde merkez konumunda olan illere üniversite kurulmuştur.

1992 yılından sonra 2006 yılına kadar devlet üniversitesi kurulumunda bir duraklama dönemi yaşanmıştır (Bkz. şekil 3.8). 1993 yılında 2006 yılına kadar vakıf üniversitesinde büyük bir artış meydana gelmektedir. Bu dönem arasında kurulan hemen hemen bütün üniversiteler vakıf üniversitelerinden oluşmaktadır.

2006 yılından sonra vakıf üniversite sayısında bir artış gerçekleşmeye devam etse de bu dönemde devlet üniversitesi sayısında da büyük artışlar meydana gelmiştir.

2008 yılında devletin her ile bir üniversite politikası tamamen hayata geçirildikten sonra 2010 yılında da devlet üniversite sayısında büyük bir artış olduğu grafikte görülmektedir. Ancak 2010 yılından itibaren kurulan devlet üniversiteleri “girişimci üniversite” modeline uygun olarak üniversite-sanayi işbirliğini hayata geçirmek üzere, özellikle, sanayi altyapısı güçlü olan kentlere kurulan teknik üniversitelerdir.

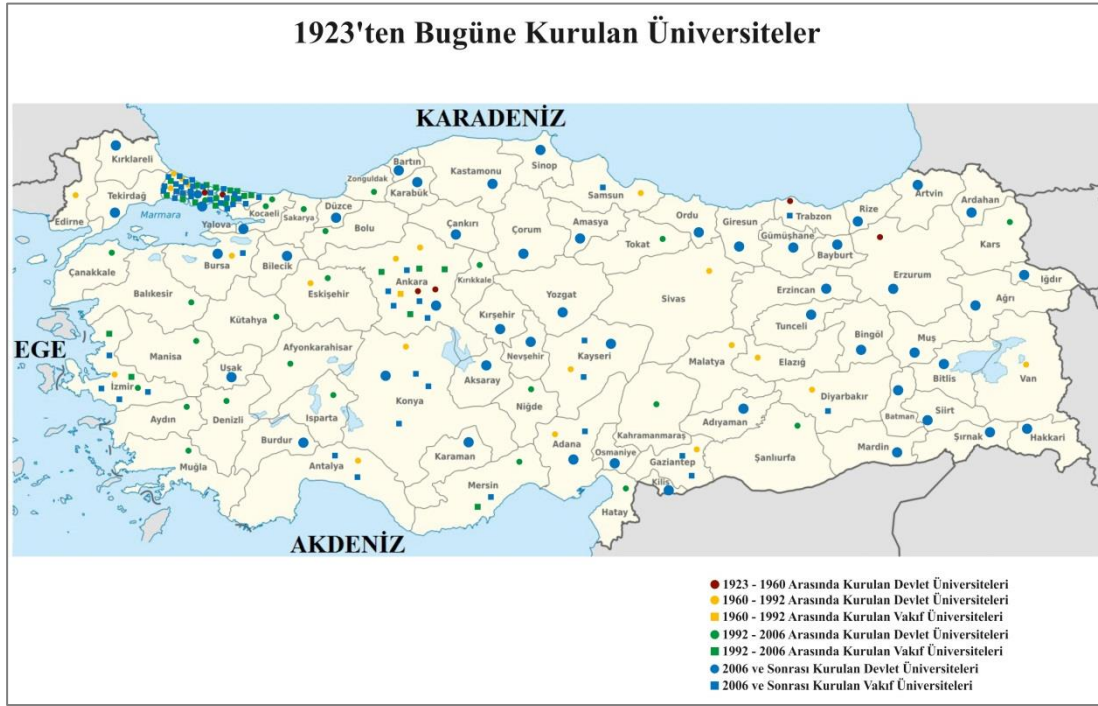
Şekil 3.9’da görüldüğü üzere 2010 yılından sonra kurulan üniversiteler hemen hemen tamamı vakıf üniversitelerinden oluşmaktadır.

Şekil 3.9 : Yıllara göre kurulan üniversiteler

Planlama döneminden itibaren üniversitenin eğitim ve araştırma fonksiyonları dışında bölgelerarası gelişmişlik farkını azaltmada ve bölgesel kalkınmada üniversiteyi sosyo-ekonomik bir araç olarak kullanma görüşü hakim olmaktadır. Bu amacı gerçekleştirmek üzere 2008 yılı itibariyle Türkiye’de her kentte en az bir üniversite kurulmuştur. 2014 yılı itibariyle Türkiye’de (102 devlet, 77 vakıf) olmak üzere 179 üniversite kurulmuştur. Şekil 3.10’da 1933 yılından 2014 yılına kadar kurulmuş olan devlet ve vakıf üniversitelerin illere göre dağılımı gösterilmektedir. Cumhuriyetin kuruluşundan itibaren üniversitenin kurulumuna yönelik farklı gerekçeler benimsense de her dönem temel amaçlardan biri ülke geneline dengeli dağılımını sağlamak olmuştur. Şekil 3.10’da da görüldüğü üzere bu politikanın 2008 yılı itibariyle tamamen hayata geçirildiği görülmektedir. 2008 yılı itibariyle 81 ilde en az bir üniversite kurulmuştur. Üniversitelerin kentlere göre dağılımına baktığımızda özellikle İstanbul’da büyük bir yığılma olduğunu görebilmekteyiz. Başta İstanbul olmak üzere vakıf üniversiteleri İzmir ve Ankara’da yoğunlaşmaktadır. Ancak son yıllarda Mersin, Antalya, Bursa, Aziantep, Bursa ve Trabzon gibi büyük kentlere de kurulmaya başlanmıştır. Üniversitelerin kurulum dönemlerine göre sayılarına baktığımızda 2006 ve sonrası dönemde kurulana üniversite sayısının sayısal çoğunluğu görülmektedir. Diğer dönemlerde kurulan

üniversiteler belli bölgelerde yoğunlaşırken bu dönemde kurulan üniversitelerin ülke geneline dengeli dağıldığı anlaşılmaktadır.

Şekil 3.10 : 1923 -2014 yılları arası kurulan üniversitelerin illere göre dağılımı.

Günümüzde üniversiteler eğitim ve araştırma fonksiyonlarının dışında sosyal ve ekonomik kalkınmanın en önemli aracı olarak kabul edilmektedirler. Üniversiteler bulundukları kentlerde/bölgelerde sosyal, ekonomik ve fiziksel çevre üzerinde canlanma sağlaması üniversitelerin değerini artırmaktadır. Üniversitenin kurulduğu kentlerde, üniversite ve öğrenci harcamalarından kaynaklı yerel piyasada büyük bir talep ve buna bağlı olarak bir arz süreci yaşanmaktadır.

Üniversitelerin kuruldukları kentlerde yerel ekonomik hayatına canlılık getirmesi, kültür sanat aktivitelerini artırması, fiziksel çevrenin gelişmesi yönünde baskı oluşturması ve demografîyi olumlu yönde etkilemesi gibi sonuçlar üniversitelere biçilen misyonun dönüşmesine neden olmuştur.

Türkiye’de üniversitenin yerel üzerine etkilerini çalışan ilk araştırmalar 1994 yılında başlamış ve özellikle 2010 yılından sonra yapılan çalışmaların sayısında bir artış gerçekleşmiştir. Planlı dönemden sonra üniversitelerin kuruldukları bölgede ekonomik, sosyal, kültürel ve fiziksel çevre üzerinde pozitif etkiler yaratmasından sonra araştırmacılar tarafından bu konuya ilgi gösterilmeye başlanmıştır.

3.2 Türkiye’de Üniversitenin Bölgesel/Yerel Gelişmeye Etkisi

Cumhuriyetin kuruluşundan sonra üniversite kurmaya yönelik dönem dönem politika değişikliği olmuştur. İlk dönem üniversiteler milli bilinci ve milli kültürü ülke geneline yaymak amacıyla kurulmuş olsa da 1960’lardan sonra üniversiteye yaklaşımda radikal bir kırılma yaşanmıştır. Bu dönemde üniversiteye verilen temel görev eğitimi yerele eşit dağıtmak ve bölgelerarası gelişimi azaltmak olmuştur. Cumhuriyet’in kuruluşundan, özellikle de üniversite sayısının çoğalmaya başladığı 1956’lı yıllardan bu yana, yeni üniversitelerin kurulmasına ilişkin hedeflerden birisi, ülkedeki bölgesel eşitsizlikleri gidermeyi amaçlayan yurt sathına eşit yayılmasının sağlanmasıdır (Arap Kavili, 2010). 1960’lardan itibaren üniversitelerin bölgelerarası eşitsizliği giderme de bir araç olarak kullanılması ve 2008 yılından sonra üniversitesi olmayan ilin kalmaması üniversitelerin önemini ve üniversiteye olan ilgiyi ortaya çıkarmaktadır. Türkiye’nin gelişmekte olan ülkeler sınıfında yer alması, tarım toplumundan yavaş yavaş sanayi ve bilgi toplumuna geçmesi gibi faktörler üniversitenin bölgesel gelişme üzerine olan etkilerini daha da artırmaktadır. Özellikle kentleşme olgusunun çok fazla bulunmadığı bölgelerde açılan üniversiteler bölgenin ekonomik kalkınmasına büyük katkılar yaptığı bilinmektedir. Az gelişmiş kentlere üniversiteyi kurarak sosyal ekonomik ve kültürel bakımdan bir canlanma sağlayacağı kabul edilmektedir. Az gelişmiş bölgelerde kurulan yükseköğretim kurumları bölgeye sağladığı ekonomik katkı ile gelir dağılımını düzenleyici bir etkiye sahiptir (Dalğar vd., 2009). Üniversitenin kurulmasıyla birlikte, genç ve büyük bir nüfus kitlesi, şehirdeki tüketim kalıplarının değişmesine neden olarak daha önce şehirde olmayan birçok ekonomik faaliyet oluşmasına katkı sağlamaktadır (Sönmez ve Başkaya, 2013; Akengin ve Kaykı, 2013). Bu katkıların etkisiyle, üniversitelerin açıldığı bölgelerde, ekonomik ve sosyal yaşamda önemli değişim ve gelişimler yaşanmaktadır (Yıldız ve Talih, 2011).

Yükseköğretim kurumlarının bulundukları şehre ve bölgeye ölçülebilir etkilerini ortaya koymak amacıyla yapılan araştırmalar Türkiye’de sınırlı olmakla birlikte önemi giderek artmaktadır (Yılmaz ve Kaynak, 2011). Türkiye’de yapılan çalışmaların büyük çoğunluğu dünyada bu alanda yapılan ilk çalışmalar gibi daha çok üniversitenin ve öğrencilerin harcamaları üzerine yoğunlaşmaktadır. Üniversitenin harcama etkisi yanında bulunduğu kentte ekonomik, sosyal, kültürel ve fiziksel altyapıda da büyük değişimler yaratmaktadır. Dolayısıyla üniversitenin

sadece harcama etkisi üzerinden değerlendirmek eksik bilgi verecektir. Bugün eğitim girdisi olarak elimizdeki tek hazır ve çok kullanılan ölçü; üniversiteler tarafından yapılan parasal harcamalardır. Fakat bu ölçünün esas alınması üniversitelerin geniş boyutlu olan diğer katkılarının ölçülmesini zorlaştırmakta; bu da bazen yanlış sonuçlar doğurmaktadır (Özyaba, 1999; Öztürk vd., 2011).

Üniversitelerin bulundukları kentlere birçok yönden etkileri bulunmaktadır. Bu etkilerin en önemlileri; kentlerin nüfus miktarında ve yapısında meydana getirdiği hızlı değişimler, kent alanlarının büyümesi, kentsel fonksiyonların çeşitlenmesi, yeni iş alanlarının oluşturulması, konut piyasasının canlanması, kentsel alan kullanımındaki önemli yapısal değişimler meydana getirmesi gibi etkilerdir (Işık, 2008). Yeni kurulan üniversitelerin küçük ve orta büyükteki şehirler üzerindeki etkisinin boyutu, algılanabilecek boyutta yani daha fazla olurken, büyük şehirlerde bu etki çok belirgin olarak hissedilmemektedir (Sönmez ve Başkaya, 2013). Çünkü Üniversitenin bir bölge için endüstriyel ya da altyapısal yatırımlarla eş derecede önemli kalkınma faktörü olduğu kabul edilmektedir. Ayrıca, artan biçimde, yerel ekonomiye, istihdam yaratarak ve gelir kazandırarak katkıda bulunan, kentin bütünsel bir parçası, emek piyasasının niteliksel yapısını etkileyen bireyler ve girişimciler için cazibe merkezi işlevi gören, kamusal olanakların bölgesel ağı olarak düşünülmektedir (Yayar ve Demir, 2013). Üniversitelerin toplumsal alanlarda belirgin olarak etki ettikleri alanlar genellikle; ekonomik, sosyal ve kültürel hayatın değişmesi yönünde olmaktadır (Sağır ve İnci, 2013).

Türkiye’de yapılan çalışmalar genel olarak Florax’ın üniversitenin yerel etkilerini sınıflandırdığı tanıma göre oluşturmuşlardır. Florax (1992) Üniversitelerin bulundukları bölgeye olan ekonomik ve sosyo-kültürel katkılarını aşağıdaki gibi sınıflandırmıştır:

- Bölgesel gelir ve işgücü hareketliliğinde iyileşme sağlanması gibi ekonomik beklentiler,
- Konut, sağlık olanakları, iletişim ve taşımacılıkta iyileşme gibi sosyal ve fiziksel altyapı beklentileri,
- Kültürel etkinliklerin artması, yaşam kalitesinin iyileşmesi gibi sosyal ve kültürel beklentiler,

- Eğitime katılma oranında artış, doğum-ölüm oranında değişme, göçün azalması gibi eğitimsel ve demografik beklentiler olarak sıralanabilir (Florax, 1987; 266; Görkemli, 2009; Kaya, 2012; Yılmaz ve Kaynak, 2011).

Genel olarak üniversite etkileri ekonomik hareketlilik, fiziksel altyapıda iyileşmeler, sosyal ve kültürel aktivitelerin artması ve demografik değişimler olarak özetlenebilir. Böylece üniversitelerin kurulmasıyla birlikte çeşitli mal ve hizmetlere olan talep de değişmekte ve genel olarak kentin bütün sistemini etkilemektedir. Yeni konutlara olan talep artmakta ve bu da yapılan yeni konutlarla şehrin daha da gelişmesine sebep olmaktadır. Ayrıca yiyecek, kırtasiye, sinema, giyim ve hizmet sektöründe faaliyet gösteren işletmeler de olumlu etkilenmektedir (Bilginoglu vd., 2002: 92; Yılmaz ve Kaynak, 2011). Üniversitelerin; kentin çekiciliğini artırması, sosyo-kültürel atmosfere etkisi, nitelikli insan gücünü çekme, nüfus artışı, ticarete hareketlenme, üretim artışı, kamu hizmetleri artışı, ekonomik büyüme ve yatırımları çekme gibi canlılık yaratan birçok etkisi bulunmaktadır. (Aydemir, 1994: 196-205; Selçuk, 2012). Diğer yandan üniversite ile birlikte şehrin havası değişmekte, bilimsel etkinlikler artmakta ve şehirdeki ekonomik faaliyetlerde önemli bir canlanma olmaktadır (Tösten vd., 2013). Yükseköğretim kurumları; toplumda verimliliğin artması, işsizliğin azalması, bireysel gelirin artması, bunların sonucunda ülkenin ekonomik gelişmesinin sağlanmasında ve pek çok sosyo-kültürel gelişmeleri de beraberinde getirdiği için bireyler ve toplumlar için büyük önem taşırlar (Görkemli, 2011: 29; Kaya, 2012). Üniversitenin kente etkileri 4 grupta ele alınabilir:

1. Ekonomik Faaliyetlerde Canlanma
2. Fiziksel Altyapıda İyileşmeler
3. Sosyal ve Kültürel Aktivitelerde Canlanma
4. Demografik yapıda Değişimler

Dolayısıyla üniversitenin kurulmasıyla beraber kentte ekonomik, sosyal, kültürel, demografi yapısında ve fiziksel çevrede büyük dönüşümler yaratması beklenmektedir. Sönmez ve Başkaya'nın (2013) Bayburt'ta yaptıkları çalışmada üniversitenin kurulmasından sonra şehir ekonomisinde canlanmanın meydana geldiği ve küçük ölçekli işletmelerin sayısında önemli bir artış gerçekleştiğini tespit etmişlerdir. Özellikle inşaat sektörü hız kazanmış, ticari hareketlilik önemli ölçüde artmıştır. Sönmez ve Başkaya (2013) yaptıkları çalışmada 5 yılda sigortalı işyeri sayısının 2 katından biraz fazla, sigortalı çalışan sayısının ise yaklaşık 2,5 kat

arttığını belirtmişlerdir. Akengin ve Kayk'ın (2013) yaptığı çalışmada ise Doğu Akdeniz Üniversitesi'nin kurulmasının hem Gazimağusa kentinin mekânsal değişimini, hem de kentteki yaşam tarzını etkilediğini tespit etmişlerdir. 1986 yılından sonra şehrin gelişim yönünü belirleyen önemli faktörün üniversite olduğu; sosyal ve ekonomik faaliyetleri çeşitlendirdiği, başta barınma olmak üzere öğrencilerin temel ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik faaliyetlerin üniversite ile ilişkili olarak geliştiği tespit edilmiştir.

Son yıllarda üniversitelerin etkisini araştıran çalışmalarda bir artış gözükmemektedir (Bkz. Tabo 3.2). Üniversitelerin bulunduğu kente etkisini araştıran ilk çalışma 1994 yılında Aydemir tarafından Trabzon üzerine yapılmıştır. Aydemir (1994) bu çalışmasında Karadeniz Teknik Üniversitesinin kente doğrudan ve dolaylı etkilerini incelemiştir.. Daha sonra 1999 yılında Atik (1999) Kayseri'de ve Özyaba (1999) ise Bursa'da üniversitenin kentsel gelişmeye etkilerini çalışmışlardır. 2000'li yıllardan sonra üniversitenin kentsel gelişmeye etkisinin araştıran çalışmalarda bir artış gerçekleşmektedir. Sürmeli (2007) Anadolu Üniversitesinin Eskişehir'e etkisinin ekonomik ve istihdam etkisi yönünden incelemiştir. Bu çalışmasında üniversite harcamalarının Eskişehir ekonomisine toplam katkısını yaklaşık 443 milyon TL olarak hesaplamış ve çarpan etkisi ile birlikte bu katkının 1 milyar TL'nin üzerinde olduğunu ölçmüştür. Anadolu Üniversitesi'nin, Eskişehir'e toplam istihdam etkisini ise 6.939 kişi olarak hesaplamıştır.

Görkemli ise, 2003 yılında yaptığı çalışmada Selçuk Üniversitesi'nin Konya ekonomisine direk ve dolaylı olarak katkısının 278 milyon TL olduğunu hesaplamıştır. Marjinal tüketim eğilimine bağlı olarak 3,06 bulunan çarpan katsayısı ile birlikte toplam etkinin 852 milyon TL'ye ulaştığını göstermiştir. Üniversitenin yarattığı toplam istihdam etkisinin 13.702 kişi olduğu ve uyarılmış gelir katkısının yarattığı istihdamın ise 34.085 kişi olduğunu belirlenmiştir.

Bilginoğlu ve arkadaşları (2002) Kayseri'de Erciyes Üniversitesi üzerinden yaptıkları çalışmada üniversiteden kaynaklı kente 9,7 TL ekonomik katkı sağladığı ve doğrudan 2.696 kişiye istihdam olanağı sağladığını belirtmişlerdir. Benzer bir çalışmada Erkekoğlu (2000), Sivas Cumhuriyet Üniversitesi'nin 1998-1999 eğitim öğretim yılı itibarı ile Sivas kentinde direk ve dolaylı istihdam olmak üzere toplam 4.965 kişiye istihdam yarattığı ve kent ekonomisine yaklaşık 15,4 milyon TL kaynak sağladığı sonucuna ulaşmıştır. Tuğcu'nun (2003) Nevşehir'de yaptığı çalışmada ise,

2002-2003 eğitim öğretim yılı itibariyle, üniversitenin kent ekonomisine yaptığı toplam ekonomik katkıyı yaklaşık 4,5 milyon TL, toplam istihdam katkısını ise 278 kişi olarak bulmuştur.

Ayrıca, Akçakanat ve diğerlerinin (2010) Isparta’da yaptıkları çalışmada, 2009 rakamlarına göre, öğrenci harcamalarının Isparta ekonomisine toplam katkısının yıllık 80 milyon TL’yi aştığını ve bu rakamların kent ekonomisi için çok önemli boyutlarda olduğunu karşılaştırmalı olarak belirtmişlerdir.

Çalışkan’ın 2010 yılında Uşak’ta yaptığı çalışmada bir öğrencinin aylık ortalama harcamasını 560 TL olarak tespit etmiş ve Uşak Üniversitesi’nde eğitim gören 8.291 öğrencinin toplamda kent ekonomisine yıllık 50 milyon TL katkıda bulunduğunu belirtmiştir.

Dalğar ve diğerlerinin (2009) Burdur ilinin Bucak ilçesinde iki meslek yüksekokulu ve bir yüksekokulda okuyan 3920 öğrenciden 1000 tanesi ile yaptıkları anket sonucuna göre yükseköğretim kurumlarının ilçe ekonomisine istihdam boyutunda 372 kişi ve ekonomik boyutta ise 45 milyon TL’lik katkı sağladığını tespit etmişlerdir.

Ergün (2003) Afyon Kocatepe Üniversitesi Bolvadin Meslek Yüksekokulu’nun bölge ekonomisine etkisini araştırdığı çalışmada 3.291.075 TL’si öğrenci harcamaları ve 500.000 TL’si de personel giderleri olmak üzere üniversiteden kaynaklı toplam ekonomik katkıyı yaklaşık 3.800.000 TL olarak hesaplamıştır.

Kaşlı ve Serel’in (2008) 2006-2007 eğitim öğretim yılını kapsayan çalışmalarında, Balıkesir Üniversitesi Gönen Meslek Yüksekokulu’nda eğitim gören öğrencilerin aylık 518,86TL harcama yaptıklarını belirlemişlerdir. Yıllık harcama tutarı toplamı ise 2.300.000 TL olarak tespit edilmiştir.

Tugay ve Başkül (2005) 2004-2005 eğitim öğretim yılında Burdur ilinde SDÜ ve AÜ bağlı fakülte ve yüksekokulların il ekonomisine katkılarını araştırdıkları çalışmanın sonuçlarına göre, Üniversitenin Burdur ili ekonomisine dolaysız gelir katkısının 3,5 milyon TL, öğrenci harcamaları sonucu oluşan dolaylı gelir katkısının 14,4 milyon TL ve toplam gelir katkısının ise 17,9 milyon TL olduğu görülmüştür.

Çalışkan ve Demir (2013) Manisa’da Celal Bayar Üniversitesi Köprübaşı MYO; Akçakanat ve diğerleri (2010) Isparta’da Süleyman Demirel Üniversitesi; Ergun (2014), Selçuk (2012) Erzurum Atatürk Üniversitesi; Arslan (2014) Çankırı

Karatekin Üniversitesi; Tösten ve diğerleri (2013) Diyarbakır'da Dicle Üniversitesi; Yayar ve Demir (2013) Tokat'ta Gaziosmanpaşa Üniversitesi; Yolcu ve diğerleri (2012) Kastamonu'da Kastamonu Üniversitesi; Sen (2011) İzmir'de İzmir Ekonomi Üniversitesi; Görkemli (2009) Konya'da Selçuk Üniversitesi; Selçuk ve Başar (2012) Kars'ta Kafkas Üniversitesi; Çalışkan (2010) Uşak'ta Uşak Üniversitesi ve Kaşlı ve Serel (2009) Balıkesir'de Balıkesir Üniversitesi Gönen MYO üzerine yaptıkları çalışmalarda üniversitenin etkisini sadece ekonomik açıdan incelemişlerdir. Genellikle yaptıkları çalışmalarda üniversitenin kente etkisini doğrudan, dolaylı etki ve istihdam etkisi açısından değerlendirmişlerdir.

Ayrıca Yılmaz ve Kaynak (2011) Bayburt'ta Bayburt Üniversitesi; Kaya (2014) Adıyaman'da Adıyaman Üniversitesi; Sönmez ve Başkaya (2013) Kilis'te 7 Aralık Üniversitesi; Mavruk ve diğerleri (2013) Niğde'de Niğde Üniversitesi; Özbay (2013) Niğde'de Niğde Üniversitesi; Dalğar ve Serel (2008) Burdur'da Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Bucak MYO; Sankır ve Demir Gürdal (2014) Zonguldak'ta Bülent Ecevit Üniversitesi; Sağır ve İnci (2013) Karabük'te Karabük Üniversitesi ve Taşçı ve diğerleri (2011) Eskişehir'de Anadolu Üniversitesi üzerine yaptıkları çalışmalarda üniversite etkilerini daha geniş bir kapsamda tutmuşlardır. Bu çalışmalar genel olarak üniversitenin ekonomik yaşama olumlu katkılar sunduğunu, üniversiteden kaynaklı yeni işyerlerinin açıldığını, nüfusun arttığını, sosyal ve kültürel aktivitelerin arttığını ve kentsel büyümeyi etkilediği sonuçlarına varmışlardır.

Üniversitenin etkisini hem harcama etkisi hem de dolaylı yoldan kente genel etkilerini araştıran her iki grup da genellikle anket yöntemini kullanmışlardır. Mavruk ve diğerleri (2014) Keynezyen Çarpım ve Ryan Kısa Yol yöntemini, Dalğar ve Serel (2008) ve Sen (2011) ise Keynezyen Çarpan Yöntemini kullanmışlardır.

Dolayısıyla Türkiye'de ekonomik etkileri araştırmak üzere yapılan çalışmalar genellikle üniversite harcaması, personel giderleri, öğrenci harcamaları ve istihdama katkı şeklinde olmak üzere etkileri doğrudan, dolaylı ve uyarılmış katkılar şeklinde araştırmışlardır. Üniversitenin kent geneline etkilerini detaylı bir şekilde araştıran çalışmaların sayısı oldukça azdır. Yapılan çalışmaların büyük çoğunluğu tek kent üzerinden yapılmış yöntem olarak genelde anket yöntemini kullanmışlardır. Amerika ve Avrupa'da yapılan çalışmalar çoğunlukla Keynezyen Çarpanı, Girdi-Çıktı modelini kullanırken Türkiye'de bu ekonometrik modelleri kullanan çalışma sayısı oldukça azdır. Türkiye'de yapılan çalışmalar konu bakımından ikiye ayrılabilir.

1. Üniversite etkisi **harcama etkisi** üzerinden yapılan çalışmalar
2. Üniversitenin bütün **kente etkisi** üzerinden yapılan inceleyenler

Çizelge 3.2 : Türkiye’de üniversitenin kente etkisi ile ilgili yapılmış bazı çalışmalar.

Öğrenci Harcamalarının Kent Ekonomisine Katkısı				
	Yazar ve yılı	Çalışma Alanı	Çalışma Yön.	Çalışma Bulguları
1	Sönmez ve Başkaya, 2013	Kilis, 7 Aralık Üni.	Anket	Öğrencilerin memleketine yakın yerleri tercih ettikleri, Yerel ekonominin canlandığı, İşletme sayısında artış, Fiziki çevrede değişim (konut artışı), Sosyo-kültürel faaliyetlerde artış
2	Çalışkan ve Demir, 2013	Manisa, Köprübaşı MYO	Anket	Öğrenci harcamalarının kente katkı miktarı
3	Akçakanat vd., 2010	Isparta, Süleyman Demirel Üni.	Anket	Öğrenci harcamalarının yerel ekonomiye katkı miktarı
4	Ergun, 2014	Burdur, Mehmet Akif Ersoy Üni.	Anket	Öğrencilerin kente olumlu etkileri ve halkın üniversiteye olumlu bakışı
5	Selçuk, 2012	Erzurum, Atatürk Üni.	Anket	Öğrenci harcamalarının kent ekonomisine katkı miktarı
6	Arslan, 2014	Çankırı, Karatekin Üni.	Anket	Öğrenci harcamalarının kente katkı miktarı, Üniversitenin istihdama katkısı, Ziyaretçilerin kente ekonomik katkısı
7	Tösten vd., 2013	Diyarbakır, Dicle Üni.	Anket	Öğrenci harcamalarının kentin ekonomisine katkı miktarı
8	Yayar ve Demir, 2013	Tokat, G.O.P Üni.	Anket	Öğrenci harcamalarının kente etkisi, Öğrencilerin kentin sosyal, kültürel ve ekonomik canlılığına katkısı, İstihdama katkısı
9	Çalışkan, 2010	Uşak, Uşak Üni.	Anket	Öğrenci harcamalarının kent ekonomisine katkı miktarı
10	Kaşlı ve Serel, 2008	Balıkesir, Balıkesir Üni. Gönen MYO	Anket	Öğrenci harcamalarının kente ekonomik katkı miktarı, İşyeri sayısında artış
11	Yolcu vd., 2012	Kastamonu, Kastamonu Üni.	Keynezyen Çoğaltan Katsayısı	Üniversitenin doğrudan ve dolaylı ekonomik katkıları, İstihdama katkısı
12	Dalğar ve Serel, 2008	Burdur, Bucak MYO	Keynezyen Çoğaltan Modeli	Öğrenci harcamalarının kent ekonomisine katkı miktarı, İstihdama etkileri
13	Selçuk ve	Kars, Kafkas	Anket ve	Üniversite ve öğrencilerin

Çizelge 3.2 (devam): Türkiye’de üniversitenin kente etkisi ile ilgili yapılmış bazı çalışmalar

Başar, 2012	Üni.	Çoğaltan Katsayısı= 1/ (1-MPC)	doğrudan ve dolaylı kent ekonomisine katkısı	
2. Üniversitenin Bulunduğu Kente Etkileri				
14	Sen, 2011	İzmir, İzmir Ekonomi Üni.	Keynezyen Çarpan Modeli, Anket	Üniversite ve öğrencilerin harcamalarının doğrudan ve dolaylı katkıları, İstihdama katkılar
15	Mavruk vd., 2014	Niğde, Niğde Üni.	Keynezyen Çoğaltan Katsayısı Yöntemi, Ryan Kısa Yol Yöntemi	Öğrenci ve üniversite harcamasının kent ekonomisine katkı miktarı, Kentleşme hızını artırmakta, Nüfus artışını sağlamakta, işyeri sayısını artırmakta, İstihdamı artırmakta, Üniversitenin toplan ekonomik katkısı miktarı
16	Yılmaz ve Kaynak, 2011	Bayburt, Bayburt Üni.	Anket	Ekonomik hayata canlılık kattığı, Yeni işyerlerinin açıldığı, Yaşam kalitesinin artırdığı, Göçün önlendiği, Kültürel ve sosyal yaşama olumlu katkılarda bulunduğu, Öğrenci harcamalarının kent ekonomisine miktarı ve etkisi, Nüfus artışı ve nüfus artış hızını olumlu etkilediği
17	Sonkır ve Demir Gürdal, 2014	Zonguldak, BEÜ	Anket	Üniversitenin ekonomik yaşamı olumlu etkilediği, Yeni işyerlerinin açıldığı, İşsizliği azalttığı, Nüfusu artırdığı, Sosyal ve Kültürel aktiviteleri artırdığı, Kentleşme ve kentsel büyümeyi etkilediği
18	Sağır ve İnci, 2013	Karabük, Karabük Üni.	Anket	Yeni işyerlerinin açıldığı, Sosyal, kültürel ve ekonomik canlanma sağladığı
19	Kaya, 2014	Adıyaman, Adıyaman Üni.	Anket	Konut yapılaşmasını artırmakta, Ticari işletmelerde artış sağlamakta, Nüfus artışını olumlu etkilemekte
20	Akengin ve Kayk1, 2013	Gazimağusa, Kıbrıs	Anket	Konut artışında artış sağladığı, Nüfus artışını artırmakta, Şehirleşme hızını artırmakta
21	Özbay, 2013	Niğde, Niğde Üni.	Anket, Görüşme	Göçü azaltmakta, Nüfusu artırmakta, Sosyal/kültürel aktivitelerde artış, Kent ekonomisinde canlanma

Üniversitelerin kuruldukları kentlerde yerel ekonomik hayatına canlılık getirmesi, kültür sanat aktivitelerini artırması, fiziksel çevrenin gelişmesi yönünde baskı oluşturmaları ve demografîyi olumlu yönde etkilemesi gibi sonuçlar üniversitelere biçilen misyonun dönüşmesine neden olmuştur. Üniversitenin bölgesel gelişmede bu kadar etkili bir araç haline gelmeye başlaması üniversiteye yaklaşımda radikal değişiklikler yaratmıştır. Üniversitenin artık sadece eğitim veren bir kurum olmadığı bölgesel kalkınmanın en önemli aracı haline geldiği görüşü hâkim olmaktadır. Türkiye’de üniversite kurulum gerekçeleri cumhuriyet kurulduğu günden bu yana çeşitli amaçlar doğrultusunda değişmiştir.

4. TÜRKİYE’DE ÜNİVERSİTELERİN BÖLGESEL VE YEREL GELİŞİM ÜZERİNDEKİ ETKİLERİNİN ANALİZİ

4.1 Metodoloji

Bu çalışmada 2006 yılında sonra üniversite kurulan küçük ve orta büyüklükteki 41 üniversitenin bulundukları kentlere etkileri hem harcama etkisi yönünden hem de daha geniş kapsamda fiziksel çevreye, sosyal/kültürel çevreye ve demografik çevreye etkileri Florax’ın (1992) çalışmasında belirttiği göstergeler üzerinden incelenecektir.

Florax (1992) Üniversitelerin bulundukları bölgeye olan ekonomik ve sosyo-kültürel katkılarını aşağıdaki gibi sınıflandırmıştır:

- Bölgesel gelir ve işgücü hareketliliğinde iyileşme sağlanması gibi ekonomik beklentiler,
- Konut, sağlık olanakları, iletişim ve taşımacılıkta iyileşme gibi sosyal ve fiziksel altyapı beklentileri,
- Kültürel etkinliklerin artması, yaşam kalitesinin iyileşmesi gibi sosyal ve kültürel beklentiler,
- Eğitime katılma oranında artış, doğum-ölüm oranında değişme, göçün azalması gibi eğitimsel ve demografik beklentiler olarak sıralanabilir (Florax, 1987; akt. Gültekin vd., 2008: 266; Görkemli, 2009; Kaya, 2012; Yılmaz ve Kaynak, 2011).

Bu çalışma kapsamında üniversitenin kente etkisi iki şekilde incelenecektir:

1. Üniversite bir kentte kurulduktan sonra meydana gelen değişimler Florax’ın belirttiği etkiler ilgili göstergeler üzerinden ekonomik hareketlilik, fiziksel altyapıda iyileşmeler, sosyal ve kültürel aktivitelerin artması ve demografik değişimler şeklinde değerlendirilecektir.
2. Harcamalar üzerinden toplam ekonomik ve istihdam etkisi ise Ryan Kısa Yol Yöntemi ile incelenecektir.

Çalışma kapsamı olarak 2006 yılı sonrası kurulan devlet üniversiteleri incelenecektir. Ancak 2006 yılı sonrası kurulan bütün devlet üniversiteleri ele alınmamıştır. Temel kısıt daha önce hiç üniversite kurulmamış kentleri incelemektir (Bkz. Tablo 4.1). Dolayısıyla 2006 yılı sonrası kurulan şu üniversiteler değerlendirmenin dışında tutulmuştur: Erzurum'da Erzurum Teknik Üniversitesi (2010) , Konya'da Mevlana Üniversitesi (2008), İstanbul'da Medeniyet ve Türk Alman Üniversiteleri (2010), Bursa'da Bursa Teknik Üniversitesi (2010), Kayseri'de Abdullah Gül Üniversitesi (2010), Ankara'da Sosyal Bilimler Üniversitesi (2013) ve Yıldırım Beyazıt Üniversitesi (2010), İzmir'de İzmir Katip Çelebi Üniversitesi (2010) ve Adana'da Adana Bilim ve Teknoloji Üniversitesi (2011) incelenmemiştir. Bu kentlerde daha önce kurulmuş en az bir üniversite bulunduğu için etkisini değerlendirmek verimli ve sağlıklı bir sonuç vermeyecektir.

Fiziksel yapıya, kentin ekonomik yaşamına, sosyal/kültürel faaliyetlere ve demografik yapıya ilişkin katkılar TUIK ve SGK verileri üzerinden üniversitenin kurulduğu yıldan itibaren yıllara göre karşılaştırmalı olarak analiz edilecektir. Bu kapsamda üniversite kurulduktan sonra kentin konut piyasasına, yeni işyeri sayısı, nüfus artı hızı, nüfus miktarı, sinema ve tiyatro seyirci sayısı, kentleşme hızları ve öğrencilerin toplam nüfus içindeki miktarı gibi göstergeler üzerinden üniversitenin kente etkileri değerlendirilecektir.

Bu çalışmada Tablo 4.1'de yer alan üniversiteler incelenecektir.

Harcama ve istihdam katkısı ise **Ryan Kısa Yol Yöntemi** ile analiz edilecektir. Ryan Kısa Yol Modeli olarak bilinen ekonomik etki modeli Ryan G.J. tarafından geliştirilmiş olup ACE modelinin bir türevidir. Ryan Short-Cut Modeli olarak isimlendirilen model ilk defa 1992 yılında kullanılmıştır (Mcdaniel, 2006). Bu model Caffrey ve Isaacs tarafından geliştirilmiş farklı alt-modellerin karmaşıklığını azaltır ve veri toplama işlemini basitleştirir. Üniversite öğrencilerini ve personelini araştırmak yerine yerelde var olan bölgesel ve ulusal verileri kullanır. (Garrido-Yserte, 2010). Bu model kullanılarak üniversiteden kaynaklı toplam doğrudan ve dolaylı ekonomik atki hesaplanabilmektedir. Ayrıca kente dair geir katsayısı verileri kullanılarak toplam ekonomik etki de tahmin edilebilmektedir.

Ayrıca, Ryan Modeli bir yükseköğretimin yarattığı ekonomik faaliyetlere bağlı olarak toplam istihdam etkisini de hesaplama imkânı vermektedir.

Çizelge 4.1 : Üniversiteler, kuruldukları şehirler ve kuruluş yılları.

	ŞEHİR	ÜNİVERSİTE ADI	KURULUŞU
1	ADİYAMAN	ADİYAMAN ÜNİVERTESİ	2006
2	AKSARAY	AKSARAY ÜNİVERSİTESİ	2006
3	AMASYA	AMASYA ÜNİVERSİTESİ	2006
4	BURDUR	M.A.E. ÜNİVERSİTESİ	2006
5	ÇORUM	HİTİT NİVERSİTESİ	2006
6	DÜZCE	DÜZCE ÜNİVERSİTESİ	2006
7	ERZİNCAN	ERZİNCAN ÜNİVERSİTESİ	2006
8	GİRESUN	GİRESUN ÜNİVERSİTESİ	2006
9	KASTAMONU	KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ	2006
10	KIRŞEHİR	AHI EVRAN ÜNİVERSİTESİ	2006
11	ORDU	ORDU ÜNİVERSİTESİ	2006
12	RİZE	RTE ÜNİVERSİTESİ	2006
13	TEKİRDAĞ	NAMIK KEMAL ÜNİVERSİTESİ	2006
14	UŞAK	UŞAK ÜNİVERSİTESİ	2006
15	YOZGAT	BOZOK ÜNİVERSİTESİ	2006
16	AĞRI	İBRAHİM ÇEÇEN ÜNİVERSİTESİ	2007
17	ARTVİN	ARTVİN ÇORUH ÜNİVERSİTESİ	2007
18	BATMAN	BATMAN ÜNİVERSİTESİ	2007
19	BİLECİK	B.ŞEYH EDEBALI ÜNİVERSİTESİ	2007
20	BİNGÖL	BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ	2007
21	BİTLİS	BİTLİS EREN ÜNİVERSİTESİ	2007
22	ÇANKIRI	Ç. KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ	2007
23	KARABÜK	KARABÜK ÜNİVERSİTESİ	2007
24	KARAMAN	K.M.B. ÜNİVERSİTESİ	2007
25	KIRKLARELİ	KIRKLARELİ ÜNİVERSİTESİ	2007
26	KİLİS	K. 7 ARALIK ÜNİVERSİTESİ	2007
27	MARDİN	M. ARTUKLU ÜNİVERSİTESİ	2007
28	MUŞ	M.ALPARSLAN ÜNİVERSİTESİ	2007
29	NEVŞEHİR	HACI BEKTAŞ VELİ ÜNİ.	2007
30	OSMANİYE	KORKUT ATA ÜNİ.	2007
31	SİİRT	SİİRT ÜNİVERSİTESİ	2007
32	SİNOP	SİNOP ÜNİVERSİTESİ	2007
33	ARDAHAN	ARDAHAN ÜNİVERSİTESİ	2008
34	BARTIN	BARTIN ÜNİVERSİTESİ	2008
35	BAYBURT	BAYBURT ÜNİVERSİTESİ	2008
36	GÜMÜŞHANE	GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ	2008
37	HAKKARİ	HAKKARİ ÜNİVERSİTESİ	2008
38	IĞDIR	IĞDIR ÜNİVERSİTESİ	2008
39	ŞIRNAK	ŞIRNAK ÜNİVERSİTESİ	2008
40	TUNCELİ	TUNCELİ ÜNİVERSİTESİ	2008
41	YALOVA	YALOVA ÜNİVERSİTESİ	2008

Çizelge 4.2 : Ryan Kısa Yol Modeli'nin basit formülü.

Ryan Kısa Yol Yöntemi Formülü
A: Üniversitenin toplam harcaması
B: Toplam personel harcamaları
C: Toplam öğrenci harcamaları
D: DOĞRUDAN EKONOMİK ETKİ (A+B+C)
F: Gelir Katsayısı
E: TAHMİN EDİLEN TOPLAM EKONOMİK ETKİ (D*F)
G: DOLAYLI EKONOMİK ETKİ (E - D)
H: Üniversiteden kaynaklı yaratılan istihdam (D*J)
J: İstihdam katsayısı

Kaynak: Garrido-Yserte, 2010

Ryan Kısa Yol Yöntemi ile üniversitenin kentteki toplam doğrudan ve dolaylı katkısı ile istihdam katkısı 2013 yılı için hesaplanacaktır. Formülde yer alan gelir ve istihdam katsayısı için Türkiye ortalaması kullanılacaktır. Maliye Bakanlığı'nın her sene belirlediği gelir katsayısı kullanılacaktır. Bu katsayının değeri 2013 yılı için 1,0275, 2014 yılı için 1,205274 ve 2015 yılı için 1,24 olarak belirlenmiştir (Maliye Bakanlığı). Mavruk ve diğerleri (2013) Niğde Üniversitesi'nin Niğde'ye etkileri çalışmasında yerel gelir katsayısını 1,22 olarak hesaplamıştır. Dolayısıyla değeri olarak birbirlerine yakın iki değerdir.

İstihdam katsayısı için de Türkiye' ortalaması alınmıştır. İstihdam katsayısı yerelde harcanan 1 TL için ne kadar istihdam yaratıldığını gösteren bir değerdir. Bu değeri her sektör için hesaplanabilmektedir. Üniversiteden kaynaklı istihdam katsayısını hesaplama için Türkiye'nin 2013 yılına ait GSYH miktarı ve GSYH içindeki hizmetler miktarı ve 2013 yılı itibarıyla hizmetler sektöründe istihdam edilen toplam nüfus üzerinden hesaplanmıştır.

Türkiye 2013 verileri:

GSYH Toplamı: 1.567.289.237.901 TL

GSYH içindeki Hizmetler Sektörü Payı: 903.089.775.208 TL (Toplamın %57,6)

Türkiye tüm sektörlerde toplam istihdam edilen kişi sayısı: 24.601.000

Hizmetler Sektöründe Çalışan Kişi Sayısı: 12.528.000

Bir kişinin yıllık yarattığı hizmet: $903.089.775.208/12.528.000=72.085$ TL

Bir kişi yıllık 72.085 TL hizmet yaratıyorsa 1 TL için ne kadar istihdam yaratıldığını bulmak gerekmektedir. Dolayısıyla;

İstihdam Katsayısı: $1/72.085 = 0,0000138725$ istihdam olarak bulunmuştur.

Türkiye’de üniversitenin etkisi üzerine yapılan çalışmalar tamamen tek kent üzerinden yapılmışlardır. Toplam öğrenci harcamasını tespit etmek amacıyla kentte bulunan öğrenci sayısı ile orantılı olacak şekilde anketler yapılmıştır. Her öğrencinin belirttiği aylık harcama miktarının ortalamasını alarak tespit etmişlerdir. Buldukları bu aylık ortalama harcama miktarını toplam öğrenci sayısı ile çarparak toplam öğrenci harcamasının kente katkısını hesaplamışlardır. Bu çalışmada 41 üniversite çalışıldığı için bütün bu üniversitelerde öğrencilerin aylık ortalama harcamasını anketle tespit etme yoluna başvurulmamıştır. Bunun yerine Türkiye’de farklı yıllarda yapılmış 21 çalışma derlenmiştir. Bu çalışmalarda tespit edilmiş öğrencilerin ortalama aylık harcama miktarı TUIK’ten Tüketici Fiyatları Endeksi (TÜFE) formülü ile 2013 yılının para değerine çevrilmiştir. Buna göre bir öğrencinin ortalama aylık harcaması 683 TL olarak hesaplanmıştır (Bkz. Tablo 4.3). Öğrencileri harcamalarının yıllık harcama miktarını hesaplayabilmek için 21 çalışmada anket sonucuna bir öğrencinin ortalama 8 ay bulunduğu kentte geçirdiği tespit edilmiştir. Bu çalışmada da bir öğrencinin yılda 8 ayını bulunduğu kentte geçirdiği varsayılmıştır. Üniversitenin toplam harcaması ve üniversitenin personel giderleri 41 üniversitenin 2013 yılına ait Faaliyet raporlarından alınmıştır.

Bu çalışmada üniversitenin etkileri Ryan Kısa Yol Modeli kullanılarak 2006 yılından sonra kurulan 41 devlet üniversitenin doğrudan, dolaylı ve uyarılmış etkileri 2013 yılı için tahmin edilecektir. Ayrıca harcama ve istihdama katkısının yanı sıra üniversiteden kaynaklı kent genelinde ekonomi piyasasında, fiziki çevrede, sosyal-kültürel aktivitelerde ve demografi yapıda meydana gelen değişimler nitel bir yaklaşımla ilgili ve seçilmiş sosyo-ekonomik göstergeler üzerinden 2005-2013 yılları arasında 9 yıllık bir döneme göre karşılaştırmalı olarak analiz edilecektir.

Hesaplanan toplam ekonomik etki ve toplam istihdam sonuçları üzerinden 41 ildeki 41 üniversitenin etki büyüklüğü üzerinden haritalama yapılacaktır. Bu haritalama üzerinden üniversitenin kent üzerine etkilerinin performansı değerlendirilecektir.

Çizelge 4.3 : Aylık ortalama öğrenci harcamaları.

Yazar ve Yılı	Çalıştığı Şehir	Çalıştığı Üniversite	Kal. Ay Say.	Veri Yılı	Çalışılan Yılda Ortalam. Öğrenci Harcama	TÜFE ile 2013 Yılına Dönüştürülmüş Ortalama Öğrenci Harcaması
(Kaşlı ve Serel, 2008)	Balıkesir	Balıkesir Üni. Gönen MYO	9	2007	518,00 ₺	829,00 ₺
(Ergün, 2003)	Afyon	Bolvodin MYO	9	2003	240,00 ₺	583,00 ₺
(Selçuk, 2012)	Erzurum	Atatürk Üni.	8	2012	744,00 ₺	873,00 ₺
(Dalğar vd., 2009)	Burdur	Bucak MYO	8	2008	468,00 ₺	732,00 ₺
(Dulupçu ve Çarıkçı, 2007)	Isparta	Süleyman Demirel Üni.	8	2007	493,00 ₺	857,00 ₺
(Akçakanat vd., 2010)	Isparta	Süleyman Demirel Üni.	8	2009	474,00 ₺	704,00 ₺
(Yolcu vd., 2012)	Kastamonu	Kastamonu Üni.	8	2011	685,00 ₺	878,00 ₺
(Sen, 2011)	İzmir	İzmir Ekonomi Üni.	8	2004	877,00 ₺	1.124,00 ₺
(Tösten vd., 2013)	Diyarbakır	Dicle Üni.	8	2012	650,00 ₺	707,00 ₺
(Çalışkan, Demir, 2013)	Manisa	Celal Bayar Üni. (Köprübaşı MYO)	8	2012	574,00 ₺	674,00 ₺
(Yayar ve Demir, 2013)	Tokat	Gaziosmanpaşa Üni.	8	2012	646,00 ₺	751,00 ₺
(Çalışkan, 2010)	Uşak	Uşak Ün.	8	2010	560,00 ₺	762,00 ₺
(Akt. Yayar ve Demir, 2013)	Erzurum	Atatürk Üni.	8	2010	511,00 ₺	646,00 ₺
(Sönmez ve Başkaya, 2013)	Kilis	Kilis 7 Aralık Üni.	8	2013	425,00 ₺	425,00 ₺
(Ergun, 2014)	Burdur	Mehmet Akif Ersoy Üni.	8	2011	513,00 ₺	657,00 ₺
(Mavru vd., 2014)	Niğde	Niğde Üni.	8	2013	860,00 ₺	860,00 ₺
(Arslan, 2014)	Çankırı	Karatekin Üni.	8	2013	515,00 ₺	515,00 ₺
(Selçuk ve Başar, 2012)	Kars	Kaskas Üni.	8	2012	549,00 ₺	644,00 ₺
Demireli ve Taşkın, 2013	Kütahya	Dumlupınar Üni.	8	2012	495,00 ₺	581,00 ₺
Yıldız ve Talih, 2011	Kırklareli	Babaeski MYO	8	2008	460,00 ₺	720,00 ₺
Ortalama			8			683,00 ₺

TEMEL BULGULAR

Üniversitenin etkilerine dair temel bulgular iki grupta incelenmiştir.

1. Üniversitenin Kent Geneline Etkileri
2. Üniversite ve Öğrenci Harcamalarının Kente ve istihdama etkisi

4.2 Üniversitenin Kent Geneline Etkileri

Üniversitenin kent geneline etkileri; ekonomik hayat üzerine etkiler, fiziksel altyapı üzerine etkiler, kültürel ve sosyal çevre üzerine etkiler ve demografi yapısı üzerine etkiler olmak üzere dört kriter üzerinden değerlendirilecektir.

4.2.1 Üniversitenin kent ekonomik hayatına etkileri

Üniversitenin kentte kurulduktan sonra kentin sosyo-ekonomik yapısında büyük değişiklikler yarattığı yapılan çalışmalarda belirtilmektedir. Yılmaz ve Kaynak'ın (2011) Bayburt'ta yaptıkları çalışmada Bayburt Üniversitesi'nin şehrin ekonomik hayatına canlılık getirdiğini ve yeni işyerlerinin açıldığını, Bayburt'a yapılan yeni yatırımlar için çekicilik unsuru olduğunu, Üniversite'nin her geçen gün geliştiğini ve şehrin yaşam kalitesini yükselttiğini ifade etmektedirler. Kaya'nın (2014) Adıyaman Üniversitesi için yaptığı araştırmada üniversitenin kurulduğu yılda ve sonrasında işletme açanların oranını % 82 olarak tespit etmiştir. Sankır ve Demir Gürdal'ın (2014) Zonguldak'ta üniversite kent algısı kapsamında yaptıkları çalışmada katılımcılar çoğunlukla üniversitenin kentin ekonomik yaşamını olumlu etkilediğini, yeni iş yerlerinin açılmasına neden olduğunu, bu anlamda işsizliğin önlenmesine/azaltılmasına katkı sağladığını bir başka deyişle kente olan ekonomik katkılarının farkında olduğunu belirtmişlerdir. Aynı şekilde Sönmez ve Başkaya (2013), Mavruk ve diğerleri (2014) ve Sağır ve İnci (2013) yaptıkları çalışmalarda üniversite açıldıktan sonra kentte ekonomik canlanmanın gerçekleştiğini ve yeni işyerlerinin açıldığını belirtmişlerdir. Yapılan ampirik çalışmalarda üniversitenin açılmasından sonra kent genelinde önemli oranda ekonomik bir canlanmanın gerçekleştiği belirtilmektedir. Özellikle dışarıdan gelen öğrencilerin kentin tüketim ekonomisi üzerinde baskı oluşturması yeni işyerlerinin açılmasını sağladığı anlaşılmaktadır.

Çizelge 4.4 : Yıllara göre işyeri sayısı.

İLLER	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2005-2013 Fark	
Adıyaman (2006)	2.530	2.661	2.839	3.092	3.429	4.052	4738	5105	5492	2.962	217,08%
Ağrı (2007)	840	1.070	1.067	1.207	1.376	1.559	1783	2047	2146	1.306	255,48%
Aksaray (2006)	3.081	3.267	3.388	3.627	3.902	4.380	4854	5211	5464	2.383	177,35%
Amasya (2006)	3.486	3.587	3.811	3.939	4.114	4.507	4841	5144	5424	1.938	155,59%
Ardahan (2008)	462	609	619	669	761	891	926	1008	1046	584	226,41%
Artvin (2007)	1.754	1.982	2.051	2.195	2.386	2.620	2880	3136	3288	1.534	187,46%
Bartın (2008)	1.919	2.060	2.144	2.208	2.489	2.775	3065	3385	3649	1.730	190,15%
Batman (2007)	1.514	1.653	1.903	2.134	2.299	2.641	2884	3138	3274	1.760	216,25%
Bayburt (2008)	687	784	733	780	818	890	906	981	1011	324	147,16%
Bilecik (2007)	2.741	3.025	3.149	3.217	3.370	3.687	3990	4109	4295	1.554	156,69%
Bingöl (2007)	830	985	848	995	1.062	1.289	1396	1510	1651	821	198,92%
Bitlis (2007)	963	1.191	1.137	1.416	1.640	1.982	2110	2337	2393	1.430	248,49%
Burdur (2006)	3.295	3.757	4.002	4.073	4.287	4.704	5109	5367	5410	2.115	164,19%
Çankırı (2007)	1.980	2.073	2.160	2.299	2.420	2.538	2611	2661	2724	744	137,58%
Çorum (2006)	5.494	5.849	6.199	6.504	6.895	7.520	7515	7854	7889	2.395	143,59%
Düzce (2006)	3.966	4.203	4.481	4.616	4.346	4.958	5436	5976	6430	2.464	162,13%
Erzincan (2006)	1.869	2.040	1.999	2.108	2.315	2.595	2841	3045	3168	1.299	169,50%
Giresun (2006)	4.566	4.880	5.168	5.292	5.607	6.236	6695	7131	7313	2.747	160,16%
Gümüşhane (2008)	1.152	1.289	1.209	1.258	1.405	1.610	1730	1859	1931	779	167,62%
Hakkari (2008)	542	578	600	639	892	1.079	939	1021	1075	533	198,34%
Iğdır (2008)	713	797	790	841	999	1.204	1328	1411	1591	878	223,14%
Karabük (2007)	3.155	3.361	3.759	3.819	4.074	4.260	4419	4635	4828	1.673	153,03%
Karaman (2007)	2.073	2.266	2.488	2.680	2.923	3.289	3398	3478	3668	1.595	176,94%

Cizelge 4.4 (devam): Yıllara göre isveri sayısı.

Kastamonu (2006)	3.937	4.253	4.524	4.803	5.076	5.664	5924	6113	6290	2.353	159,77%
Kırklareli (2007)	4.530	4.995	5.349	5.525	5.848	6.386	6972	7187	7386	2.856	163,05%
Kırşehir (2006)	2.331	2.466	2.442	2.535	2.619	3.003	3109	3213	3292	961	141,23%
Kilis (2007)	468	583	691	721	850	974	1035	1215	1417	949	302,78%
Mardin (2007)	1.623	1.792	1.979	2.222	2.650	3.023	3537	4092	4553	2.930	280,53%
Muş (2007)	747	853	910	1.078	1.209	1.391	1508	1645	1866	1.119	249,80%
Nevşehir (2007)	3.136	3.492	3.499	3.572	3.981	4.486	4894	5067	5350	2.214	170,60%
Ordu (2006)	7.264	8.124	9.024	9.092	9.350	10.050	10457	10738	10937	3.673	150,56%
Osmaniye (2007)	2.700	3.026	3.304	3.548	4.239	4.489	5014	5505	5763	3.063	213,44%
Rize (2006)	3.735	3.986	4.253	4.411	4.656	5.005	5397	5676	5889	2.154	157,67%
Siirt (2007)	1.154	1.209	1.211	1.304	1.435	1.621	1598	1726	1930	776	167,24%
Sinop (2007)	2.441	2.633	2.634	2.739	2.977	3.266	3389	3480	3611	1.170	147,93%
Şırnak (2008)	726	821	892	996	1.083	1.226	1438	1650	1841	1.115	253,58%
Tekirdağ (2006)	10.527	11.880	13.371	14.351	14.979	16.360	17949	19332	20517	9.990	194,90%
Tunceli (2008)	552	673	607	646	718	836	884	1040	1095	543	198,37%
Uşak (2006)	5.350	5.669	5.740	5.764	6.134	6.925	7202	7541	7847	2.497	146,67%
Yalova (2008)	2.959	3.381	3.702	4.078	4.288	4.670	5042	5365	5768	2.809	194,93%
Yozgat (2006)	3.491	3.633	3.752	3.805	4.133	4.622	4882	5010	5071	1.580	145,26%

Toplam Fark **78.300**

Kaynak: SGK, 2015.

Üniversite açıldıktan sonra yıllara göre işletme sayısında bir artış gerçekleşmiştir. Özellikle üniversite açıldıktan iki yıl sonra işletme sayısında yüksek artışlar meydana gelmektedir. Tablo 8'e baktığımızda özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde yer alan illerde işyeri sayısında büyük artışlar gözükmemektedir. Bu iki bölge dışındaki illerde daha az bir artış gerçekleşmiştir. Özellikle küçük büyüklükte ve gelişmişlik düzeyi düşük olan illerde ortalama işyeri artış miktarı ortalama %190'ı geçmektedir. Örneğin 2007 yılında üniversitesi kurulan Kilis'te 2005 yılında işyeri sayısı 468 iken 2013 yılında %302 artarak 949'a çıkmaktadır. Mardin'de 2005 yılında 1623 olan işyeri sayısı, 2013 yılında %280 artarak 2930'a çıkmaktadır. Aynı şekilde, 2006 yılında üniversitesi kurulan Ağrı aynı yıl 840 işyerine sahipken, üniversite kurulduktan 2 sene sonra işyeri sayısı %143 artarak 1207'ye çıkmıştır. 2013 yılı itibariyle Ağrı'da işyeri sayısı %255 artarak 2146'ya ulaşmaktadır. En düşük artış %137 artışla Çankırı'da gerçekleşmiştir. 2005 ve 2013 yılları arasındaki artışlara baktığımızda Adıyaman'da %217, Ardahan'da %226, Batman'da %216, Bingöl'de %198, Iğdır'da %223, Muş'ta %249, Osmaniye'de %213, Şırnak'ta %253 ve Tunceli'de %198'lik bir artış gerçekleşmiştir. Bu iller sosyo-gelişmişlik indeksi il sıralamasında son sıralarda yer almaktadırlar. İllerin Gelişmişlik İndeksinde en sonda yer alan ilk on il sırasıyla: Muş, Hakkari, Ağrı, Şırnak, Siirt, Bitlis, Van, Mardin, Şanlıurfa, Bingöl, Ardahan, Batman (SEGE, 2012). Bölgelerarası gelişmişlik farkında kullanılan üniversitenin geri kalmış bölgelere kurulması kentin ekonomik hayatına katkıda bulunduğu sonucuna varabiliriz. Tabloda da görüldüğü üzere iş hacminde en büyük artış bu kentlerde meydana gelmektedir.

Tablo 4.4'te de görüldüğü gibi her ilde işyeri sayısı her sene %100'den daha fazla oranda artarak devam etmektedir. Buna göre üniversitenin kurulmasından sonra öğrencilerin ve üniversitenin varlığından kaynaklı olarak kentin ekonomik hayatında önemli oranda bir canlanmanın meydana geldiği anlaşılmaktadır.

Sonuç olarak 2005 yılında 41 ilde toplam işyeri sayısı 107.283 iken 2013 yılında %172 artarak toplam 185.583'e ulaşmıştır. Dolayısıyla üniversitenin kentin ekonomik canlanmasında etkili bir ivme kazandırdığı anlaşılmaktadır.

4.2.2 Fiziksel altyapı üzerine etkiler

Üniversitenin kurulduğu yerlerde kentleşme hızı, kentsel büyüme ve konut piyasası gibi yapılaşmış çevrede olumlu etkiler yarattığı kabul edilmektedir. Üniversitenin kurulumu ile kentlerin nüfus miktarında ve yapısında yarattığı hızlı değişimler

gelirken; kent alanının büyümesi, kentsel fonksiyonların çeşitlenmesi ve çok yeni istihdam alanlarının yaratılması, konut piyasasının canlanması, kentsel alan kullanımında önemli yapısal değişimler yaratması da sayılabilir (Işık, 2008: 168; Kaya, 2014). Sönmez ve Başkaya'nın 2013 yılında Kilis'te yaptıkları çalışmada Kilis şehrinde üniversitenin etkisiyle çok hızlı bir şekilde artan yapılaşma sebebiyle önemli fiziksel değişimler geçirdiği belirtilmiştir. Kaya'nın (2014) Adıyaman üzerine yaptığı çalışmada üniversitenin konut yapılaşmasına ve ticari işletmelere çok büyük bir ivme kazandırdığını tespit etmiştir.

Özellikle kentleşmenin tam olarak gerçekleştirilemediği bölgelerde kurulan yüksekokulların, bulundukları bölgenin ekonomik ve sosyal gelişmişlik düzeyinin artırılmasında önemli işlevler gördüğü görülmektedir (Kaşlı ve Serel, 2008). Üniversite gelişmişlik sıralamasında gerilerde olan iller üzerinde daha etkili olmaktadır. Sönmez ve Başkaya (2013) yeni kurulan üniversitelerin küçük ve orta büyüklükteki kentler üzerindeki etkisinin boyutu algılanabilecek boyutta yani daha fazla olurken büyük şehirlerde bu etkinin çok belirgin olarak hissedilemediğini belirtmektedirler.

Üniversite fiziksel altyapının gelişimini tetiklemede önemli bir etkindir. Üniversitenin kurulmasıyla beraber dışarıdan gelen öğrenci sayısı arttıkça buna bağlı olarak kentte fiziksel, sosyal ve ekonomik çevrede üretim sayısı artmaktadır. 2006, 2007 ve 2008 yıllarında açılan 41 kentteki 41 üniversitenin eğitime başlaması ile beraber kentlerin konut piyasasında önemli bir canlanma meydana geldiği Tablo 4.5'te anlaşılmaktadır. Özellikle üniversitenin kurulmasından 2-3 sene sonunda konut üretiminde dramatik artışlar gerçekleşmektedir. Tablo 4.5'te de görüldüğü gibi 2010 yılında konut üretiminde 41 kentte ortalama %268 artış meydana gelmektedir. Üniversite açıldığı yıldan itibaren her sene öğrenci sayısı %100'ün üzerinde artış göstermektedir. Dışardan öğrenci ve üniversite personelinin gelmesi konut piyasasına talebi artırırken kentin kentsel anlamda da gelişmesini sağlamaktadır. Üniversite büyüdükçe ve yeni bölümler açıldıkça buna bağlı olarak öğrenci sayısı artacak ve artan öğrenci sayısına bağlı olarak kent düzeyinde oluşan talep kentsel büyüme doğrultusunda kentin fiziksel yapısını dönüştürmeye devam edecektir. Tabloda da görüldüğü gibi üniversitenin kuruluşunu takip eden ilk 2-3 yıllık süre sonunda ikamet amaçlı konut sayısında ani bir artış meydana gelmektedir. 2010 yılındaki ani artıştan sonra piyasada talebin karşılanmasından kaynaklı konut üretiminde bir yavaşlama oluşmaktadır.

Çizelge 4.5 : Yıllara göre ikamet amaçlı yapılan konut sayısı.

İkamet Amaçlı Yapılan Konut Sayısı											
Şehir	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2010/2005
Adıyaman (2006)	286	307	257	313	192	866	179	197	340	428	302,80%
Ağrı (2007)	158	105	62	105	105	525	87	97	155	147	332,28%
Aksaray (2006)	688	565	613	594	632	971	588	525	486	644	141,13%
Amasya (2006)	266	268	306	333	283	591	223	312	431	473	222,18%
Ardahan (2008)	35	42	5	0	34	139	42	36	36	36	397,14%
Artvin (2007)	73	124	82	105	70	226	64	67	81	66	309,59%
Bartın (2008)	69	153	92	88	154	276	99	156	178	245	400,00%
Batman (2007)	89	95	167	22	166	352	72	156	103	190	395,51%
Bayburt (2008)	72	60	53	75	34	122	43	78	116	107	169,44%
Bilecik (2007)	321	376	383	245	196	605	173	206	298	245	188,47%
Bingöl (2007)	120	73	57	95	144	257	175	223	216	336	214,17%
Bitlis (2007)	130	179	168	177	194	383	159	182	207	103	294,62%
Burdur (2006)	413	356	472	357	374	703	304	367	406	549	170,22%
Çankırı (2007)	455	168	332	276	274	497	207	209	227	194	109,23%
Çorum (2006)	773	815	909	550	618	1140	415	514	518	554	147,48%
Düzce (2006)	326	382	511	499	496	405	517	545	782	1100	124,23%
Erzincan (2006)	255	220	234	240	234	828	299	329	374	494	324,71%
Giresun (2006)	260	367	395	279	289	1015	314	312	454	386	390,38%
Gümüşhane (2008)	140	146	146	115	152	365	74	79	152	127	260,71%
Hakkari (2008)	137	77	118	93	60	888	20	19	16	39	648,18%
Iğdır (2008)	136	137	142	106	165	191	134	83	162	245	140,44%
Karabük (2007)	124	203	138	88	103	299	172	255	375	509	241,13%
Karaman (2007)	334	417	411	404	467	687	412	289	364	475	205,69%

Çizelge 4.5 (devam): Yıllara göre ikamet amaçlı yapılan konut sayısı.

Kastamonu (2006)	290	306	231	340	318	696	169	289	353	307	240,00%
Kırklareli (2007)	828	604	560	402	460	857	330	512	519	466	103,50%
Kırşehir (2006)	350	292	202	224	356	513	342	400	369	380	146,57%
Kilis (2007)	118	135	57	69	111	127	82	131	98	110	107,63%
Mardin (2007)	311	240	298	323	568	1234	302	367	522	999	396,78%
Muş (2007)	39	66	109	78	132	618	56	62	81	65	1584,62%
Nevşehir (2007)	780	480	465	407	561	1166	445	444	514	489	149,49%
Ordu (2006)	606	917	1146	917	925	2190	416	697	1305	1139	361,39%
Osmaniye (2007)	469	655	744	811	671	1304	359	587	595	567	278,04%
Rize (2006)	90	125	106	95	89	216	75	105	108	91	240,00%
Siirt (2007)	165	50	70	132	132	223	145	90	122	104	135,15%
Sinop (2007)	184	222	234	185	219	582	152	197	307	305	316,30%
Şırnak (2008)	114	12	9	5	9	64	21	40	56	59	56,14%
Tekirdağ (2006)	2102	2170	2517	1980	1739	2210	2374	2150	2136	2332	105,14%
Tunceli (2008)	120	125	67	73	118	140	105	171	143	93	116,67%
Uşak (2006)	546	751	585	541	487	1272	377	408	573	671	232,97%
Yalova (2008)	476	723	598	535	595	618	674	627	800	1021	129,83%
Yozgat (2006)	525	529	609	481	578	996	290	320	371	370	189,71%
Toplam	13773	14037	14660	12757	13504	27357	11486	12833	15449	17260	268,77% (Ortlama)

Kaynak: TÜİK, 2015.

2006-2008 yıllarından 2 sene sonra, özellikle 2010 yılından sonra, ikamet amaçlı konut üretimi 41 ilde ortalama %268'lik bir artış olmaktadır. 2005 yılında 41 ilde toplam konut üretim sayısı 13.773 iken 2010 yılında yaklaşık %200 artarak 27.357'ye ulaşmaktadır. Özellikle küçük kentlerde üniversite etkisini daha fazla göstermektedir. En çarpıcı sonuç Hakkâri ve Muş'ta gözükmemektedir. Hakkâri'de 2009 yılında konut üretimi 60 iken 2010 yılında %1480 artarak 888' çıkmaktadır. Şırnak'ta ise 2009 yılında konut üretimi 9 iken 2010 yılında %721 artarak 64'e çıkmıştır. Diğer önemli bir il de Ağrı'dır. Örneğin 2009 yılında Ağrı'da konut yapımı 105 iken 2010 yılında 525'e çıkarak yaklaşık %500 artmıştır. 2006 yılında üniversitesi kurulan Muş'ta 2005 yılında konut üretimi 39 iken 4 yıl sonra 2010 yılında %1584 artarak 618'e çıkmıştır. Aynı şekilde 2005 yılından 2010 yılına Adıyaman'da %302, Ardahan'da %395 ve Giresun'da %390 oranında konut üretimi artmıştır. Diğer illerde ise toplamda ortalama % 268'lik bir artış meydana gelmektedir. En düşük artış Düzce ve Yalova'da gözükmemektedir. Yine Tablo 9'dan da görüldüğü gibi geri kalmış iller sınıfında yer alan doğu ve güneydoğu bölgelerindeki illerde üniversitenin etkisi daha büyük olmaktadır. Batı bölgesi gelişmişlik sıralamasında yer aldığı için üniversitenin etkisi daha az gözükmemektedir.

Kentleşme Etkileri: Üniversite yarattığı sosyo-ekonomik etkiler kentleşme üzerinde bir etki yaratmaktadır. Süleyman Demirel Üniversitesi 14 yıllık süreçte, Isparta'nın kentleşme sürecini önemli ölçüde etkilemiş, kentin mekânsal, ekonomik, sosyal ve kültürel yapısında hızlı bir değişim süreci başlatmıştır (Sargın, 2006: 198; Kaya, 2014). Üniversitenin kuruluşu ile kentlerin nüfus miktarında ve yapısında yarattığı hızlı değişimler gelirken; kent alanının büyümesi, kentsel fonksiyonların çeşitlenmesi ve çok yeni istihdam alanlarının yaratılması, konut piyasasının canlanması, kentsel alan kullanımında önemli yapısal değişimler yaratması da sayılabilir (Işık, 2008: 168; Kaya, 2014). Tablo 4.6'da da görüldüğü üzere üniversitenin kurulmasından sonra kentleşme oranında önemli bir büyüme gerçekleşmektedir. Kentleşme oranı sadece üniversiteye bağlanamaz, ancak üniversitenin yarattığı istihdam ve yeni iş olanakları kentsel büyüme üzerinde pozitif etkiler yaratmaktadır. Mavruk ve diğerlerinin (2014) Niğde'de, Akengin ve Kaykının (2013) Gazimağusa'da ve Sankır ve Demir Gürdal'ın (2014) Zonguldak'ta yaptıkları çalışmalarda üniversitenin kentleşmeyi hızlandırdığını belirtmişlerdir.

Çizelge 4.6 : Yıllara göre kentlerin kentleşme oranları.

Üniversitenin bulunduğu il ve Kuruluş Yılı	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2013- 2007 aradak i fark
Adıyaman (2006)	56,47	56,4	57,54	58,76	60,04	61,38	62,49	6,02
Ağrı (2007)	53,19	49,93	50,06	50,88	52,37	52,95	53,47	0,28
Aksaray (2006)	55,94	57,55	59,36	60,41	61,51	62,17	62,63	6,69
Amasya (2006)	61,26	62,28	63,31	65,58	65,29	65,62	67,08	5,82
Ardahan (2008)	31,79	32,52	31,94	31,96	34,83	35,18	35,23	3,44
Artvin (2007)	54,65	53,8	54,36	54,6	55,22	56,06	55,7	1,05
Bartın (2008)	32,28	32,23	33,55	34,08	35,16	36,17	38,59	6,31
Batman (2007)	72,48	71,88	72,72	73,18	74,08	74,7	76,85	4,37
Bayburt (2008)	48,91	48,78	49,45	50,44	52,6	53,52	54	5,09
Bilecik (2007)	71,22	71,27	73,41	76,93	75,06	75,91	76,98	5,76
Bingöl (2007)	56,33	53,61	54,18	54,11	56,08	57,2	56,7	0,37
Bitlis (2007)	54,67	51,64	51,44	51,34	53,11	54,24	54,71	0,04
Burdur (2006)	59,24	58,77	60,09	61,62	60,83	62	64,51	5,27
Çankırı (2007)	60,97	60,73	60,5	61,55	63,87	62,59	62,58	1,61
Çorum (2006)	62	63,32	64,82	66,31	67,58	68,97	69,38	7,38
Düzce (2006)	48,83	56	56,88	57,4	58,09	58,14	59,78	10,95
Erzincan (2006)	53,59	53,75	55,65	59,58	58,22	59,41	57,33	3,74
Giresun (2006)	57,57	55,87	57,5	58,53	59,25	59,34	59,25	1,68
Gümüşhane (2008)	46,46	44,09	44,69	47,19	48,41	49,93	49,97	3,51
Hakkari (2008)	55,23	55,39	55,16	54,14	56,53	55,76	54,65	-0,58
Iğdır (2008)	53,37	51,3	51,6	51,81	52,71	53,3	53,65	0,28
Karabük (2007)	75,1	75,55	76,66	77,85	77,23	76,81	75,03	-0,07
Karaman (2007)	65,12	65,97	67,25	68,71	69,44	70,33	70,89	5,77
Kastamonu (2006)	51,25	51,11	52,8	54	54,95	56,14	56,25	5
Kırklareli (2007)	63,73	64,72	65,17	65,91	67,31	68,04	68,21	4,48
Kırşehir (2006)	65,9	67,07	69,12	70,64	71,57	73,22	74,15	8,25
Kilis (2007)	69,58	68,39	69,04	69,78	70,66	71,54	72,82	3,24
Mardin (2007)	57,47	56,29	57,23	57,6	58,4	59,26	-	2,53
Muş (2007)	35,24	34,15	34,45	35,3	36,67	37,38	37,91	2,67
Nevşehir (2007)	51,79	51,95	53,41	54,58	55,59	56,88	59,12	7,33
Ordu (2006)	55,25	53,4	55,15	56,23	57,29	57,1	-	2,75
Osmaniye (2007)	71,44	71,53	71,97	72,35	72,95	73,77	75,13	3,69
Rize (2006)	62,34	59,39	61,2	61,8	62,73	64,05	62,22	-0,12
Siirt (2007)	59,61	59,69	60,58	60,33	61,15	61,66	61,52	1,91
Sinop (2007)	50,34	50,49	51,05	52,91	54,08	54,54	53,71	3,37
Şırnak (2008)	61,62	63,07	63,06	62,66	63,39	64,01	62,45	0,83
Tekirdağ (2006)	67,87	67,67	67,7	68,35	68,97	69,11	-	2,13
Tunceli (2008)	64,71	64,38	64,66	61,97	65,97	66,92	62,49	-2,22
Uşak (2006)	65,03	65,12	66,01	66,73	67,34	68,27	68,85	3,82
Yalova (2008)	67,16	66,66	65,57	68,41	69,18	70,55	70,42	3,26
Yozgat (2006)	53,96	55,07	55,66	56,36	57,86	58,71	59,54	5,58

Tablo 4.6’da görüldüğü gibi üniversitenin kurulduğu yıldan itibaren kentleşme oranları artmaktadır. Üniversitenin kentte yarattığı dinamizmden kaynaklı olarak kentleşme hızı üzerinde olumlu bir etki yaratmaktadır. 41 kentte 2007 yılından 2013 yılına yaklaşık 7 yıllık süre içerisinde ortalama %6,22’lik bir artış gerçekleşmektedir. En yüksek kentleşme hızı Düzce’de gerçekleşmektedir. 2007 yılında Düzce’nin kentleşme oranı %48’den 2013 yılında yaklaşık %11 artarak %60’a çıkmıştır. Aynı şekilde 2013 yılı itibariyle; Kırşehir’de %8,25, Aksaray’da %6,69 ve Adıyaman’da %6,02’lik bir artış meydana gelmektedir. Şehir dışından gelen öğrenci sayısının yanı sıra üniversiteden kaynaklı etkenlerin kent ekonomisini canlandırması ve yaşam kalitesi artması kentleşme hızı üzerinde etkili olmaktadır.

4.2.3 Kültürel ve sosyal çevre üzerine etkiler

Üniversitenin kurulduğu yerlerde sosyal ve kültürel aktivitelerde bir artış meydana gelmektedir. Nitekim üniversitenin kurulmasından sonra kentte, kentlere özgü işlevler (lokantalar, kafeler, pastaneler, markalı giyim mağazaları, parklar, bahçeler, sinema, büyük alışveriş merkezleri, modern konutlar, geniş caddeler trafik ışıkları vb.) büyük ölçüde artış göstermiştir (Sargın, 2006: 192). Sönmez ve Başkaya’nın 2013’te Kilis’te yaptıkları çalışmada her yıl 100’den fazla seminer, panel, şiir ve müzik dinletisi, tiyatro gösterisi düzenlendiğini ve bunların şehrin sosyal ve kültürel gelişimine büyük katkı sağladığını belirtmişlerdir. Aynı şekilde Yılmaz ve Kaynak’ın (2011) Bayburt’ta, Sönmez ve Başkaya’nın (2013) Kilis’te, Özbay’ın (2013) Niğde’de, Yayar ve Demir’in (2013) Tokat’ta ve Taşçı ve diğerlerinin (2011) Eskişehir’de yaptıkları çalışmalarda üniversiteden kaynaklı olarak kentte sosyal ve kültürel aktivite faaliyetlerinde önemli bir artışın gerçekleştiği ve bunun kültür, sanat ve sosyal hayatta bir canlanmaya neden olduğunu belirtmişlerdir.

Tablo 11’de üniversite kuruldukları yıldan itibaren tiyatro ve sinema sayısı gösterilmiştir. Tablodan da görüldüğü gibi üniversite açıldıktan sonra kültür ve sanatla ilgili izleyici sayısında büyük bir artış gerçekleşmiştir. Tablodan da görüldüğü gibi 2005 yılından 2013 yılına kadar tiyatro ve sinema izleyici sayısı artmaktadır. 2005 yılında 41 ilde toplamda tiyatro ve sinema izleyici sayısı 1.460.716 iken 2013 yılında %178 artarak 2.607.945 kişiye ulaşmaktadır. Örneğin, Kastamonu’da 2005 yılında 1900 olan toplam tiyatro ve sinema izleyici sayısı 2013 yılında 125.622 kişiye ulaşarak %6611’lik bir artış gerçekleştirmiştir. 2007 yılında

üniversitesi kurulan Batman’da ise 2005 yılında toplam izleyici sayısı 16.185 kişi iken 2013 yılında %882 artarak 142.805 kişiye ulaşmıştır. Yine aynı şekilde, 2005 yılından 2013 yılına Artvin’de %408, Mardin’de %387, Nevşehir’de %213, Yalova’da %541 ve Karaman’da %222’lik bir artış gerçekleşmiştir. Bu sonuçlar üniversitenin kültür-sanat aktivitelerinde yarattığı büyük etkiyi göstermektedir. Üniversiteyle beraber kente gelen öğrenci ve üniversitenin düzenlediği kültür, sanat ve şenlikler gibi organizasyonlar kapsamında kentte sosyal ve kültürel etkinlik faaliyetlerinde bir artış gerçekleşmektedir.

Çizelge 4.7 : Yıllara göre tiyatro ve sinema seyirci sayısı.

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2013 – 2005 Farkı
Adıyaman (2006)	12.620	8.600	12.500	17.300	2.500	18.815	21.681	135.641	18.034	5.414
Ağrı (2007)	-	-	-	-	-	-	-	55.250	25.094	25.094
Aksaray (2006)	107.924	80.578	33.900	56.000	46.575	60.621	26.455	48.087	66.976	- 40.948
Amasya (2006)	21.450	43.000	17.038	38.180	42.000	49.740	39.500	31.312	33.033	11.583
Ardahan (2008)	-	-	-	-	-	6.000	3.660	-	-	-
Artvin (2007)	11.691	58.568	12.792	12.200	7.000	8.000	6.150	33.353	47.758	36.067
Bartın (2008)	35.000	30.000	45.700	72.000	65.000	64.800	117.095	80.345	61.420	26.420
Batman (2007)	16.185	25.000	9.415	172.500	149.500	200.013	184.150	181.490	142.805	126.620
Bayburt (2008)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Bilecik (2007)	22.900	23.142	9.716	53.931	29.938	21.955	15.884	20.628	30.766	7.866
Bingöl (2007)	13.000	13.000	19.000	28.000	25.000	42.010	52.400	45.565	45.215	32.215
Bitlis (2007)	-	15.064	3.272	2.070	26.400	32.770	54.528	91.872	34.440	34.440
Burdur (2006)	35.750	51.000	44.000	50.700	39.250	176.412	45.506	42.850	51.750	16.000
Çankırı (2007)	6.482	2.100	6.000	600	4.500	9.000	14.140	46.462	50.869	44.387
Çorum (2006)	139.004	142.516	108.218	135.810	117.795	114.946	168.210	134.831	138.639	- 365
Düzce (2006)	35.000	53.000	41.000	11.100	37.708	51.440	87.072	49.969	14.990	- 20.010
Erzincan (2006)	19.500	6.800	8.545	12.900	11.000	9.000	27.700	13.152	34.367	14.867
Giresun (2006)	46.600	63.220	83.500	114.908	85.000	92.054	89.184	41.592	31.890	- 14.710
Gümüşhane (2008)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Hakkari (2008)	-	6.550	12.950	19.410	20.200	17.300	3.000	1.700	-	-
Iğdır (2008)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Karabük (2007)	13.000	36.500	83.969	102.190	64.094	97.058	75.037	94.833	62.514	49.514
Karaman (2007)	25.000	52.947	31.933	45.700	45.960	59.838	38.471	32.863	55.538	30.538
Kastamonu (2006)	1.900	72.804	21.600	34.205	102.987	107.000	126.936	111.622	125.622	123.722
Kırklareli (2007)	252.000	153.538	78.418	158.900	112.583	64.225	94.662	78.280	130.090	- 121.910

Çizelge 4.7 (devam): Yıllara göre tiyatro ve sinema seyirci sayısı.

Kırşehir (2006)	-	40.000	40.000	70.000	13.000	65.440	78.700	81.688	70.780	70.780
Kilis (2007)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Mardin (2007)	20.400	1.700	-	1.100	6.250	20.000	31.395	46.850	78.986	58.586
Muş (2007)	-	-	-	-	10.000	16.163	55.100	50.656	45.820	45.820
Nevşehir (2007)	42.394	38.427	25.995	34.049	38.709	73.911	80.284	99.178	90.377	47.983
Ordu (2006)	182.910	156.263	163.280	189.777	175.087	236.067	191.532	192.051	179.442	- 3.468
Osmaniye (2007)	11.250	12.000	11.000	13.000	18.000	5.980	19.150	150.221	162.063	150.813
Rize (2006)	63.500	106.950	67.064	90.450	98.587	102.000	110.662	123.400	64.616	1.116
Siirt (2007)	-	-	-	-	9.000	18.300	28.000	11.340	16.050	16.050
Sinop (2007)	19.700	10.500	11.390	23.500	31.800	35.754	48.221	-	-	- 19.700
Şırnak (2008)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Tekirdağ (2006)	151.399	176.184	108.373	108.331	221.538	231.212	396.960	273.263	378.038	226.639
Tunceli (2008)	-	1.300	1.300	-	-	-	-	7.368	16.513	16.513
Uşak (2006)	80.857	93.474	79.987	105.796	300.967	82.651	84.291	83.594	62.583	- 18.274
Yalova (2008)	37.300	54.000	25.000	138.556	122.100	256.556	235.538	227.171	202.087	164.787
Yozgat (2006)	36.000	16.000	35.000	31.755	264.000	56.970	28.470	48.438	38.780	2.780
Genel Toplam	1.460.716							2.607.945		-
2013 ve 2005 Toplam Farkı										1.147.229

4.2.4 Demografi üzerine etkiler

Üniversiteler kentsel gelişim ve demografik yapı üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Üniversite kurulduktan sonra kentsel fonksiyon alanlarında bir çeşitlilik oluşmakta ve dışardan gelen öğrenci nüfusu ile beraber kentin nüfusunu artırmaktadır. Yılmaz ve Kaynak (2011) Bayburt Üniversitesi üzerine ve Özbay'ın (2013) Niğde üniversitesi üzerine yaptıkları çalışmada üniversitenin göçün azaltılmasında önemli bir etkiye sahip olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca, Mavruk ve diğerleri (2014), Özbay (2013), ve Yılmaz ve Kaynak (2011) çalışmalarında üniversitenin nüfus artışını ve nüfus artış hızını etkilediğini tespit etmektedirler. Kentlerin nüfus miktarında ve yapısında yarattığı hızlı değişimler gelirken; kent alanının büyümesi, kentsel fonksiyonların çeşitlenmesi ve çok yeni istihdam alanlarının yaratılması, konut piyasasının canlanması, kentsel alan kullanımında önemli yapısal değişimler yaratması da sayılabilir (Işık, 2008: 168; Kaya, 2014). Kaya (2014) yaptığı çalışmada Adıyaman'da üniversiteye yakın olan mahallede üniversite açıldıktan sonra yoğun bir yapılaşma sürecine girdiği ve 20 yıl önce 2500 nüfuslu bir mahalle iken, bu sayının 2011 yılı itibarıyla 7125 kişi (Adıyaman İl Nüfus Müdürlüğü) ve 31 Aralık 2012 itibarıyla de 8454 kişiye ulaştığını belirtmektedir. Kaya, nüfus artışındaki en önemli değişim dinamiğini, Adıyaman Üniversitesi'nin varlığına bağlamaktadır.

Öğrenci Sayısının Demografik Yapıya Etkileri: 41 ilde öğrenci sayısı her sene katlanarak artmaktadır. 2006 yılında 41 ilde toplam öğrenci sayısı 166.266 iken 2013 yılında 2013 yılında ortalama %270 artarak 449.497 öğrenciye ulaşmıştır. Yıllara göre en büyük artış oranı küçük kentlerde meydana gelmekte ve toplam nüfus içindeki oranları artmaktadır (Bkz. Tablo 13). Şırnak'ta 2006 yılında 192 olan öğrenci sayısı 2013 yılında %1633 artarak 3136'ya çıkmıştır. Tunceli'de ise 2006 yılında 369 olan öğrenci sayısı 2013 yılında %1768 artarak 6525'e çıkmıştır. Karabük'te öğrenciler toplam nüfusun %13'ünü, Tunceli'de %7,8'ini, Kırşehir %7,4'ünü, Gümüşhane %8,7'sini, Burdur %7'sini ve Bayburt'ta %7,8'ini oluşturmaktadır. Buna göre öğrenci sayısının artışına bağlı olarak kentte sosyal, ekonomik, demografik ve fiziksel değişimler kaçınılmaz görünmektedir.

Üniversitenin Net Göç Hızına Etkisi: Üniversitenin kentte sosyal, ekonomik ve fiziksel katkılarına bağlı olarak kentte istihdam ve ekonomik koşullarda iyileştirmeler sağlaması göç hızını pozitif yönde etkilemektedir. 2008 yılında 41 ilin

Çizelge 4.8 : Öğrencilerin toplam nüfus içindeki oranı.

Öğrencilerin İl Nüfusuna Oranı								
Şehir	2000	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
1 Adıyaman (2006)	1,36%	0,77%	1,11%	1,60%	1,97%	2,21%	2,48%	2,72%
2 Ağrı (2007)	0,87%	0,41%	0,39%	0,50%	0,76%	1,05%	1,39%	1,66%
3 Aksaray (2006)	2,26%	1,24%	1,47%	1,87%	2,34%	2,85%	3,29%	3,44%
4 Amasya (2006)	3,69%	1,80%	1,84%	1,88%	1,90%	2,33%	2,66%	3,26%
5 Ardahan (2008)	1,02%	0,87%	0,72%	1,26%	1,82%	2,33%	3,51%	3,55%
6 Artvin (2007)	1,47%	0,97%	1,04%	1,39%	1,96%	2,57%	3,17%	3,51%
7 Bartın (2008)	1,34%	1,06%	1,13%	1,40%	1,95%	2,75%	3,78%	4,55%
8 Batman (2007)	1,06%	0,35%	0,44%	0,53%	0,64%	0,79%	0,94%	1,12%
9 Bayburt (2008)	2,84%	2,07%	2,35%	3,44%	4,73%	6,19%	7,63%	7,81%
10 Bilecik (2007)	8,06%	2,93%	3,57%	3,66%	3,54%	4,54%	5,22%	5,66%
11 Bingöl (2007)	0,56%	0,30%	0,32%	0,63%	1,14%	1,70%	2,44%	3,11%
12 Bitlis (2007)	1,55%	0,86%	1,00%	1,12%	1,30%	1,44%	1,80%	1,87%
13 Burdur (2006)	10,24%	4,93%	5,39%	5,57%	5,50%	6,38%	6,98%	6,97%
14 Çankırı (2007)	3,26%	2,43%	2,40%	2,62%	3,13%	3,95%	4,53%	4,77%
15 Çorum (2006)	1,70%	0,98%	1,21%	1,40%	1,53%	1,70%	1,97%	2,18%
16 Düzce (2006)	3,06%	1,79%	1,90%	2,08%	2,56%	3,15%	3,70%	4,46%
17 Erzincan (2006)	4,24%	2,79%	3,15%	4,19%	4,90%	6,07%	6,93%	7,11%
18 Giresun (2006)	3,39%	2,06%	2,58%	3,19%	3,55%	4,31%	4,81%	5,25%
19 Gümüşhane (2008)	2,60%	2,47%	2,61%	3,33%	4,29%	5,79%	7,69%	8,75%
20 Hakkari (2008)	0,78%	0,25%	0,25%	0,29%	0,59%	0,57%	0,86%	0,71%
21 Iğdır (2008)	1,90%	0,89%	0,96%	1,05%	1,09%	1,27%	1,61%	1,96%
22 Karabük (2007)	7,04%	2,26%	2,65%	3,30%	4,52%	6,65%	9,23%	12,91%

Çizelge 4.8 (devam): Öğrencilerin toplam nüfus içindeki oranı.

23	Karaman (2007)	5,28%	2,47%	2,42%	2,63%	2,92%	3,27%	3,67%	4,06%
24	Kastamonu (2006)	3,40%	1,90%	2,07%	2,10%	2,38%	2,94%	3,70%	4,47%
25	Kırklareli (2007)	4,06%	1,85%	2,02%	2,67%	3,11%	3,73%	4,50%	4,81%
26	Kırşehir (2006)	7,88%	3,50%	3,89%	4,48%	5,33%	7,00%	7,33%	7,41%
27	Kilis (2007)	5,26%	1,83%	2,24%	2,97%	3,51%	4,31%	5,07%	5,66%
28	Mardin (2007)	0,30%	0,15%	0,16%	0,18%	0,28%	0,40%	0,55%	0,68%
29	Muş (2007)	0,44%	0,34%	0,40%	0,55%	0,78%	1,05%	1,53%	1,92%
30	Nevşehir (2007)	1,80%	1,24%	1,52%	1,89%	2,26%	2,83%	3,42%	4,00%
31	Ordu (2006)	1,20%	0,88%	0,95%	1,03%	1,17%	1,40%	1,56%	1,75%
32	Osmaniye (2007)	2,37%	0,86%	0,87%	0,95%	0,95%	1,12%	1,31%	1,41%
33	Rize (2006)	3,91%	2,08%	2,42%	2,71%	3,11%	3,55%	3,99%	4,18%
34	Siirt (2007)	2,53%	0,88%	1,06%	1,32%	1,58%	1,73%	1,74%	1,86%
35	Sinop (2007)	1,86%	1,21%	1,29%	1,34%	1,62%	2,05%	2,30%	2,45%
36	Şırnak (2008)	0,14%	0,08%	0,11%	0,15%	0,26%	0,38%	0,53%	0,66%
37	Tekirdağ (2006)	4,55%	1,43%	1,53%	1,79%	1,94%	2,26%	2,55%	2,81%
38	Tunceli (2008)	0,94%	0,55%	0,57%	1,44%	3,46%	4,20%	5,76%	7,64%
39	Uşak (2006)	5,63%	2,37%	2,59%	2,78%	2,87%	3,08%	3,39%	4,34%
40	Yalova (2008)	3,88%	1,37%	1,22%	1,47%	1,98%	2,61%	3,43%	3,88%
41	Yozgat (2006)	1,64%	1,25%	1,40%	1,56%	1,70%	1,91%	2,17%	2,39%
Ortalama		2,96%	1,48%	1,64%	1,96%	2,36%	2,94%	3,54%	3,99%

net göç hızı binde -4,47 iken 2013 yılında %95 artarak ortalama binde -0,20 olarak gerçekleşmiştir. Örneğin Bingöl'de 2007 yılında üniversite kurulduktan sonra net göç hızında bir artış gerçekleşerek pozitif değere dönüşmüştür. Bu demektir ki artık göç almaktadır. 2009 yılında net göç hızı -14,52 iken 2013 yılında 0,11'e yükselmiştir. Aynı şekilde Tablo-14'te görüldüğü gibi 2008 yılından 2013 yılına doğru 41 ilin net göç hızında olumlu yönde bir artış gerçekleşmektedir. Üniversitelerin bölgesel gelişmede ve bölgelerarası gelişmişlik farkını azaltmada önemli bir rol oynadığı anlaşılmaktadır. Aynı şekilde Bitlis'in 2008 yılında net göç hızı binde -27,86'dan 2013 yılında binde -14,31'e, Kastamonu 2,14'ten 11,62'ye, Muş -38,42'den -21,87'ye ve Sinop 4,13'ten 10,89'a yükselmektedir. Üniversitenin göçü önlemede etkili olduğu anlaşılmaktadır. Özellikle dışarıya göç veren doğu ve güneydoğu illerinin göç değerlerinde negatiften pozitif yöne doğru bir eğilim gerçekleşmektedir.

Üniversitenin Nüfus Sayısına Etkisi: Tablo 12'de gösterildiği gibi 2007 yılından 2013 yılına doğru nüfus sayısında düzenli bir artış gözükmektedir. 2007 yılından 2013 yılına kadar 41 ilde toplamda ortalama %4,54'lük bir nüfus artış gerçekleşmektedir. 2007 yılından 2013 yılına kadar ki en büyük nüfus artışı %21,11 Yalova, %20,05 ile Tekirdağ olarak görülmektedir. Ancak her iki kentin sanayi altyapısının güçlü ve istihdam olanaklarının fazla olması gibi etkenler dışarıdan göç almasına da neden olabilmektedir. Dolayısıyla bu artış miktarı tek başına üniversiteye bağlanmamaktadır. Ancak özellikle gelişmişlik indeksinde son sıralarda yer alan doğu ve güneydoğu illerinde ortalamanın 2-3 katı üzerinden bir nüfus artışı gerçekleşmektedir. 2007 yılında toplam nüfusu 426.001 olan Şırnak 2013 yılında nüfusu 475.255'e çıkarak %14,24 artmaktadır. 2007 yılından 2013 yılına nüfus artışlarına baktığımızda; Batman %15,89, Hakkari %10,78, Osmaniye %10,18, Kilis %8,55, Gümüşhane %8,09, Düzce %8,72 ve Çankırı'da %9,71'lik bir nüfus artışı gerçekleşmektedir. Özellikle dışarıya göç verme eğiliminde olan illerde 6 yıl içerisinde nüfus artış oranının ortalamanın 2-3 kat üzerinde seyretmesi üniversitenin nüfus artışına neden olduğunu göstermektedir. Dışardan gelen öğrenci nüfusu ve üniversite varlığına bağlı olarak kentin sosyo-ekonomik yapısında iyileşmelerin meydana gelmesi nüfusu artırmakta ve ekonomik nedenlere bağlı olarak meydana gelen göçü önlemektedir. Tabloda'da görüldüğü üzere üniversitenin kurulduğu yıldan itibaren nüfus artışında önemli bir artış meydana gelmektedir.

Çizelge 4.9 : İllerin yıllara göre nüfus sayıları.

Yıllara Göre İl Nüfus Sayıları								
Şehir	2000	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
1 Adıyaman	284.872	582.762	585.067	588.475	590.935	593.931	595.261	597.184
2 Ağrı	276.435	530.879	532.180	537.665	542.022	555.479	552.404	551.177
3 Aksaray	195.868	366.109	370.598	376.907	377.505	378.823	379.915	382.806
4 Amasya	168.610	328.674	323.675	324.268	334.786	323.079	322.283	321.977
5 Ardahan	94.031	112.721	112.242	108.169	105.454	107.455	106.643	102.782
6 Artvin	107.736	168.092	166.584	165.580	164.759	166.394	167.082	169.334
7 Bartın	136.176	182.131	185.368	188.449	187.758	187.291	188.436	189.139
8 Batman	152.568	472.487	485.616	497.998	510.200	524.499	534.205	547.581
9 Bayburt	56.002	76.609	75.675	74.710	74.412	76.724	75.797	75.620
10 Bilecik	69.946	203.777	193.169	202.061	225.381	203.849	204.116	208.888
11 Bingöl	130.269	251.552	256.091	255.745	255.170	262.263	262.507	265.514
12 Bitlis	169.167	327.886	326.897	328.489	328.767	336.624	337.253	337.156
13 Burdur	116.906	251.181	247.437	251.550	258.868	250.527	254.341	257.267
14 Çankırı	129.169	174.012	176.093	185.019	179.067	177.211	184.406	190.909
15 Çorum	285.168	549.828	545.444	540.704	535.405	534.578	529.975	532.080
16 Düzce	183.634	323.328	328.611	335.156	338.188	342.146	346.493	351.509
17 Erzincan	144.635	213.538	210.645	213.288	224.949	215.277	217.886	219.996
18 Giresun	240.503	417.505	421.766	421.860	419.256	419.498	419.555	425.007
19 Gümüşhane	109.383	130.825	131.367	130.976	129.618	132.374	135.216	141.412
20 Hakkari	97.126	246.469	258.590	256.761	251.302	272.165	279.982	273.041
21 Iğdır	87.052	181.866	184.025	183.486	184.418	188.857	190.409	190.424

Çizelge 4.9 (devam): İllerin yıllara göre nüfus sayıları.

22	Karabük	67.346	218.463	216.248	218.564	227.610	219.728	225.145	230.251
23	Karaman	103.298	226.049	230.145	231.872	232.633	234.005	235.424	237.939
24	Kastamonu	201.456	360.366	360.424	359.823	361.222	359.759	359.808	368.093
25	Kırklareli	139.259	333.256	336.942	333.179	332.791	340.199	341.218	340.559
26	Kırşehir	105.827	223.170	222.735	223.102	221.876	221.015	221.209	223.498
27	Kilis	39.739	118.457	120.991	122.104	123.135	124.452	124.320	128.586
28	Mardin	313.849	745.778	750.697	737.852	744.606	764.033	773.026	779.738
29	Muş	294.151	405.509	404.309	404.484	406.886	414.706	413.260	412.553
30	Nevşehir	173.391	280.058	281.699	284.025	282.337	283.247	285.190	285.460
31	Ordu	471.134	715.409	719.278	723.507	719.183	714.390	741.371	731.452
32	Osmaniye	146.788	452.880	464.704	471.804	479.221	485.357	492.135	498.981
33	Rize	160.693	316.252	319.410	319.569	319.637	323.012	324.152	328.205
34	Siirt	110.154	291.528	299.819	303.622	300.695	310.468	310.879	314.153
35	Sinop	124.289	198.412	200.791	201.134	202.740	203.027	201.311	204.568
36	Şırnak	141.869	416.001	429.287	430.424	430.109	457.997	466.982	475.255
37	Tekirdağ	228.214	728.396	770.772	783.310	798.109	829.873	852.321	874.475
38	Tunceli	39.108	84.022	86.449	83.061	76.699	85.062	86.276	85.428
39	Uşak	140.273	334.115	334.111	335.860	338.019	339.731	342.269	346.508
40	Yalova	69.932	181.758	197.412	202.531	203.741	206.535	211.799	220.122
41	Yozgat	367.763	492.127	484.206	487.365	476.096	465.696	453.211	444.211

Çizelge 4.10 : Yıllara göre kentlerin net göç hızı.

Net Göç Hızı (binde)						
	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Adıyaman (2006)	-14,96	-10,49	-10,08	-16,81	-13,79	-13,91
Ağrı (2007)	-28,26	-19,34	-14,68	-17,27	-27,02	-24,64
Aksaray (2006)	-3,9	-6,27	-8,09	-6,22	-4,48	-5,82
Amasya (2006)	-7,76	-5,09	-5,95	-8,38	-5,88	-7,05
Ardahan (2008)	-24,7	-29,67	-21,31	-16,29	-9,92	-22,88
Artvin (2007)	-11,7	-8,07	-5,28	0	-1,95	8,36
Bartın (2008)	11,36	2,45	-5,08	-5,64	-0,98	-1,31
Batman (2007)	-6,57	2,96	1,42	-2,8	-9,01	-2,54
Bayburt (2008)	-25,48	-17,5	-10,64	-7,44	-5,54	1,46
Bilecik (2007)	-3,03	0,16	0,83	1,65	11,18	4,94
Bingöl (2007)	-4,73	-14,52	-7,79	-5,67	-13,53	0,11
Bitlis (2007)	-27,86	-14,78	-13,74	-15,3	-17,31	-14,31
Burdur (2006)	-1,39	-2,05	2,07	-3,34	11,77	4,5
Çankırı (2007)	6,08	46,09	-35,23	-20,88	35,55	28,15
Çorum (2006)	-15	-16,56	-15,56	-13,5	-13,72	-8,21
Düzce (2006)	5,52	8,11	2,74	1,68	-0,42	3,02
Erzincan (2006)	-4,73	3,65	8,18	-12,44	7,11	-1,01
Giresun (2006)	3,68	-6,14	-7,22	-5,44	0,4	7,75
Gümüşhane (2008)	1,58	-13,37	-9,83	10,92	16,14	39,78
Hakkari (2008)	3,18	-14,06	-12,7	-1,31	-16	-8,34
Iğdır (2008)	-20,42	-15,18	-9,1	-8,77	-11,5	-15,1
Karabük (2007)	-0,49	-3,34	0,57	-3,76	22,76	8,62
Karaman (2007)	3,3	-2,46	-6,21	-7,54	0,53	-2,93
Kastamonu (2006)	2,14	-4,22	-4,45	-1,28	1,13	11,62
Kırklareli (2007)	-1,37	-2,65	2,27	0,44	3,86	2,42
Kırşehir (2006)	-11,12	-5,54	-12,32	-10,23	-0,75	-0,39
Kilis (2007)	3,2	-8,28	-6,15	-13,79	-14,06	3,15
Mardin (2007)	-18,25	-29,39	-6,72	-7,63	-11,09	-8,85
Muş (2007)	-38,42	-24,48	-14,78	-13,81	-25,64	-21,87
Nevşehir (2007)	-4,78	-5,97	-11,04	-8,36	-2,26	-6,37
Ordu (2006)	-5,18	-1,33	-11,54	-14,6	29,63	-21,02
Osmaniye (2007)	2,43	-2,44	-0,13	-5,64	-4,05	-0,53
Rize (2006)	-1,79	-6,7	-5,46	-0,01	-4,74	3
Siirt (2007)	-2,52	-10,88	-16,69	-12,66	-18,5	-7,84
Sinop (2007)	4,13	0,02	5,24	-2,85	-10,35	10,89
Şırnak (2008)	-6,16	-10,79	-4,22	-1,21	-7,56	-1,52
Tekirdağ (2006)	33,19	11,03	14,99	16,58	16,7	15,71
Tunceli (2008)	9,22	-25,03	1,85	-2,72	-2,7	33,88
Uşak (2006)	-4,65	-2,83	-1,67	-4,36	2,68	0,47
Yalova (2008)	52,58	10,1	-2,59	2,35	10,22	22,33
Yozgat (2006)	-30,04	-15,96	-27,83	-24,75	-21,56	-22,01

4.3 Üniversitenin Harcama Üzerinden Kent Ekonomisine ve İstihdama Etkisi

Ryan Kısa Yol Yöntemi ile üniversitenin ve öğrencilerin harcamasının kente toplam doğrudan ve dolaylı katkısı ile istihdam katkısı 2013 yılı için hesaplanacaktır.

Ryan Kısa Yol Modelinin basit formülü:

Ryan Kısa Yol Yöntemi Formülü

A: Üniversitenin toplam harcaması

B: Toplam personel harcamaları

C: Toplam öğrenci harcamaları

D: DOĞRUDAN EKONOMİK ETKİ (A+B+C)

F: Gelir Katsayısı

E: TAHMİN EDİLEN TOPLAM EKONOMİK ETKİ (D*F)

G: DOLAYLI EKONOMİK ETKİ (E - D)

H: Üniversiteden kaynaklı yaratılan istihdam (D*J)

J: İstihdam katsayısı

Kaynak: Garrido-Yserte, 2010

Metodoloji bölümünde gösterildiği gibi 41 üniversitenin harcama etkisini hesaplayabilmek için Türkiye ortalaması alınmıştır.

Ryan Kısa Yol Yöntemi ile üniversitenin kentteki toplam doğrudan ve dolaylı katkısı ile istihdam katkısı 2013 yılı için hesaplanacaktır. Formülde yer alan gelir ve istihdam katsayısı için Türkiye ortalaması kullanılacaktır. Maliye Bakanlığı'nın her sene belirlediği gelir katsayısı kullanılacaktır. Bu katsayının değeri 2013 yılı için 1,0275, 2014 yılı için 1,205274 ve 2015 yılı için 1,24 olarak belirlenmiştir (Maliye Bakanlığı). Mavruk ve diğerleri (2013) Niğde Üniversitesi'nin Niğde'ye etkileri çalışmasında yerel gelir katsayısını 1,22 olarak hesaplamıştır. Dolayısıyla değer olarak birbirlerine yakın iki değerdir.

İstihdam katsayısı için de Türkiye' ortalaması alınmıştır. İstihdam katsayısı yerelde harcanan 1 TL için ne kadar istihdam yaratıldığını gösteren bir değerdir. Bu değer her sektör için hesaplanabilmektedir. Üniversiteden kaynaklı istihdam katsayısını hesaplama için Türkiye'nin 2013 yılına ait GSYH miktarı ve GSYH içindeki hizmetler miktarı ve 2013 yılı itibarıyla hizmetler sektöründe istihdam edilen toplam nüfus üzerinden hesaplanmıştır.

Türkiye 2013 verileri:

GSYH Toplamı: 1.567.289.237.901 TL

GSYH içindeki Hizmetler Sektörü Payı: 903.089.775.208 TL (Toplamın %57,6)

Türkiye Toplam İstihdam Sektöründe Çalışan Kişi Sayısı: 24.601.000

Hizmetler Sektöründe Çalışan Kişi Sayısı: 12.528.000

Bir kişinin yıllık yarattığı hizmet: $903.089.775.208 / 12.528.000 = 72.085$ TL

Bir kişi yıllık 72.085 TL hizmet yaratıyorsa 1 TL için ne kadar istihdam yaratıldığını
Bulmak gerekmektedir. Dolayısıyla;

İstihdam Katsayısı: $1 / 72.085 = 0,0000138725$ istihdam olarak bulunmuştur.

Bu çalışmada 41 üniversite çalışıldığı için bütün bu üniversitelerde öğrencilerin aylık ortalama harcamasını anketle tespit etme yoluna başvurulmamıştır. Bunun yerine Türkiye’de farklı yıllarda yapılmış 21 çalışma derlenmiştir. Bu çalışmalarda tespit edilmiş öğrencilerin ortalama aylık harcama miktarı TÜİK’ten Tüketici Fiyatları Endeksi (TÜFE) formülü ile 2013 yılının para değerine çevrilmiştir. Buna göre bir öğrencinin ortalama aylık harcaması 683 TL olarak hesaplanmıştır (Bkz. Tablo 13). Öğrencileri harcamalarının yıllık harcama miktarını hesaplayabilmek için 21 çalışmanın anket sonucuna göre bir öğrencinin kentte ortalama 8 ay bulunduğu tespit edilmiştir. Bu çalışmada da bir öğrencinin yılda 8 ayını bulunduğu kentte geçirdiği varsayılmıştır. Üniversitenin toplam harcaması ve üniversitenin personel giderleri 41 üniversitenin 2013 yılına ait Faaliyet raporlarından alınmıştır. Tablo 13’te 2013 yılına ait 41 üniversitenin toplam üniversite harcaması ve personel gideri gösterilmektedir.

2006 yılında 41 ilde toplam öğrenci sayısı 166.000’i aşkın iken 2013 yılında yaklaşık %390 artarak 450.000 çıkmaktadır. Öğrenci sayısının artışına bağlı olarak üniversite personel sayısı ve gelirinde büyük bir artış meydana gelmektedir. 2013 yılı itibariyle üniversitelerin harcaması 3 trilyon TL’ye yaklaşmaktadır. Üniversite harcamasının yaklaşık 1,1 trilyon TL’si personel giderlerine harcanmaktadır. 2013 yılı itibariyle 41 üniversitede toplamda yaklaşık 36.000 idari ve akademik istihdam edilmektedir. Bunun 21.300’ü akademik personel iken 14.700’ünü yerelden istihdam edilen idari personel oluşturmaktadır.

Çizelge 4.11 : 2013 yılı üniversite harcamaları ve personel sayıları.

2013 Yılına Ait Üniversitelerin Harcamaları ve Personel Sayıları							
ŞEHİR	ÜNİVERSİTE ADI	TOPLAM HARCAMA	PERSONEL GİDERİ	AKADEMİK PERSONEL	İDARİ PERSONEL	TOPLAM	
1	ADİYAMAN	ADİYAMAN ÜNİVERTESİ	89.841.831,00 TL	41.594.352,00 TL	667	531	1198
2	AKSARAY	AKSARAY ÜNİVERSİTESİ	69.869.523,00 TL	34.973.583,00 TL	786	437	1223
3	AMASYA	AMASYA ÜNİVERSİTESİ	53.469.379,00 TL	22.355.567,00 TL	398	660	1058
4	BURDUR	M.A.E. ÜNİVERSİTESİ	88.293.608,34 TL	34.248.239,45 TL	642	322	964
5	ÇORUM	HİTİT NİVERSİTESİ	79.309.573,00 TL	29.874.476,00 TL	525	330	855
6	DÜZCE	DÜZCE ÜNİVERSİTESİ	99.499.039,73 TL	42.127.652,00 TL	864	790	1654
7	ERZİNCAN	ERZİNCAN ÜNİVERSİTESİ	92.853.896,00 TL	43.500.659,00 TL	960	537	1497
8	GİRESUN	GİRESUN ÜNİVERSİTESİ	79.066.000,00 TL	31.664.000,00 TL	941	829	1770
9	KASTAMONU	KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ	77.539.596,00 TL	32.118.118,00 TL	960	585	1545
10	KIRŞEHİR	AHI EVRAN ÜNİVERSİTESİ	56.610.082,00 TL	33.985.040,00 TL	778	929	1707
11	ORDU	ORDU ÜNİVERSİTESİ	60.258.217,00 TL	28.995.124,00 TL	529	336	865
12	RİZE	RTE ÜNİVERSİTESİ	224.012.388,00 TL	41.228.471,00 TL	722	350	1072
13	TEKİRDAĞ	NAMIK KEMAL ÜNİVERSİTESİ	136.658.796,86 TL	50.202.536,00 TL	919	478	1397
14	UŞAK	UŞAK ÜNİVERSİTESİ	76.314.071,00 TL	29.869.418,00 TL	531	289	820
15	YOZGAT	BOZOK ÜNİVERSİTESİ	97.327.289,00 TL	34.574.691,00 TL	601	446	1047
16	AĞRI	İBRAHİM ÇEÇEN ÜNİVERSİTESİ	54.701.812,00 TL	21.453.088,00 TL	319	200	519
17	ARTVİN	ARTVİN ÇORUH ÜNİVERSİTESİ	50.293.315,00 TL	20.555.116,00 TL	643	386	1029
18	BATMAN	BATMAN ÜNİVERSİTESİ	66.039.751,00 TL	20.440.983,00 TL	135	235	370
19	BİLECİK	B.ŞEYH EDEBALI ÜNİVERSİTESİ	61.905.838,00 TL	21.666.881,60 TL	696	268	964
20	BİNGÖL	BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ	53.779.155,24 TL	27.726.866,75 TL	415	256	671
21	BİTLİS	BİTLİS EREN ÜNİVERSİTESİ	60.087.953,00 TL	20.256.212,00 TL	306	246	552
22	ÇANKIRI	Ç. KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ	77.114.536,92 TL	27.027.453,00 TL	523	286	809

Cizelge 4.11 (devam): 2013 yılı üniversite harcamaları ve personel sayıları.

23	KARABÜK	KARABÜK ÜNİVERSİTESİ	101.857.919,00 TL	45.925.069,00 TL	751	392	1143
24	KARAMAN	K.M.B. ÜNİVERSİTESİ	54.454.597,00 TL	18.402.654,53 TL	418	226	644
25	KIRKLARELİ	KIRKLARELİ ÜNİVERSİTESİ	70.789.973,00 TL	26.868.500,00 TL	537	266	803
26	KİLİS	K. 7 ARALIK ÜNİVERSİTESİ	45.921.645,00 TL	17.142.635,00 TL	279	321	600
27	MARDİN	M. ARTUKLU ÜNİVERSİTESİ	55.449.000,00 TL	22.151.272,00 TL	650	471	1121
28	MUŞ	M.ALPARSLAN ÜNİVERSİTESİ	70.408.528,00 TL	22.653.977,00 TL	413	371	784
29	NEVŞEHİR	HACI BEKTAŞ VELİ ÜNİ.	88.992.943,00 TL	27.494.923,00 TL	526	269	795
30	OSMANİYE	KORKUT ATA ÜNİ.	57.076.390,00 TL	19.525.300,00 TL	296	267	563
31	SIİRT	SIİRT ÜNİVERSİTESİ	59.870.150,00 TL	17.626.071,00 TL	323	238	561
32	SİNOP	SİNOP ÜNİVERSİTESİ	45.506.834,00 TL	28.358.322,00 TL	354	274	628
33	ARDAHAN	ARDAHAN ÜNİVERSİTESİ	59.884.038,51 TL	13.899.025,30 TL	205	184	389
34	BARTIN	BARTIN ÜNİVERSİTESİ	49.390.527,64 TL	22.370.264,33 TL	412	236	648
35	BAYBURT	BAYBURT ÜNİVERSİTESİ	33.387.335,00 TL	14.588.125,00 TL	225	186	411
36	GÜMÜŞHANE	GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ	66.848.355,37 TL	30.561.232,72 TL	571	287	858
37	HAKKARİ	HAKKARİ ÜNİVERSİTESİ	31.824.173,00 TL	15.009.984,00 TL	319	171	490
38	IĞDIR	IĞDIR ÜNİVERSİTESİ	57.075.473,70 TL	15.426.693,00 TL	220	216	436
39	ŞIRNAK	ŞIRNAK ÜNİVERSİTESİ	45.328.298,00 TL	13.771.396,00 TL	233	182	415
40	TUNCELİ	TUNCELİ ÜNİVERSİTESİ	26.809.637,00 TL	14.101.942,00 TL	350	168	518
41	YALOVA	YALOVA ÜNİVERSİTESİ	51.249.834,00 TL	22.271.931,00 TL	367	206	573
	TOPLAM		2.876.971.302,31 TL	1.098.587.843,68 TL	21.309	14.657	35.966

Kaynak: 2013 Yılı Faaliyet Raporları

Çizelge 4.12 : Yıllara göre 41 ilin öğrenci sayıları.

Yıllara Göre Öğrenci Sayıları										
No	Şehir	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2006-2013 Artış Oranı
1	ADIYAMAN	3.886	4.490	6.470	9.407	11.634	13.133	14.745	16.260	418,43%
2	AĞRI	2.410	2.202	2.091	2.696	4.094	5.839	7.657	9.139	379,21%
3	AKSARAY	4.423	4.532	5.442	7.063	8.837	10.791	12.517	13.155	297,42%
4	AMASYA	6.224	5.906	5.948	6.093	6.372	7.520	8.559	10.501	168,72%
5	ARDAHAN	962	980	807	1.363	1.921	2.505	3.740	3.651	379,52%
6	ARTVİN	1.580	1.631	1.731	2.305	3.224	4.275	5.299	5.943	376,14%
7	BARTIN	1.831	1.929	2.099	2.645	3.666	5.153	7.114	8.598	469,58%
8	BATMAN	1.618	1.656	2.123	2.629	3.289	4.128	5.004	6.151	380,16%
9	BAYBURT	1.592	1.585	1.777	2.573	3.516	4.746	5.785	5.903	370,79%
10	BİLECİK	5.635	5.963	6.890	7.390	7.977	9.261	10.661	11.833	209,99%
11	BİNGÖL	736	750	830	1.618	2.912	4.446	6.416	8.252	1121,20%
12	BİTLİS	2.615	2.809	3.258	3.668	4.282	4.835	6.068	6.304	241,07%
13	BURDUR	11.974	12.390	13.332	14.021	14.227	15.985	17.744	17.944	149,86%
14	ÇANKIRI	4.210	4.227	4.218	4.851	5.606	6.991	8.357	9.105	216,27%
15	ÇORUM	4.843	5.387	6.613	7.592	8.206	9.114	10.464	11.596	239,44%
16	DÜZCE	5.617	5.782	6.235	6.982	8.660	10.787	12.822	15.692	279,37%
17	ERZİNCAN	6.127	5.964	6.645	8.945	11.026	13.070	15.104	15.650	255,43%
18	GİRESUN	8.161	8.613	10.876	13.444	14.882	18.084	20.172	22.309	273,36%
19	GÜMÜŞHANE	2.842	3.226	3.425	4.355	5.561	7.668	10.397	12.367	435,15%
20	HAKKARİ	757	624	659	742	1.471	1.563	2.400	1.951	257,73%
21	İĞDIR	1.651	1.621	1.760	1.918	2.018	2.407	3.075	3.729	225,86%

Çizelge 4.12 (devam): Yıllara göre 41 ilin öğrenci sayıları.

22	KARABÜK	4.742	4.929	5.739	7.202	10.289	14.620	20.779	29.728	626,91%
23	KARAMAN	5.451	5.575	5.577	6.098	6.785	7.663	8.649	9.650	177,03%
24	KASTAMONU	6.847	6.851	7.475	7.564	8.611	10.582	13.330	16.450	240,25%
25	KIRKLARELİ	5.652	6.152	6.795	8.907	10.339	12.694	15.346	16.383	289,86%
26	KIRŞEHİR	8.343	7.817	8.670	10.002	11.835	15.482	16.222	16.558	198,47%
27	KİLİS	2.091	2.170	2.711	3.631	4.328	5.365	6.302	7.278	348,06%
28	MARDİN	933	1.083	1.219	1.294	2.050	3.031	4.258	5.269	564,74%
29	MUŞ	1.294	1.380	1.599	2.218	3.183	4.368	6.325	7.916	611,75%
30	NEVŞEHİR	3.124	3.475	4.289	5.361	6.380	8.021	9.764	11.407	365,14%
31	ORDU	5.661	6.305	6.857	7.487	8.398	10.013	11.557	12.769	225,56%
32	OSMANİYE	3.482	3.877	4.064	4.495	4.573	5.436	6.440	7.045	202,33%
33	RİZE	6.277	6.573	7.737	8.663	9.951	11.459	12.933	13.712	218,45%
34	SİİRT	2.783	2.565	3.180	4.010	4.759	5.385	5.395	5.834	209,63%
35	SİNOP	2.312	2.397	2.592	2.698	3.294	4.160	4.625	5.018	217,04%
36	ŞIRNAK	192	327	455	658	1.103	1.742	2.491	3.136	1633,33%
37	TEKİRDAĞ	10.385	10.433	11.821	13.987	15.492	18.729	21.700	24.592	236,80%
38	TUNCELİ	369	460	494	1.192	2.656	3.570	4.966	6.525	1768,29%
39	UŞAK	7.899	7.924	8.652	9.349	9.716	10.477	11.600	15.040	190,40%
40	YALOVA	2.715	2.495	2.418	2.972	4.034	5.390	7.274	8.548	314,84%
41	YOZGAT	6.020	6.176	6.788	7.590	8.073	8.878	9.824	10.606	176,18%
										Ortalama Artış
Toplam		166.266	171.231	192.361	227.678	269.230	329.366	393.880	449.497	389,26%

Kaynak: TÜİK, 2015.

Ryan Kısa Yol Yöntemi Formülü

A: Üniversitenin toplam harcaması

B: Toplam personel harcamaları

C: Toplam öğrenci harcamaları

D: DOĞRUDAN EKONOMİK ETKİ (A+B+C)

F: Gelir Katsayısı

E: TAHMİN EDİLEN TOPLAM EKONOMİK ETKİ (D*F)

G: DOLAYLI EKONOMİK ETKİ (E - D)

H: Üniversiteden kaynaklı yaratılan istihdam (D*J)

J: İstihdam katsayısı

Kaynak: Garrido-Yserte, 2010

2013 yılı itibariyle 41 üniversitenin toplam harcaması **2.876.971.302,31 TL** ve 41 üniversitede istihdam edilen **35.966** idari ve akademik personelin gideri **1.098.587.843,68 TL** olarak gerçekleşmiştir. 41 üniversitede okuyan toplam **449.497** öğrencinin aylık **683 TL** harcama ile 8 ayda toplam **2.456.051.608 TL** harcama gerçekleştirecekleri tahmin edilmektedir.

Üniversitelerin Toplam Harcaması: **2.876.971.302,31 TL**

Toplam Personel Harcamaları: **1.098.587.843,68 TL**

Toplam Öğrenci Harcamaları: **449.497 *683*8 = 2.456.051.608**

Buna göre üniversiteden kaynaklı toplam doğrudan etki **6.431.610.753 TL** olarak gerçekleşmektedir.

2013 yılına ait Maliye Bakanlığı tarafından 1,0275 olarak gelir katsayısı belirlenmiştir. Toplam doğrudan katkıyı gelir katsayısı ile çarptığımız zaman toplam ekonomik etkiyi tahmin etmiş olacağız. Buna göre;

Tahmin edilen toplam ekonomik etki: **6.431.610.753*1,0275= 6.608.480.048 TL**

Toplam ekonomik etkiden toplam doğrudan etkiyi çıkarırsak dolaylı ekonomik etkiyi buluruz. Buna göre toplam dolaylı ekonomik etki **176.869.295 TL** olarak bulunacaktır.

Üniversiteden kaynaklı yaratılan istihdamı hesaplamak için kentte harcanan her 1 TL için ne kadar istihdam yaratıldığını bulmak gerekmektedir. Toplam ekonomik katkıyı istihdam katsayısı ile çarptığımız zaman üniversiteden kaynaklı istihdamı tahmin etmiş olacağız. İstihdam katsayısı olarak Türkiye ortalaması alınmıştır.

Türkiye 2013 verileri:

GSYH Toplamı: 1.567.289.237.901 TL

GSYH içindeki Hizmetler Sektörü Payı: 903.089.775.208 TL (Toplamın %57,6)

Türkiye Toplam İstihdam Sektöründe Çalışan Kişi Sayısı: 24.601.000

Hizmetler Sektöründe Çalışan Kişi Sayısı: 12.528.000

Bir kişinin yıllık yarattığı hizmet: $903.089.775.208 / 12.528.000 = 72.085$ TL

Bir kişi yıllık 72.085 TL hizmet yaratıyorsa 1 TL için ne kadar istihdam yaratıldığını bulmak gerekmektedir. Dolayısıyla;

İstihdam Katsayısı: $1 / 72.085 = 0.0000138725$ istihdam olarak bulunmuştur.

Üniversiteden kaynaklı istihdam sayısı: $6.431.610.753 * 0.0000138725 = 89.222$

Buna göre 41 ilde üniversite ve öğrenci harcamalarından kaynaklı olarak 89.222 istihdam yaratılmaktadır. Bunu doğrudan istihdam edilen akademi ve idari personel sayısı ile topladığımızda toplam istihdam etkisini buluruz. Buna göre toplam istihdam etkisi 125.188 kişi olacaktır.

Tablo 15'te her üniversitenin ayrı ayrı toplam ekonomik katkısı ve toplam istihdam katkısı görülmektedir.

4.3.1 Toplam doğrudan ekonomik etki

Toplam doğrudan ekonomik etki üniversite, öğrenci ve personel harcamalarından oluşmaktadır (Bkz. Tablo 18). 41 üniversitenin 2013 yılı için hesaplanan toplam doğrudan ekonomik etkisi 6.431.610.753 TL olarak gerçekleşmiştir. Üniversitenin toplam öğrenci sayısı arttıkça doğrudan ekonomik etkisi de artmaktadır. Sırasıyla toplam doğrudan ekonomik etkisi en fazla olan iller, sırasıyla, Rize 340.163.227 TL, Tekirdağ 321.232.020 TL ve Karabük 310.216.780 TL. Toplam doğrudan ekonomik etkisi en az olan iller ise öğrenci sayıları en az olan üniversitelerde görülmektedir. Sırasıyla, Hakkâri 57.075.517 TL, Şırnak 76.234.798 TL ve Tunceli 76.564.179 TL katkıda bulunmaktadır.

Çizelge 4.13 : Üniversitelerin doğrudan ve toplam ekonomik katkıları.

ŞEHİR	TOPLAM HARCAMA	PERSONEL GİDERİ	ÖĞRENCİ SAYISI 2013	TOPLAM ÖĞRENCİ HARCAMASI	TOPLAM DOĞRUDAN EKONOMİK KATKI	TAHMİN EDİLEN TOPLAM EKONOMİK ETKİ
ADİYAMAN	89.841.831,00 TL	41.594.352,00 TL	16.260	88.844.640,00 ₺	220.280.823,00 ₺	226.338.545,63 ₺
AKSARAY	69.869.523,00 TL	34.973.583,00 TL	13.155	71.878.920,00 ₺	176.722.026,00 ₺	181.581.881,72 ₺
AMASYA	53.469.379,00 TL	22.355.567,00 TL	10.501	57.377.464,00 ₺	133.202.410,00 ₺	136.865.476,28 ₺
BURDUR	88.293.608,34 TL	34.248.239,45 TL	17.944	98.046.016,00 ₺	220.587.863,79 ₺	226.654.030,04 ₺
ÇORUM	79.309.573,00 TL	29.874.476,00 TL	11.596	63.360.544,00 ₺	172.544.593,00 ₺	177.289.569,31 ₺
DÜZCE	99.499.039,73 TL	42.127.652,00 TL	15.692	85.741.088,00 ₺	227.367.779,73 ₺	233.620.393,67 ₺
ERZİNCAN	92.853.896,00 TL	43.500.659,00 TL	15.650	85.511.600,00 ₺	221.866.155,00 ₺	227.967.474,26 ₺
GİRESUN	79.066.000,00 TL	31.664.000,00 TL	22.309	121.896.376,00 ₺	232.626.376,00 ₺	239.023.601,34 ₺
KASTAMONU	77.539.596,00 TL	32.118.118,00 TL	16.450	89.882.800,00 ₺	199.540.514,00 ₺	205.027.878,14 ₺
KIRŞEHİR	56.610.082,00 TL	33.985.040,00 TL	16.558	90.472.912,00 ₺	181.068.034,00 ₺	186.047.404,94 ₺
ORDU	60.258.217,00 TL	28.995.124,00 TL	12.769	69.769.816,00 ₺	159.023.157,00 ₺	163.396.293,82 ₺
RİZE	224.012.388,00 TL	41.228.471,00 TL	13.712	74.922.368,00 ₺	340.163.227,00 ₺	349.517.715,74 ₺
TEKİRDAĞ	136.658.796,86 TL	50.202.536,00 TL	24.592	134.370.688,00 ₺	321.232.020,86 ₺	330.065.901,43 ₺
UŞAK	76.314.071,00 TL	29.869.418,00 TL	15.040	82.178.560,00 ₺	188.362.049,00 ₺	193.542.005,35 ₺
YOZGAT	97.327.289,00 TL	34.574.691,00 TL	10.606	57.951.184,00 ₺	189.853.164,00 ₺	195.074.126,01 ₺
AĞRI	54.701.812,00 TL	21.453.088,00 TL	9.139	49.935.496,00 ₺	126.090.396,00 ₺	129.557.881,89 ₺
ARTVİN	50.293.315,00 TL	20.555.116,00 TL	5.943	32.472.552,00 ₺	103.320.983,00 ₺	106.162.310,03 ₺
BATMAN	66.039.751,00 TL	20.440.983,00 TL	6.151	33.609.064,00 ₺	120.089.798,00 ₺	123.392.267,45 ₺
BİLECİK	61.905.838,00 TL	21.666.881,60 TL	11.833	64.655.512,00 ₺	148.228.231,60 ₺	152.304.507,97 ₺
BİNGÖL	53.779.155,24 TL	27.726.866,75 TL	8.252	45.088.928,00 ₺	126.594.949,99 ₺	130.076.311,11 ₺
BİTLİS	60.087.953,00 TL	20.256.212,00 TL	6.304	34.445.056,00 ₺	114.789.221,00 ₺	117.945.924,58 ₺
ÇANKIRI	77.114.536,92 TL	27.027.453,00 TL	9.105	49.749.720,00 ₺	153.891.709,92 ₺	158.123.731,94 ₺

Cizelge 4.13 (devam): Üniversitelerin doğrudan ve toplam ekonomik katkıları.

KARABÜK	101.857.919,00 TL	45.925.069,00 TL	29.728	162.433.792,00 ₺	310.216.780,00 ₺	318.747.741,45 ₺
KARAMAN	54.454.597,00 TL	18.402.654,53 TL	9.650	52.727.600,00 ₺	125.584.851,53 ₺	129.038.434,95 ₺
KIRKLARELİ	70.789.973,00 TL	26.868.500,00 TL	16.383	89.516.712,00 ₺	187.175.185,00 ₺	192.322.502,59 ₺
KİLİS	45.921.645,00 TL	17.142.635,00 TL	7.278	39.766.992,00 ₺	102.831.272,00 ₺	105.659.131,98 ₺
MARDİN	55.449.000,00 TL	22.151.272,00 TL	5.269	28.789.816,00 ₺	106.390.088,00 ₺	109.315.815,42 ₺
MUŞ	70.408.528,00 TL	22.653.977,00 TL	7.916	43.253.024,00 ₺	136.315.529,00 ₺	140.064.206,05 ₺
NEVŞEHİR	88.992.943,00 TL	27.494.923,00 TL	11.407	62.327.848,00 ₺	178.815.714,00 ₺	183.733.146,14 ₺
OSMANİYE	57.076.390,00 TL	19.525.300,00 TL	7.045	38.493.880,00 ₺	115.095.570,00 ₺	118.260.698,18 ₺
SİİRT	59.870.150,00 TL	17.626.071,00 TL	5.834	31.876.976,00 ₺	109.373.197,00 ₺	112.380.959,92 ₺
SİNOP	45.506.834,00 TL	28.358.322,00 TL	5.018	27.418.352,00 ₺	101.283.508,00 ₺	104.068.804,47 ₺
ARDAHAN	59.884.038,51 TL	13.899.025,30 TL	3.651	19.949.064,00 ₺	93.732.127,81 ₺	96.309.761,32 ₺
BARTIN	49.390.527,64 TL	22.370.264,33 TL	8.598	46.979.472,00 ₺	118.740.263,97 ₺	122.005.621,23 ₺
BAYBURT	33.387.335,00 TL	14.588.125,00 TL	5.903	32.253.992,00 ₺	80.229.452,00 ₺	82.435.761,93 ₺
GÜMÜŞHANE	66.848.355,37 TL	30.561.232,72 TL	12.367	67.573.288,00 ₺	164.982.876,09 ₺	169.519.905,18 ₺
HAKKARİ	31.824.173,00 TL	15.009.984,00 TL	1.951	10.660.264,00 ₺	57.494.421,00 ₺	59.075.517,58 ₺
IĞDIR	57.075.473,70 TL	15.426.693,00 TL	3.729	20.375.256,00 ₺	92.877.422,70 ₺	95.431.551,82 ₺
ŞIRNAK	45.328.298,00 TL	13.771.396,00 TL	3.136	17.135.104,00 ₺	76.234.798,00 ₺	78.331.254,95 ₺
TUNCELİ	26.809.637,00 TL	14.101.942,00 TL	6.525	35.652.600,00 ₺	76.564.179,00 ₺	78.669.693,92 ₺
YALOVA	51.249.834,00 TL	22.271.931,00 TL	8.548	46.706.272,00 ₺	120.228.037,00 ₺	123.534.308,02 ₺
TOPLAM	2.876.971.302,31 TL	1.098.587.843,68 TL	449.497	2.456.051.608,00 ₺	6.431.610.753,99 ₺	6.608.480.049,72 ₺

Kaynak: 2013 Yılı Faaliyet Raporları

4.3.2 Toplam dolaylı ekonomik etki

Toplam dolaylı ekonomik etki toplam doğrudan ekonomik etki ile ilişkilidir. Dolayısıyla toplam doğrudan ekonomik etki arttıkça dolaylı ekonomik etki de artmaktadır. 2013 yılında 41 ilin toplam dolaylı ekonomik etkisi 176.869.295 TL olarak hesaplanmıştır. Toplam dolaylı ekonomik etkisi en fazla olan iller öğrenci sayısı ve üniversite harcaması ile orantılı olarak Rize 9.354.488,74 TL, Tekirdağ 8.833.880,57 TL ve Karabük 8.530.961,45 TL olarak tespit edilmiştir. Toplam dolaylı ekonomik etkisi en az olan iller ise sırasıyla Hakkâri 1.581.096,58 TL, Şırnak 2.096.456,95 TL ve Tunceli 2.105.514,92 TL olarak gerçekleşmiştir.

4.3.3 Tahmin edilen toplam ekonomik etki

2013 yılı 41 il için tahmin edilen toplam ekonomik etki 6.608.480.049 TL olarak hesaplanmıştır. Bu değer 2013 yılı Türkiye GSYH'nin %04'üne hizmetler sektörünün GSYH'nin %07'sine denk gelmektedir. Tahmin edilen toplam ekonomik etki içindeki en büyük paylar, sırasıyla, Rize 349.517.715,74 TL, Tekirdağ 330.065.901,43 TL ve Karabük 318.747.741,45 TL oluşturmaktadır. En düşük payı ise sırasıyla Hakkâri 59.075.517,58 TL, Şırnak 78.331.254,95 TL ve Tunceli 78.669.693,92 TL oluşturmaktadır. Doğu ve güneydoğu bölgelerinde bulunan üniversitelerin toplam ekonomik etkisi diğer illerdeki üniversitelerin toplam ekonomik etkinden daha düşük gözükmemektedir (Tablo 19). Öğrenci sayısı daha fazla olan gelişmiş illerdeki üniversitelerin toplam ekonomik etkisi daha fazla olmaktadır.

4.3.4 Toplam istihdam etkisi

2013 yılında 41 üniversite toplamda 89.222 istihdam yaratmıştır. Ayrıca 41 üniversitede toplamda 35.966 akademik ve idari personel istihdam edilmektedir. En yüksek istihdam üreten üniversiteler sırasıyla Rize 4718, Tekirdağ 4456, Karabük 4303 ve Adıyaman 3055 olarak tahmin edilmiştir. Toplam ekonomik etki ile ilişkili olarak en düşük istihdam Hakkâri 797, Şırnak 1057 ve Tunceli 1062 olarak gerçekleşmiştir. Öğrenci gelişim grafiklerine baktığımızda zamanla artan bir seyir izlediği görülmektedir. Dolayısıyla üniversite geliştikçe öğrenci sayısı artacak ve bu da zincirleme bir etki ile kentin sosyal ve ekonomik hayatına bir ivme kazandıracaktır. Özellikle yeni iş mekanlarının açılması kente istihdamı artırmaktadır.

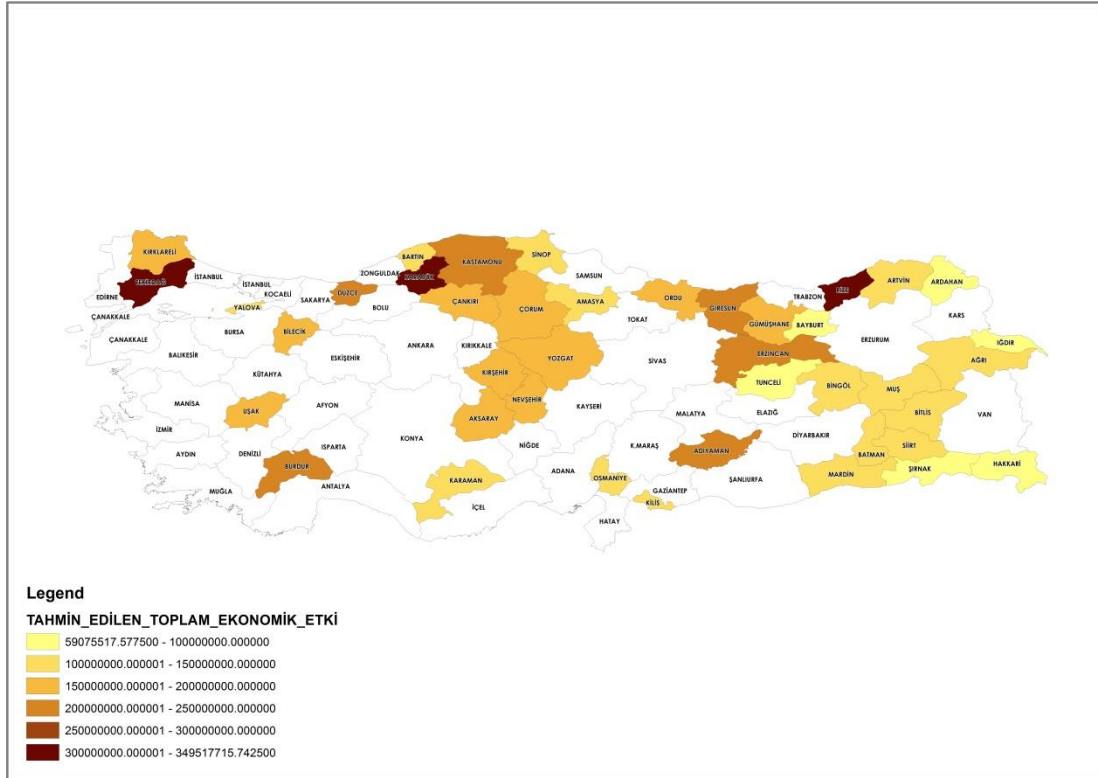
Çizelge 4.14 : Toplam doğrudan, dolaylı ekonomik etki ve istihdam etkisi.

ŞEHİR	ÖĞRENCİ SAYISI 2013	TOPLAM ÖĞRENCİ HARCAMASI	TOPLAM DOĞRUDAN EKONOMİK KATKI	TAHMİN EDİLEN TOPLAM EKONOMİK ETKİ	TOPLAM DOLAYLI EKONOMİK ETKİ	TOPLAM İSTİHDAM ETKİSİ
ADİYAMAN	16.260	88.844.640,00 ₺	220.280.823,00 ₺	226.338.545,63 ₺	6.057.722,63 ₺	3055,85
AKSARAY	13.155	71.878.920,00 ₺	176.722.026,00 ₺	181.581.881,72 ₺	4.859.855,72 ₺	2451,58
AMASYA	10.501	57.377.464,00 ₺	133.202.410,00 ₺	136.865.476,28 ₺	3.663.066,28 ₺	1847,85
BURDUR	17.944	98.046.016,00 ₺	220.587.863,79 ₺	226.654.030,04 ₺	6.066.166,25 ₺	3060,11
ÇORUM	11.596	63.360.544,00 ₺	172.544.593,00 ₺	177.289.569,31 ₺	4.744.976,31 ₺	2393,62
DÜZCE	15.692	85.741.088,00 ₺	227.367.779,73 ₺	233.620.393,67 ₺	6.252.613,94 ₺	3154,16
ERZİNCAN	15.650	85.511.600,00 ₺	221.866.155,00 ₺	227.967.474,26 ₺	6.101.319,26 ₺	3077,84
GİRESUN	22.309	121.896.376,00 ₺	232.626.376,00 ₺	239.023.601,34 ₺	6.397.225,34 ₺	3227,11
KASTAMONU	16.450	89.882.800,00 ₺	199.540.514,00 ₺	205.027.878,14 ₺	5.487.364,14 ₺	2768,13
KIRŞEHİR	16.558	90.472.912,00 ₺	181.068.034,00 ₺	186.047.404,94 ₺	4.979.370,94 ₺	2511,87
ORDU	12.769	69.769.816,00 ₺	159.023.157,00 ₺	163.396.293,82 ₺	4.373.136,82 ₺	2206,05
RİZE	13.712	74.922.368,00 ₺	340.163.227,00 ₺	349.517.715,74 ₺	9.354.488,74 ₺	4718,91
TEKİRDAĞ	24.592	134.370.688,00 ₺	321.232.020,86 ₺	330.065.901,43 ₺	8.833.880,57 ₺	4456,29
UŞAK	15.040	82.178.560,00 ₺	188.362.049,00 ₺	193.542.005,35 ₺	5.179.956,35 ₺	2613,05
YOZGAT	10.606	57.951.184,00 ₺	189.853.164,00 ₺	195.074.126,01 ₺	5.220.962,01 ₺	2633,74
AĞRI	9.139	49.935.496,00 ₺	126.090.396,00 ₺	129.557.881,89 ₺	3.467.485,89 ₺	1749,19
ARTVİN	5.943	32.472.552,00 ₺	103.320.983,00 ₺	106.162.310,03 ₺	2.841.327,03 ₺	1433,32
BATMAN	6.151	33.609.064,00 ₺	120.089.798,00 ₺	123.392.267,45 ₺	3.302.469,45 ₺	1665,95
BİLECİK	11.833	64.655.512,00 ₺	148.228.231,60 ₺	152.304.507,97 ₺	4.076.276,37 ₺	2056,30
BİNGÖL	8.252	45.088.928,00 ₺	126.594.949,99 ₺	130.076.311,11 ₺	3.481.361,12 ₺	1756,19
BİTLİS	6.304	34.445.056,00 ₺	114.789.221,00 ₺	117.945.924,58 ₺	3.156.703,58 ₺	1592,41
ÇANKIRI	9.105	49.749.720,00 ₺	153.891.709,92 ₺	158.123.731,94 ₺	4.232.022,02 ₺	2134,86
KARABÜK	29.728	162.433.792,00 ₺	310.216.780,00 ₺	318.747.741,45 ₺	8.530.961,45 ₺	4303,48

Cizelge 4.14 (devam): Toplam doğrudan. dolavlı ekonomik etki ve istihdam etkisi.

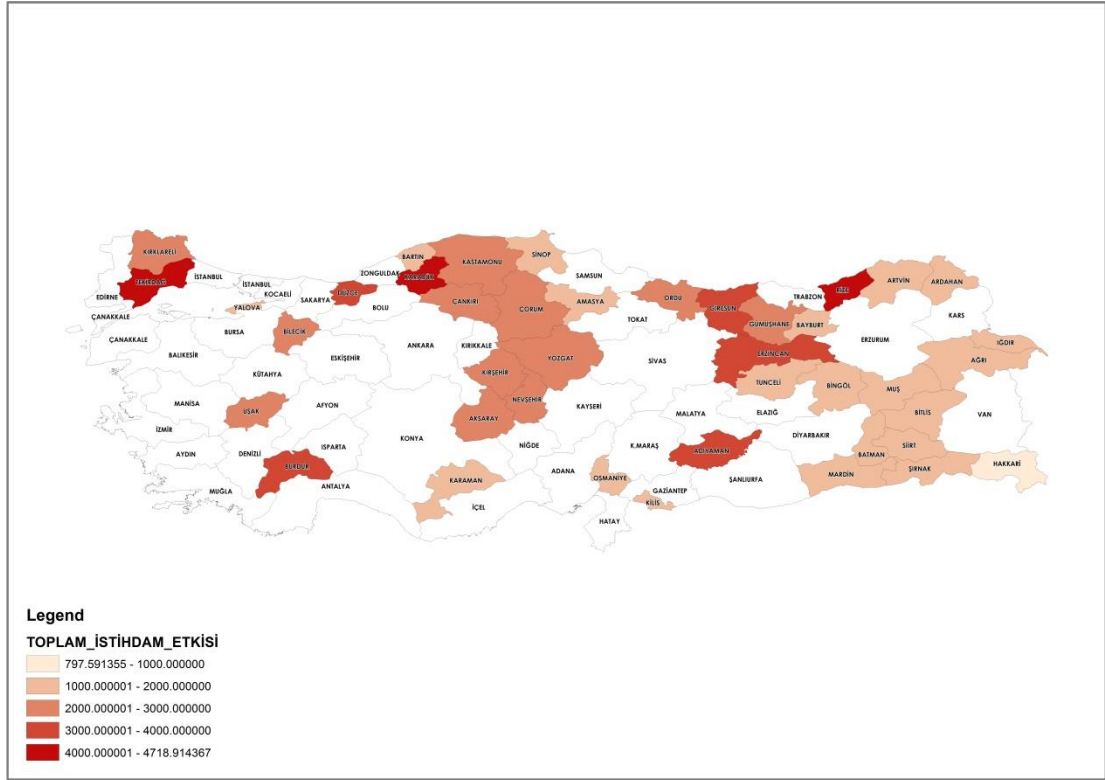
KARAMAN	9.650	52.727.600,00 ₺	125.584.851,53 ₺	129.038.434,95 ₺	3.453.583,42 ₺	1742,18
KIRKLARELİ	16.383	89.516.712,00 ₺	187.175.185,00 ₺	192.322.502,59 ₺	5.147.317,59 ₺	2596,59
KİLİS	7.278	39.766.992,00 ₺	102.831.272,00 ₺	105.659.131,98 ₺	2.827.859,98 ₺	1426,53
MARDİN	5.269	28.789.816,00 ₺	106.390.088,00 ₺	109.315.815,42 ₺	2.925.727,42 ₺	1475,90
MUŞ	7.916	43.253.024,00 ₺	136.315.529,00 ₺	140.064.206,05 ₺	3.748.677,05 ₺	1891,04
NEVŞEHİR	11.407	62.327.848,00 ₺	178.815.714,00 ₺	183.733.146,14 ₺	4.917.432,14 ₺	2480,62
OSMANİYE	7.045	38.493.880,00 ₺	115.095.570,00 ₺	118.260.698,18 ₺	3.165.128,18 ₺	1596,66
SİİRT	5.834	31.876.976,00 ₺	109.373.197,00 ₺	112.380.959,92 ₺	3.007.762,92 ₺	1517,28
SİNOP	5.018	27.418.352,00 ₺	101.283.508,00 ₺	104.068.804,47 ₺	2.785.296,47 ₺	1405,06
ARDAHAN	3.651	19.949.064,00 ₺	93.732.127,81 ₺	96.309.761,32 ₺	2.577.633,51 ₺	1300,30
BARTIN	8.598	46.979.472,00 ₺	118.740.263,97 ₺	122.005.621,23 ₺	3.265.357,26 ₺	1647,22
BAYBURT	5.903	32.253.992,00 ₺	80.229.452,00 ₺	82.435.761,93 ₺	2.206.309,93 ₺	1112,98
GÜMÜŞHANE	12.367	67.573.288,00 ₺	164.982.876,09 ₺	169.519.905,18 ₺	4.537.029,09 ₺	2288,72
HAKKARİ	1.951	10.660.264,00 ₺	57.494.421,00 ₺	59.075.517,58 ₺	1.581.096,58 ₺	797,59
İĞDIR	3.729	20.375.256,00 ₺	92.877.422,70 ₺	95.431.551,82 ₺	2.554.129,12 ₺	1288,44
ŞIRNAK	3.136	17.135.104,00 ₺	76.234.798,00 ₺	78.331.254,95 ₺	2.096.456,95 ₺	1057,57
TUNCELİ	6.525	35.652.600,00 ₺	76.564.179,00 ₺	78.669.693,92 ₺	2.105.514,92 ₺	1062,14
YALOVA	8.548	46.706.272,00 ₺	120.228.037,00 ₺	123.534.308,02 ₺	3.306.271,02 ₺	1667,86
TOPLAM	449.497	2.456.051.608,00 ₺	6.431.610.753,99 ₺	6.608.480.049,72 ₺	176.869.295,73 ₺	89.222,52

Üniversiteden kaynaklı toplam ekonomik katkıların kentlere etkisine baktığımızda en büyük etkisini Rize, Tekirdağ ve Karabük olarak analiz edilmiştir. İkinci grup olarak Düzce, Burdur, Erzincan, Adıyaman ve Giresun olarak gözükmetedir. Üniversiteden kaynaklı ekonomik etkinin en çok etkilendiği üçüncü grup iller daha çok iç Anadolu illeri olarak tespit edilmiştir. Toplam ekonomik etkinin en az gerçekleştiği iller ise doğu ve güneydoğu bölgelerinde yer alan illerde gerçekleşmiştir. Bu illerde yer alan öğrenci sayısının ve üniversite harcamasının diğer üniversitelere göre daha az olması bu durumda etkili olmaktadır. Üniversiteler geliştikçe ve yeni bölümler arttıkça artan öğrenci sayısına bağlı olarak kentin sosyal ve ekonomik hayatında daha büyük canlanmalar gerçekleşecektir.

Şekil 4.1 : Toplam tahmin edilen ekonomik etkinin illere göre etkisi.

Şekil 4.1’de de görüldüğü gibi üniversite ve öğrenci harcamalarından kaynaklı istihdam 41 ilde toplamda 89.222 olarak tahmin edilmiştir. İstihdamın en çok yaratıldığı iller sırasıyla Rize, Tekirdağ ve Karabük’tür. Rize’de 4718, Tekirdağ’da 4456 ve Karabük’te 4303 kişi için üniversite ve öğrenci harcamalarından dolayı istihdam yaratılmıştır. En düşük istihdam etkisi ise sırasıyla Hakkâri, Tunceli ve Şırnak’ta görünmektedir. Hakkâri’de 797, Tunceli’de 1057 ve Şırnak’ta 1062 kişiye istihdam yaratılmıştır.

Şekil 4.2 : Tahmin edilen istihdamın illere göre etkisi.

Hakkâri’de 797, Tunceli’de 1057 ve Şırnak’ta 1062 kişiye istihdam yaratılmıştır. İstihdam etkisinin ikinci olarak en çok yaratıldığı iller grubunda iç Anadolu bölgesinde yer alan iller gözükmektedir. Üniversite ve öğrenci harcama miktarı ve öğrenci sayısı ile üniversitenin kente etkisi doğru orantılıdır. Öğrenci sayısı arttıkça harcaması artacak ve böylece kente toplam ekonomik ve istihdam etkisi artacaktır. Dolayısıyla doğu ve güneydoğu Anadolu bölgesinde yer alan üniversitelerin harcama miktarı ile öğrenci sayısı diğer illere göre daha az olduğundan kent ekonomisine ve istihdama etkisi daha az belirmektedir.

5. DEĞERLENDİRME

Cumhuriyetin kuruluşundan itibaren yükseköğretim politikaları zaman zaman çeşitli dönüşümler geçirmiştir. İlk dönem üniversite politikası yeni kurulan cumhuriyetin inşasına hizmet etmek ve milli bilinç ve kültürü Türkiye geneline dengeli dağıtma üzerine kurgulanmıştır. Bu amaç doğrultusunda doğu, batı ve merkez olmak üzere üç kültür bölgesi tanımlanmış ve her kültür bölgesine en az bir üniversite kurmaya çalışılmıştır. Bu politika hayata geçirilmiş ve planlı döneme kadar Türkiye’de 7 üniversite kurulmuştur. 1960’lardan itibaren planlı dönemle beraber üniversiteye yaklaşımda radikal bir değişim yaşanmıştır. İlk defa üniversitenin nereye kurulması gerektiği kriterlere bağlanmıştır. Hazırlanan beş yıllık kalkınma planlarında üniversitenin bölge merkezi ve cazibe konumunda olan bölgelere kurulması kararı alınmıştır. Bu dönemde üniversite için düşünülen bir başka rol bölgeler arası gelişmişlik farkını azaltmada bir araç olarak kullanılmasıdır. İkinci dönemde bu karar kısmen hayata geçirilmiştir ancak cazibe ve bölge merkezi ilan edilen her ilde üniversite kurulmamıştır. 3.dönemde de üniversitenin Türkiye geneline dengeli dağılımı ve bölgelerarası gelişmişlik farkını azaltmada bir araç olarak kullanılması fikri önem kazanmıştır. Bu dönem kurulan üniversitelerin eşit olarak ülke geneline dağılımına önem verilmiştir. Kalkınma planlarında bölge merkezlerine kurulması önerilen üniversitelerin bu dönem büyük oranda hayata geçirilmiştir. 2002 yılına kadar kalkınma planlarında üniversitenin nerelere kurulması gerektiği politikalara geçmişse de bu kararlar tam anlamıyla uygulanmamıştır. Ancak 2002 yılında çıkarılan “her ile bir üniversite” kararı ile hayata geçirilmiştir. Daha önce üniversite kurma kriterlere bağlanırken bu dönemde eğitimin yerele dağıtılması ve geri kalmış bölgelerin kalkındırılması amacıyla 2008 yılına kadar her ile en az bir üniversite kurulmuştur. 2006 ile 2008 yılları arasında 41 ile ilk defa üniversite kurulmuştur. 2006 yılına kadar ki 83 yıllık sürede Türkiye’de sadece 77 üniversite kurulmuşken 2006 yılından 2014 yılına kadar ki 8 yıllık süre içerisinde 102 üniversite kurulmuştur. Yani 8 yılda kurulan üniversite sayısı 83 yılda kurulan üniversite sayısından %132 daha fazladır. Bu dönemde daha önce hiç üniversite kurulmamış 41

ile ilk defa üniversite kurulmuştur. 2014 yılı itibariyle Türkiye’de üniversite sayısı 179’a ulaşmıştır.

Üniversitenin bölgesel kalkınmada ve bölgeler arası gelişmişlik farkını azaltmada bir araç olarak kullanılması planlama dönemi ile başlamıştır. Üniversitenin kurulduğu yerde sosyal kültürel ve ekonomik anlamda pozitif etki yaratması ayrıca artan nüfus ve yükseköğretim sayısının yetersizliği gibi nedenler her ile bir üniversite kurma kararını etkilemiştir. Bir kentte üniversite kurulduktan sonra dışarıdan gelen öğrenci sayısı ve akademik personel kentin sosyal, fiziksel ve demografisi üzerinde önemli etkiler bırakmaktadır. Bu çalışmada da üniversite bir kentte kurulduktan sonra kentin sosyal, kültürel fiziksel ve demografik yapısında önemli değişimler yarattığı tespit edilmiştir. Buna göre üniversite kurulduktan sonra göç hızında bir azalma, kentleşme oranında bir artışa neden olmuştur. Ayrıca üniversitenin kentte kurulmasıyla üniversite ve öğrencilerden kaynaklı büyük bir harcama etkisi oluşmaktadır. Dışarıdan gelen öğrencilerin yeme, içme, barınma, ulaşım, konut gibi ihtiyaçlarını karşılamak üzere piyasadan talep etmesi doğal olarak talebi gidermek üzere bir ekonomi oluşmaktadır. Yapılan çalışmalarda üniversite kurulduktan sonra işyeri sayısında büyük artışlar oluşmaktadır.

Bu çalışma sonucuna göre üniversite varlığına bağlı olarak kentte meydana gelen sosyo-ekonomik canlanma kent sistemini tamamen etkilemektedir. Çalışmanın sonuçları yeni kurulan üniversitelerin kuruldukları kentleri hızla dönüştürdüklerini çarpıcı bir şekilde ortaya koymaktadır.

2005 yılında 41 ilde toplam işyeri sayısı 107.283 iken 2013 yılında %172 artarak toplam 185.583’e ulaşmıştır. Özellikle küçük ve gelişmişlik düzeyi düşük olan illerde işyeri artış miktarı ortalama %190’ı geçmektedir. Üniversitenin kurulmasından 2-3 sene sonra konut üretiminde yüksek artışlar gerçekleşmektedir. 2006-2008 yıllarından 2 sene sonra ikamet amaçlı konut üretimi 41 ilde ortalama %268’lik bir artış meydana getirmektedir. 2005 yılında 41 ilde toplam konut üretim sayısı 13.773 iken 2010 yılında yaklaşık %200 artarak 27.357’ye ulaşmaktadır. Özellikle küçük kentlerde bu etki daha güçlü bir şekilde görülmektedir. Üniversitenin kentte yarattığı dinamizmden kaynaklı olarak kentleşme hızı üzerinde de olumlu bir etki yaratmaktadır. 41 kentte 2007 yılından 2013 yılına yaklaşık 7 yıllık süre içerisinde ortalama %6,22’lik bir artış gerçekleşmektedir. Öğrenci sayısı her sene %100’den fazla artarak kent nüfusu içinde önemli bir oran oluşturmaktadır. 2006

yılında 41 ilde toplam öğrenci sayısı 166.266 iken 2013 yılında 2013 yılında ortalama %270 artarak 449.497 öğrenciye ulaşmıştır. Yıllara göre en büyük artış oranı küçük kentlerde meydana gelmektedir.

Üniversitenin ve öğrencilerin kentte sosyal, ekonomik ve fiziksel katkılarına bağlı olarak kentte istihdam ve ekonomik koşullarda iyileştirmeler sağlaması göç hızını pozitif yönde etkilemektedir. 2008 yılında 41 ilin net göç hızı binde -4,47 iken 2013 yılında %95 artarak ortalama binde -0,20 olarak gerçekleşmiştir. Özellikle küçük ve az gelişmiş illerde daha yüksek artışlar tespit edilmiştir. Dışarıya göç veren doğu ve güneydoğu illerinin göç değerlerinde negatiften pozitif yöne doğru bir eğilim gerçekleşmektedir. 2007 yılından 2013 yılına doğru nüfus sayısında düzenli bir artış gözükmemektedir. 2007 yılından 2013 yılına kadar 41 ilde toplamda ortalama %4,54'lük bir nüfus artış gerçekleşmektedir. Üniversitenin kurulmasıyla beraber kültür-sanat aktivitelerinde bir artış olduğu tespit edilmiştir. 2005 yılında 41 ilde toplamda tiyatro ve sinema izleyici sayısı 1.460.716 iken 2013 yılında %178 artarak 2.607.945 kişiye ulaşmıştır.

41 üniversitenin 2013 yılı için hesaplanan toplam doğrudan ekonomik etkisi 6.431.610.753 TL olarak gerçekleşmiştir. Üniversitenin toplam öğrenci sayısı arttıkça doğrudan ekonomik etkisi de artmaktadır. Toplam dolaylı ekonomik etki ile toplam doğrudan ekonomik etki ilişkilidir. Dolayısıyla toplam doğrudan ekonomik etki arttıkça dolaylı ekonomik etki de artmaktadır. 2013 yılında 41 ilin toplam dolaylı ekonomik etkisi 176.869.295 TL olarak hesaplanmıştır. 2013 yılı 41 il için tahmin edilen toplam ekonomik etki de 6.608.480.049 TL olarak hesaplanmıştır. 2013 yılında 41 üniversite toplamda 89.222 istihdam yaratmıştır.

KAYNAKLAR

Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, Strateji Daire Başkanlığı, 2013 Yılı Faaliyet Raporu, Mart 2014.

Akçakanat, T., Çarıkçı, İ., Dulupçu, M. A., 2010, Üniversite Öğrencilerinin Bulundukları İl Merkezine Ekonomik Katkıları ve Harcama Eğilimleri: Isparta 2003-2009 Yılları Örneği, SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı:22, s. 165-178.

Akengin, H., Kaykı, A. (2013). Şehirleşme Üniversite İlişisine Bir Örnek: Gazimağusa, Marmara Coğrafya Dergisi, Sayı. 28, Temmuz, Sf. 501-525, İstanbul.

Altınsoy, S., 2011, Yeni Devlet Üniversitelerinin Gelişimi: Sorunlar ve Politika Önerileri, Yükseköğretim ve Bilim Dergisi, Cilt: 1, Sayı: 2, s. 98-104.

Amasya Üniversitesi, Strateji Daire Başkanlığı, 2013 Yılı Faaliyet Raporu.

Ambargis, Z. O., McComb, T., Robbins, C. A. (2011). Estimating the Local Economic Impacts of University Activity Using A Bill of Goods Approach. The 19th International Input-Output Conference Alexandria, Virginia, June 13.

Arap, S. K., Türkiye Yeni Üniversitelerine Kavuşurken: Türkiye’de Yeni Üniversiteler ve Kuruluş Gerekçeleri, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 65-1.

Arbo, P. and P. Benneworth (2007), “Understanding the Regional Contribution of Higher Education Institutions: A Literature Review”, OECD Education Working Papers, No. 9, OECD Publishing. <http://dx.doi.org/10.1787/161208155312>.

Ardahan Üniversitesi, Strateji Daire Başkanlığı, 2013 Yılı Faaliyet Raporu.

Arik, M. Ve Nsiah, C. (2004). Measuring the Economic Impact of Middle Tennessee State University, Business and Economic Research Center Jennings A. Jones College of Business Middle Tennessee State University.

Arik, M.; Nsiah, C. (2004). Measuring the Economic Impact of Middle Tennessee State University. Business and Economic Research Center, Jennings A. Jones College of Business, Middle Tennessee State University, Haziran, 2004.

Arslan, H. (2014). Çankırı Karatekin Üniversitesi’nin Kente Ekonomik Katkısı ve Öğrenci Harcamalarının Farklı Değişkenler Açısından Analizi, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Yıl. 6, Sayı. 12.

Artvin Çoruh Üniversitesi, Strateji Daire Başkanlığı, 2013 Yılı Faaliyet Raporu.

- Bartın Üniversitesi**, Strateji Daire Başkanlığı, 2013 Yılı Faaliyet Raporu.
- Batman Üniversitesi**, Strateji Daire Başkanlığı, 2013 yılı Faaliyet Raporu.
- Bayburt Üniversitesi**, Strateji Daire Başkanlığı, 2013 Yılı Faaliyet Raporu, Nisan 2014.
- Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi**, Strateji Daire Başkanlığı, 2013 Yılı Faaliyet Raporu.
- Bingöl Üniversitesi**, Strateji Daire Başkanlığı, 2013 Yılı Faaliyet Raporu.
- Bitlis Eren Üniversitesi**, Strateji Daire Başkanlığı, 2013 Yılı Faaliyet Raporu.
- Blackwell, M., Cobb, S., Weinberg, D.** (2002), The Economic Impact of Educational Institutions: Issues and Methodology, Economic Development Quarterly, Vol. 16, No. 1., pp. 88-95.
- Blackwell, M.; Cobb, S.; Weinberg, D.** (2002). The Economic Impact of Educational Institutions: Issues and Methodology. Economic Development Quarterly, 16 (1), 88-95 (2002).
- Boucher, G., Conway, C. And Meer, E. V. D.** (2003), Tiers of Engagement by Universities in their Region's Development, Regional Studies, Vol. 37.9, pp. 887–897, December 2003.
- Bramwell, A. And Wolfe, D. A.** (2008), Universities and Regional Economic Development: The Entrepreneurial University of Waterloo, Research Policy 37, 1175-1187.
- Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi**, Strateji Daire Başkanlığı, 2013 Yılı Faaliyet Raporu.
- Caffrey, J., Isaacs H. H.**, 1971, Estimating the Impact of a College or University on the Local Economy: American Council on Education, Washington, D.C.
- CARROL, M.; SMITH, B.** (2006). Estimating the Economic Impact of Universities: The Case of Bowling Green State University. The Industrial Geographer, 3, pp. 1-12, 2006.
- Carroll, M. C. And Smith, B. W.** (2006), Estimating The Economic Impact Of Universities: The Case Of Bowling Green State University, The Industrial Geographer, Vol. 3, Issue. 2.
- Ceyhan, M.S., Güney, G., 2011**, Bartın Üniversitesi'nin Bartın İlinin Ekonomik Gelişimine 20 Yıllık Projeksiyonda Katkılarının Değerlendirilmesi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:21, Sayı 2, s. 183-207.
- Charles, D. And Benneworth, P.** (2000), The Regional Contribution of Higher Education A Benchmarking Approach to the Evaluation of Regional Impact of A HEI. Center for Urban and Regional Development Studies.
- Charles, D., Conway, C. And Benneworth, P.** (2009). Benchmarking the Regional Contribution of Universities.
- Chatterton, P., 2000**, The Cultural Role of Universities in the Community: Revisiting the University – Community Debate, Environment and Planning A, vol. 32, pp. 165-181.

- Çağlayandereli, M. ve Güleş, H. (2013).** "Üniversite Kenti Markasının Sosyolojik Analizi", (KBAM) Kentsel ve Bölgesel Araştırmalar Ağı 4. Sempozyumu, (Tema: Neo-Liberalizm Sonrası Mekansal Müdahale Biçimleri ve Yansımaları), 28-30 Kasım 2013 – Mersin, KBAM 4. Sempozyum Bildiri Kitabı, s.727-745, Ankara: KBAM.
- Çalışkan, Ş. (2010).** Üniversite Öğrencilerinin Harcamalarının Kent Ekonomisine Katkısı–Uşak Üniversitesi Örneği. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt. 9 Sayı. 31, Sf. 169-179.
- Çalışkan, Ş. Ve Demir, F. (2013).** Celal Bayar Üniversitesi Köprübaşı Meslek Yüksek Okulu Öğrenci Harcamalarının Bileşimi ve İlçe Ekonomisindeki Yeri, CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt. 11, Sayı. 3, Sf. 357-371.
- Çankırı Karatekin Üniversitesi, Strateji Daire Başkanlığı, 2013 Yılı Faaliyet Raporu.**
- Çatalbaş, N. (2007),** Üniversite – Yerel Ekonomi İlişkisinde Kutuplaşma Teorisi İyi Bir Model Olabilir mi?, Selçuk Üniversitesi Karaman İİBF Dergisi Yerel Ekonomiler Özel Sayısı.
- Çetin, M., 2007,** Bölgesel Kalkınma ve Girişimci Üniversiteler, Ege Akademik Bakış, s. 217-238.
- Çorum Hitit Üniversitesi, Strateji Daire Başkanlığı, 2013 Yılı Faaliyet Raporu.**
- Dalğar, H., Tunç H. Ve Kaya, M. (2009).** Bölgesel Kalkınmada Yükseköğretim Kurumlarının Rolü ve Bucak Örneği, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Yıl. 1, Sayı. 1, Sf. 39-50.
- DPT, Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013), Yükseköğretim Özel İhtisas Komisyonu Raporu.**
- Drucker ve Goldstein, 2007,** Assessing the Regional Economic Development Impacts of Universities: A Review of Current Approaches, International Regional Science Review, 30, 20, SAGE Publications.
- Duke, C., Hassink, R., Powell, J. And Puukka, J. (2006),** Supporting the Contribution of Higher Education Institutions to Regional Development - Peer Review Report: North East of England, Programme on Institutional Management in Higher Education.
- Düzce Üniversitesi, Strateji Daire Başkanlığı, 2013 Yılı Faaliyet Raporu.**
- Ergun, C. (2014),** Üniversite ve Kent İlişkisi Üzerine Görüşler: Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Örneği, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı. 31, Sf. 216-237.
- Ergün, E. (2003).** Afyon Kocatepe Üniversitesi Bolvadin Yüksekokulu'nun Bolvadin'in Sosyo-Kültürel Yapısına ve Ekonomisine Katkıları, Afyon Kocatepe Üniversitesi İİBF Dergisi, Cilt. 5, Sayı. 1.
- Erzincan Üniversitesi, Strateji Daire Başkanlığı, 2013 Yılı Faaliyet Raporu.**
- Etzkowitz, H., Leydesdorff, L., 2000,** The dynamics of innovation: from National Systems and "Mode 2" to a Triple Helix of university–industry–government relations, Research Policy Journal, Cilt.2, Sayı.29, s.109-123.

- Fernandes, Oliveira, Cunha**, 2010, Measuring The Economic Impact of an HEI in a Depried Region of Portugal, 2. Conference International Education, Economic of Society, Paris, 2010.
- Fiorentino, C., Bernotsky, L., Thomas, W. And Loedel, P.** (2006). The Pennsylvānia State System of Higher Education: Economic Impact on the Commonwealth of Pennsylvania. Center for Social and Economic Research Collage of Business and Public Affairs West Chester University of Pennsylvania.
- Florax, R.** (1992): The university: a regional booster? Avebury, England.
- Garrido-Yserte. R., Gallo-Rivera, M.T.,** 2010, The impact of the university upon local economy: three methods to estimate demand-side effects, Annals of Regional Science, 44:39-67.
- Giresun Üniversitesi**, Strateji Daire Başkanlığı, 2013 Yılı Faaliyet Raporu.
- Gültekin, N., Çelik, A., Nas, Z.** (2008), Üniversitelerin Kuruldukları Kente Katkıları, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt. 24, Sayı. 7.
- Gümüşhane Üniversitesi**, Strateji Daire Başkanlığı, 2013 Yılı Faaliyet Raporu.
- Gürüz, K.** (2001), Dünyada ve Türkiye’de Yükseköğretim: Tarihçe ve Bugünkü Sevk ve İdare Sistemleri, ÖSYM, Ankara.
- Hakkâri Üniversitesi**, Strateji Daire Başkanlığı, 2013 Yılı Faaliyet Raporu.
- Hanh, A.** Colleges and Universities as Economic Anchors, Brandeis University Heller Graduate School of Social Policy and Management Institute for Sustainable Development/Center for Youth and Communities.
- Hayriye, N. G.,** 2009, Selçuk Üniversitesi’nin Konya Kent Ekonomisine Etkileri, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi.
- Healey, R.; Akerblom, K.** (2003). An Economic Partnership. Queen’s University and the Kingston Area, Office of Institutional Research and Planning. September 2003.
- Huggins, R. And Cooke, P.** (1997). The Economic Impact of Cardiff University: Innovation, Learning and Job Generation. GeoJournal Vol. 41, S. 4, pp. 325-337.
- Huggins, R. and Johnston, A.** (2009). The economic and innovation contribution of universities: aregional perspective, Environment and Planning C: Government and Policy, 27 (6). 1088-1106. ISSN 0263-774X.
- Iğdır Üniversitesi**, Strateji Daire Başkanlığı, 2013 Yılı Faaliyet Raporu.
- Işık, Ş.** (2008). Türkiye’de Üniversitelerin Kentleşme Üzerine Etkileri, DEÜ Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:10, Sayı 3.
- Karabük Üniversitesi**, Strateji Daire Başkanlığı, 2013 Yılı Faaliyet Raporu, Nisan 2014.
- Karaman Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi**, Strateji Daire Başkanlığı, 2013 Yılı Faaliyet Raporu.

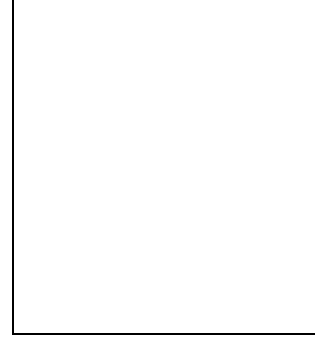
- Karataş, M.** (2002). Üniversitelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmedeki Rolü ve Önemi (Muğla Üniversitesi Örneği), Doktora Tezi, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı Doktora Programı.
- Kastamonu Üniversitesi**, Strateji Daire Başkanlığı, 2013 Yılı Faaliyet Raporu.
- Kaya, G.** (2014). Adıyaman Üniversitesi'nin Kentsel Mekan ve Sosyal Çevre Üzerindeki Etkisi (Altınşehir Mahallesi'ndeki Haneler ve İşletmeler Üzerine Bir İnceleme), Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt. 7, Sayı. 16.
- Kırklareli Üniversitesi**, Strateji Daire Başkanlığı, 2013 Yılı Faaliyet Raporu.
- Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi**, Strateji Daire Başkanlığı, 2013 Yılı Faaliyet Raporu.
- Kilis 7 Aralık Üniversitesi**, Strateji Daire Başkanlığı, 2013 Yılı Faaliyet Raporu.
- Kim, J. H.** (2008), The role of universities in the regional economic development in Korea, Master of Public Administration, July 2008.
- Kotosz, B.** (2013): Local Economic Impact of Universities. *Analecta Technica, Szegedinensia*. 2013/1-2. pp. 22-26.
- Leslie L., Lewis D.,** (2001); Economic Magnet and Multiplier Effects of the University of Minnesota . University of Arizona University of Minnesota.
- Mardin Artuklu Üniversitesi**, Strateji Daire Başkanlığı, 2013 Yılı Faaliyet Raporu.
- Mavruk, C., Tekinarslan, A. İ., Gürün, M. Ve Akkurt, A. A.** (214). Local Economic Impact of Niğde University: An Estimation Under True Inflation Effect, Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi, Cilt. 7, Sayı. 2, Sf. 17-37.
- Mcdaniel, F.C.,** 2006, An Economic Study of Coosa Valley Technical College, A Dissertation Submitted to the Graduate Faculty of The University of Georgia in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree, Athens, Georgia.
- Muş Alparslan Üniversitesi**, Strateji Daire Başkanlığı, 2013 Mali Yılı Faaliyet Raporu.
- Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi**, Strateji Daire Başkanlığı, 2013 Yılı Faaliyet Raporu.
- Ohme, A. M.** (2003). The Economic Impact of A University on Its Community and State: Examining Trends for Years Later.
- Ordu Üniversitesi**, Strateji Daire Başkanlığı, 2013 Yılı Faaliyet Raporu.
- Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi**, Strateji Daire Başkanlığı, 2013 Yılı Faaliyet Raporu.
- Özbay, Ö.** (2013), Üniversite ve Sosyal Çevresi: Niğde Üniversitesi ve Niğde, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt. 4, Sayı. 1.
- Öztürk, S., Torun, İ., Özkök, Y.,** 2011, Anadolu'da Kurulan Üniversitelerin İllerin Sosyo-Ekonomik Yapılarına Katkıları, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt:8, Sayı 16, s. 145-158.

- Pastor, J. M., Pérez, F. Ve de Guevara, J. F.** (2008). Measuring the Local Economic Impact of Universities: An Approach That Considers Uncertainty.
- Quddus, M., Langley, S., Williams, M., Quazi, R. And McNeil, L.** (2010). The Economic Impact of Prairie View A&M University on Waller County, The Houston Baytown –Sugar Land MSA, and The State of Texas, Review, vol 14, no 3, pp. 507-522.
- Rize Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi,** Strateji Daire Başkanlığı, 2013 Yılı Faaliyet Raporu, 2014.
- Sağır, A. Ve İnci, Ü. H.** (2013), Karabük’te Üniversite Algısı: Karabük Üniversitesi Algısı, İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, Cilt. 2, Sayı. 2.
- Sankır, H., Demir Gürdal, A.,** 2014, Bülent Ecevit Üniversitesi’nin Zonguldak’a Etkileri ve Kentin Üniversite Algısı, Yükseköğretim ve Bilim Dergisi, Cilt:10, Sayı:2, s. 90-98.
- Sargın, S.,** 2007, Türkiye’de Üniversitelerin Gelişim Süreci ve Bölgesel Dağılımı, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Yıl:3 Sayı:5, s. 133-150.
- Seigfried, J. J., Sanderson, A.R., McHenry, P.,** 2006, The Economic Impact of Colleges and Universities, Journal of Economics, http://econ.ucsb.edu/aeastp/pdf_files/Siegfried_paper.pdf
- Seki, İ. ve Barbaros, R. F.** (2011). Rekabet Gücünün Ölçülmesinde Ulusal Yenilik Sistemleri ve Üniversite Ekonomisi Yaklaşımı. Ege Akademik Bakış, Cilt. 11, Sayı. 3, Sf. 407-424.
- Seki, İ.,** 2012, Bilgi Yönetişimi ve Üniversite Ekonomisi: Teorik Bir Yaklaşım, Yönetim Bilimleri Dergisi, Cilt:10, Sayı:22, s. 1-30.
- Selçuk, G. N.** (2012). Atatürk Üniversitesi Öğrencilerinin Harcamalarının Analizi ve Erzurum Ekonomisine Katkısı, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt. 16, Sayı. 3, Sf. 317-330.
- Selçuk, G. N., Başar, S.,** 2012, Kafkasya Üniversitesi Öğrencilerinin Harcamalarının Kars İli Ekonomisine Katkısı, KAÜ İİBF Dergisi, Cilt:3 Sayı:4.
- Sen, A.** (2011). Local Income and Employment Impact of Universities: The Case of Izmir University of Economics. Journal of Applied Economics and Business Research. 1:25-42.
- Siirt Üniversitesi,** Strateji Daire Başkanlığı, 2013 Yılı Faaliyet Raporu.
- Sinop Üniversitesi,** Strateji Daire Başkanlığı, 2013 Yılı Faaliyet Raporu.
- Sönmez, M. E. Ve Başkaya, Z.** (2013). Üniversitelerin Şehirlerin Ekonomisi ve Şehiriçi Arazi Kullanımı Üzerindeki Etkileri: Kilis 7 Aralık Üniversitesi Örneği, 3. Uluslararası Coğrafya Sempozyumu, 2013.
- Srinivas, S. And Viljamaa, K.** (2008), Emergence of Economic Institutions: Analysing the Third Role of Universities in Turku, Finland, Regional Studies, Vol. 42.3, pp. 323–341, April 2008.

- Srinivas, S., K. Viljamaa** (2005). *Economic Institutionalisation in Practice: Development and the "Third Role" of Universities*, MIT/IPC Local Innovation Systems Working Paper, Industrial Performance Centre, Massachusetts Institute of Technology, Cambridge, MA, USA
- Steinacker, A.**, 2005, The Economic Effect of Urban Colleges on Their Surrounding Communities, *Urban Studies*, vol. 42, Sayı. 7, syf. 1161-1175
- Şırnak Üniversitesi**, Strateji Daire Başkanlığı, 2013 Yılı Faaliyet Raporu.
- Taşçı, D., Gökalp, E., Kumtepe, E. G., Kumtepe, A. T. Ve Toprak, E.** (2011). Kentin Üniversite Algısı: Anadolu Üniversitesi ve Eskişehir Örneği, *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt. 44, Sayı. 2, Sf. 131-146.
- Tavoletti, E.**, 2007, Assessing the Regional Economic Impact of Higher Education Institutions: An Application to the University of Cardiff, *Transition Studies Review*, 14 (3): 507–522, The Netherlands.
- Tekeli, İ.** (2003), Eğitim Üzerine Düşünmek, Ankara: TÜBA Yayınları.
- Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi**, Strateji Daire Başkanlığı, 2013 Yılı Faaliyet Raporu.
- Toprak, M. A.**, 2012, Mekansal Planlama Politikaları ve Kentlerin Sosyo-Ekonomik Durumu Işığında Türkiye’de “Üniversiteleşme” Süreci, *Ege Coğrafya Dergisi*, Cilt: 21 Sayı: 2, s. 1-23.
- Tösten, R., Çenberlitaş, İ. ve Gököğlan, K.** (2013). Dicle Üniversitesi Öğrencilerinin Harcama Analizi ve Diyarbakır Ekonomisine Katkısı, *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl. 5, Sayı. 10.
- Tugay, O. Ve Başgül, N.** Üniversite Öğrencilerinin Yöre Ekonomisine Katkıları: Burdur’da Bir Araştırma, I. Burdur Sempozyumu.
- Tuğcu, C. T.** (2004), Üniversitelerin Yerel Ekonomik Faaliyet Hacmine Katkıları: Nevşehir Örneği, *Kayseri Ekonomisi Sempozyumu-2*, 27 Ağustos 2004-Kayseri/Türkiye, ss.61-80.
- Tunceli Üniversitesi**, Strateji Daire Başkanlığı, 2013 Yılı Faaliyet Raporu.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK).** (2013). Sektörler bazında cari fiyatlarla GSYH değerleri.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK).** Bölge ve İller Bazında ANDKS Nüfus Verileri.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK).** Genel Nüfus Sayımları.
- Uşak Üniversitesi**, Strateji Daire Başkanlığı, 2013 Mali Yılı Faaliyet Raporu, Nisan 2014.
- Veugelers, R. And Rey, E. D.** (2014). The Contribution of Universities to Innovation, (Regional) Growth and Employment, European Expert Network on Economics of Education (EENEE) Analytical Report No. 18.
- Vyrostova, E., Vyrost, T.**, 2007, Measuring the role of universities in regional development, '2. Central European Conference in Regional Science - CERS, 2007.

- Western Research Institute.** (2005), Economic Impact of Charles Sturt University, CSU Office of Planning and Audit.
- Yalova Üniversitesi,** Strateji Daire Başkanlığı, 2013 Yılı Faaliyet Raporu.
- Yayar, R. Ve Demir, D.** (2013). Gaziosmanpaşa Üniversitesi'nin Tokat İli Ekonomisine Etkisi, Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi, Yıl. 5, Sayı. 8.
- Yılmaz, M. K. ve Kaynak, S.** (2012). Sosyo-Ekonomik Dönüşüm Sürecinde Üniversitelerin Rolü ve Yöre Halkının Üniversite'den Beklentileri ile İlgili Bir Uygulama, DEÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt. 13 Sayı. 4, Sf. 55-73.
- Yolcu, H., Aktaş, Y., Guney, O.,** 2012, The Economic Contributions of the University of Kastamonu to Kastamonu Province, European Journal of Social Sciences, Vol. 33, No 4, pp. 573-587.
- Yozgat Bozok Üniversitesi,** Strateji Daire Başkanlığı, 2013 Yılı Faaliyet Raporu.

ÖZGEÇMİŞ

Ad Soyad : Veysi Altıntaş
Doğum Yeri ve Tarihi : Tatvan /20.04.1988
E-Posta : veysialtintas@gmail.com

ÖĞRENİM DURUMU:

- **Lisans** : 2012, İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama
- **Yükseklisans** : 2015, İstanbul Teknik Üniversitesi, Şehir ve Bölge planlama Anabilim Dalı, Bölge Planlama Programı

TEZDEN TÜRETİLEN YAYINLAR, SUNUMLAR VE PATENTLER:

- Altıntaş V., Baycan T., 2015. The Impact of Universities on Regional and Local Development in Turkey. ERSAs-European Regional Science Association 55th Congress, August 25-28, 2015 Lisbon, Portugal